

עטרת זקנים

חברי החכם זמחוקק בישראל
השר דן יצחק אבראכינאל

אשר און וחקר מהקר חקרוהו חקרי לב
לבקש ממנו דרך ישרה וילאו למצא
הפתח והוא בחכמתו כל יקר
האזה עיניו נח עלומה הוציא
אור באר היטב :

עד למד דעת אח העס מה הס נורות
היסודות אשר אלס תועה מדרך
השכל וידוע אותם :

נדפס בפעם הראשון בשנת שי"ו לפ"ק
בעתה נדפס מהדש לזכות את הרבים בתכלית
היופי וההצלחה כפי ענין
כל תחזיקה מדפוס :

באמשטרדם

במצות ובהשגחת האפטרופסים

נדפס ונכית

יתמי הסנוח כהר"ר שלמה כ"ז ז"ל
פרופס מ"ס :

בשנת עטרת זקנים לפ"ק :

הקדמה

בי

שמעתי דבת רבים יודעי דעת ומציתי מדע חדשים גם ישנים
מוציאי דבת אנשים נדיקים וטובים וקני העם ושוטרי
מתנבאים במחנה רואי פני המלך ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר •
ויוציאו דבתם רעה לאמר ברכו אלדים בלבבם ויחפאו אלילי ב"י דברים
אשר לא כן אשר לא כדת שנו ברואה וימירו את כבודם כבוד אלדים
בתבנית אבן דומם גופך ספיר ויהלום והוא עון פלילי יוסתת ה' ג"ש •
פקו פליליה אשר כללה מן הגשמות מה שכללה דברו בה' ויאמרו איש אל
אחיו מן הוא ואיזה הדום רגליו ספיר גזר"תם גזרו אומר עמדו רגליו
ביום ההוא על מראה אבן ספיר דמות כסא בחשכה התהלכו צמהמורות
בליקומו עזבו את ה' וזהי להם חזות הכל חזון נפרץ ויקומו לזחק
ויאכלו וישתו • ואולם בעבור זה בני מות המה נתחייבו כליה ממתיס
מחלד ויקרא ה' אלדים ביום ההוא המותה לחסידיו בני תמותה • הם
לא כי גורם הנור תמיס פעלו הטה חזון לשמוע אל הרכה ואל התפלה •
וגיר נאמן לשולחיו בכה ויתחנן לו לא יומת איש ביום הזה הן עוד היום
גדול ממותי תחלואים ימותו ועתה למה נמות לעיניך • ויעתר לו
אלדים האריך אפו ביום ההוא והיה ביום פקדו ספו תמו מן בלהות
חזיונ' ובאש ה' יבא ותאכל בקצה המחנה המטאים האלה בנפשות •
נעוטי תשמוע כדבר הרע הזה נבהלתי מראות החכמי' יודעי העתים
יושבי על מדין והולכי על דרך התורה ידינו לכף חובה האנשים האלה
סלמים הם אחנו כלם קדושים ובתובם ה' • אמרתי אני היושבים לפני
השם מקום אשר דבר המלך ודתו ההרחמך אלדים לשבתו זה סיני
לחזות בטעם ה' ללמד להועיל • איכה ואיכבה מקום המשפט שמה
יגלו פני' בתורה שלא כהלכה יבא עתק מפייהם שוא ודבר כוזב הכמות
נבל ולא חכם מתו בעיוגס אנשים ראשי בני ישראל המה כנפול בני
עולה נפלו אל תוך הפך וכנפל טמון לא ראו אור • והימים הראשונים
יפלו אשר חכמו ישכילו טוב טעם ודעת • ורובבי שמים בחכמתם איך
נעו עורים נפילים היו בארץ • המזכירים את ה' מלידה ומצטן אמונת
חזון חקוקה על לוח לבם יבלו ימיהם בגל החכמה וגם עד וקנה ושיצה
אחרי ה' ילכו כל היום וכל הלילה יבקו מים ע"י משה איש האלדים לא
ימוש מתוך האהל ורוח אלדים מרחפת על פניהם מיו זה אמר וקנים
באלה משער שבתו זה שער השמים והדבר אשר ישים אלדים ברוח

הקדמה

דעת בפי כל חושב מחשבות ילד מסכן וחכם ונתן עליו אוח ומפת
 ורסיות חזקות בעלם מחבמי ישראל וגביאיו לא ידעו ולא יבינו הכו
 בסטורי' וילאו למצא הפתח האם כבדו מזוקן וקני העם וסטרו' אשר
 חכמו מחכמת כל בני קדם ומזקנתם חשכו הרואות בארצות ותבהין
 מראות מראות אלדים עיניהם וכל זקן גרועה חכמים כל עוד שמוקיני'
 חכמה נתוספת בהם ואם הזקן בארץ שרשם ומדעתם כי קשה אין
 בהם תבונה וידי משה כבדים לשמוך את ידי עליהם להנחותם
 במעגלי נדק: היטב בעיני ה' אשר עז את אבותינו והדרת פני זקן
 כי יקום בקרב עמו איש יודע דעת ברוח השכל או חולם חלום גם בלא
 דעת כמוני היום וירם ימינו ושמאלו אל השמים לדעת אמרי בינה
 עמוק עמוק דברים שכסה אותם בימים הראשונים היו טובים מהלה
 זקן שקנה חכמה חכם או גביא והחזיק בזקנו ולא יחמול עליו לאמר
 רדפו ותפשוהו אמר בלבו שכח כל אמר בבל בלבו אין אלדים וראה
 ראיתי כי אם אמת יהגה טכו והנה אמת נכון הדבר אשר פירש עליו אין
 זה כ"א רוע לב לגלות את חרפתו שכסה עתיק וימין לבאר על ספר
 עון אשר חטא שהיה חתום באוצרותיו ואם לא הבין כוונת האומר
 וטעה מן הדרך הנה הוציא לעז על אותו צדיק ושם לו עלילות דברים
 והוציא עליו שם רע הלא טוב ליאז לאמר לא ידעתי ספר אמרתי
 אחכמה בדברי הנביאים והחכמים והיא רחוקה ממני ונעלמה מעיני
 ובוה ידן לבק זכות הנביאים והחכמים הטובים וישרים בלבותם כמו
 שנות' התורה האלדית ויורו המור' ו"ל בחוק המונגו וכמו שכתב הרב
 המורה בהקדמת ספרו:

והן

אני יצחק בן לא' איש חירב פעלים הנשא דו"ן יהודה
 אברבנאל ס"ט קנא קנאתי לכבוד אצילי צ"י וכלכל לא אוכל
 את הלחן אשר רבי' מהחכמים הראשונים וחדשים מקרוב בלו לוחצים
 אותם ואומר עת לעשות מן הבא בידי מנקה מעט צורי למכתם
 אנושה ומעט דבש לאשכולות מרורותם במגילת ספר כתוב צביאור
 השגתם אשר אין בה מן ואופן מדעם דעת עליון לא בחיל ולא בכח
 הקבלה כי אם ברוחי והעולה בידי מהבנת פשט הכתובים באשר הם
 ואקרא שם המאמר הקטן הזה **עמרת זקנים** כי הוא יפרש
 עמרת תפארת השגת' ויזילם
 והנה אם היה דעת המגנים השגתם קבלה בידם נחלת אבות ומה' ידי
 שמי

הקדמה

שמתי למו' פי אשמרה לפי מתסוס כי ה' דבר אכל החכמים
הראשונים איש לדרכו פנו בדבר הזהים דורשים אותו לשבח ויש
דורשים אותו לגנאי איש כל הישר בעיניו בסדרת גוברת ברוח חכמה
ובינה רוח דעת בפשט הכתובים לכן אמרתי אין חרובות הקבלה
בידם ושערי תשובה לדבריהם לא ננעלו ואירא כי עירוס אנכי מבלי
לבוש החכמה ואין בפי תוכחת והן עוד היום נגרשתי מפני העיון והייתי
נעוגד בארץ פעם בחוץ פעם ברחובות עובר לסוחר ומאז חדלתי
לקטר מלאכת השמים לדעת חכמה ומוסר חסרתי כל דעת ולא
ידעתי החכמה מאין תמלא והאגשים אשר רדפו אחרי אלילי הע'
ושטריו המה הגבורים אשר מעולם ובפרט עטרת תפארת חכמה בללו
נחיק בגוים הרמז"ס ז"ל ועל כן כל השומע יצא חן לי יפטר בשפ' יגיע
ראש מי הוא זה אשר מלאו לבו לחרף מערכות אנשי המלחמ' אנשי השם
ויבקש להרוג את משה הלא ידעת כי ירים משה את ידו הי"ד הגדולה
וגבר ישראל נתן את המו"רה לנדקת מי שלח ידו במשיח ה' וגקת כי
ימלא שני אנשים עברים גלים איש באחיבו ידובקו ויבו האחד את השני
וזרועו ישבר כל דאלים גבר ואם דמיתי היות אהיה כמוהו כי אערכה
מלין גדו חכמה תחשב: אכן גלוי לכל העמים שגינו אנחנו שמים
לרום וארץ לעומק ובמה אושע חיפה: אכן שעיתי ישיבוני למה נחבאת
לברוח מקום הגיוחו לנו אבותינו להבין אמרי בינה לא את אבותינו
כרת ה' את הברית הזאת תורה זוה לנו השה כי גם אתנו אנחנו אלה
פה הקטנים עם הגדולים ואף כי לבס של הראשונים כפתחו של אולם
עד לב השמים סוככים בכנפיהם מה למעלה ומה למטה ונחנו מה עוד
לנו חלק ונחלה בבית אבינו והרבה פתחים לנו ולבנינו עד עולם כי
תמיד כל היום אחרון על עפר יקום יחפור פארות לבקש את דבר ה'
אם יבקשנה בכסף יבין יראת ה' ימלא אוכל לנפשו לא שיערו אבותיו כי
רוח היא בהגוש והאלדים בשמים לתת לפתאים ערמה לנער דעת
ומזמ' ואחרי אשר המה צעירים מהם ליעים בשפיפי מפשבותם עלו
כח להלחם באילי העם כהן וגביר הרחיבו עליהם פה האריכו לשון
העלו עפר על ראשם וידו, אכן בס לגנות השגתם בעיני כל בעל כח
גם אני לא אחשו' פי כי יחם השגתי להשגתם כפולה מכופלת מערך
השגת שכליהם להשגת האילים אשר רוח אלדים דבר בס אף כי יקללו
המה ואני אכרך להגיל מיד עושק כוונתם הרמזיה: על כן על כל
דברי

הקדמה

דברי האצרת הזאת חנני נערתי אדברה ולא איראש ע"פ התורה לעזרת
ה' בנבורים: והנה ראיתי לשלמות החקירה שאחקור מתחלת
הפרשה הגה אנכי שולח מלאך לפניך עד ויקחו לי תרומה יען וביען
רוב גופי תורה וסודותיה ודרכי ההשגת האלדית טמונים בתוך אלה
ואעיר ראשונה על ספקות עלומות יתחייבו בה עם זכרון דעות
המפרשים והמתכבדים בהתירם ועלימו תטוף מלתי נגד תשובתם אחר
כל אלה הדברים אזכור הקדמות הכרחיות לחומר הדרוש ואמשיך
אחריהם היתר הספקות ופירוש הפרשה כאשר עם לבבי: וידעת היום
משכיל וגבון כי עם היות המניע הראשון במאמר הזה השגת הזקנים
הנה יבואו בכל קורתו דברים רבים לדיקים וטובים ממנו בשאר
הספקות ועניני הפרשה וביעודי האבות ומדרגת אדונו משה בנבואה
כפלים לתושיה מה מתוק מדבש העין התוריי וכאלו המניע הראשון
ההוא ירד מטה מטה במעלת העיון מיתר המושכלות שיבאו במאמר
הזה לכן אמרתי שמעיה לי ואם נא מלאתי חן בעיניך קחנו ועיניך
שים עליו החל תת עיונך בו מראשו ועד סופו אל תפל דבר והיה אם
דבש מלאת אכול דרך ואכלת ושבעת והללת את שם ה' מפיו דעת
ותבונה ואם תמצא תפל מבלי מלא או דבר נותן טעם לפנים הקריבהו
נא לפח"תך פחותי העיון ולא ירצה לקרבן אשה לפני כל יודעי דת ודן
ואל נא תשת עלי חטאת כי מקור העיון גם בלי דעת טעיתי כשהאובד
והיו בלא היו דברי אלה אשה שמתי בפך: ועתה יבדל נא כח ה' ולאין
אונים כמוני היום עצמה ירבה;

זה זכרון פרקי זה המאמר

פ"א בספק א' שיתחייב בפרש' מאמרו הנה אנכי שולח מלאך לפניך ושם הבאתי דעת רש"י ו"ל והבאתי בטולים עצמיים לדעתו ודעת המדרש גם כן והקשיתי עליו:	פ"ב בספק שני והוא למה לא התפלל משה ע"ה כאן שלא ילך המלאך ודעת הרא"ע והרמ"בן בתשובתו ודעת הר"ן ג"כוספקות עצמיים לדעתם:
---	---

זכרון פרקי זה המאמר

פ"ג בספק שלישי בפרשה והוא
מתי יצא לפועל היעוד
הזה והבאתי בו דעת הרמב"ם ז"ל
בספר המורה ופירשתי דבריו
והבאתי בטולים לדעתו מפשט
הכתוב ודעת המדרש ג"כ
והקשיתי עליו:

פ"ד בספק ד' בפרשה והוא
מה הנרצה בעצם שליחו'
המלאך והנהגתו ומאיוזה מין
מהאמצעיים היה זה והוא ספק עצום
לא שיערו החכמים הראשונים בו:
פ"ה בספק חמישי בפרשה
מאמרו כי לא ישא
לפשעכם ודעת הרב רבינו נסים
ז"ל בהיתרוי' והבטולים
המתחייבים לדעתו:

פ"ו בספק ו' בפרשת מיתור
הפסוקים כי ילך מלאכי
וגו' לא תשתחווה לאלהיהם ודעת
הרמ"בן ובטולים לדעתו:
פ"ז בספקות שביעי ושמיני
בפרשה מאמרו ואל משה
אמר עלה וגומר ונגש משה וגו'
והמפרשים לא אמרו בהם:

פ"ח בספק ט' בפרשה והוא
הספק הגדול מאילי צ"י
וסעות השגתם ודעת הרמב"ם
ז"ל ושם פירשתי דבריו הסתומים
והבאתי בטולים לדעתו ודעות
שאר המפרשים גם כן ובטולים
לדעתם כפי פשט הכתוב:

פ"ט בספק עשירי בפרשה
באמרו ויכסהו הענן ששת
ימים והבאתי דעת הרב רבינו
נסים ז"ל והקשיתי עליו:
פ"י בשני ספקות י"א וי"ב בפרשה
מעמידת משה בזה ארבעי'
יום וארבעים לילה ומהעדר
האכילה שם והם ספקות מעולי
ההבנה והראשונים לא שיערו
בהם:

פ"יא בהקדמה אחת נטורך
אליה להיותר הספקות
מהיות האומו' כלם תחת מחשלת
המשרתים והנהגתם:

פ"יב בהקדמה צ' והיא מהיות
החומה ישראית מיוחדת
בהנהגת הש"י לבדו מבלי שהשר
או הגלגל יהיה אמצעי בהנהגתם
וציארתי זה בדרכים מעולי העיון
מאד כפי השכל והדת וביאור
דרושים מעולים ודברים מספר
המורה דקי העיון ושם הבאתי ה'
שרשים בביאור ההשגחה האלדית
חדשים אנלי ועניינים אחרים
ישמח בהם המעיין:

פ"יג בהקדמה ג' לריכה לביאור
הפרשה והיא מהיות ארץ
ישראל מסוגלת בטבעה לקבל
הניצוץ האלדי ושאר הארצות
מונעות אליו והנה ביארתי זה
בדרכים נחית מאד כפי הכתובים
ומאמרי חז"ל:

זכרון פרקי זה המאמר

פי"ד בחוססת ביאור להקדמה שלישי היות מהשתלשלו האומה הנבחרת מאיש אחד ויעודי האבות והוא פרק תורתי מה מחוק מדבש :

פז"ו בהיתר הספק הראשון והשני שזכרתי בפרשה עם קשור הפסוקים הקודמים לפרשה היות :

פי"ו בהיתר הספק הרביעי שזכרתי בפרש' עם ביאור ענינים יקרים בהשגחה האלדית :

פי"ז בהיתר הספקות הה' והו' והמשך פי' הפרשה כפי שיפור הספקות :

פי"ח בהיתר הספקות שביעי ושמיני ופירוש יתר דברי הפרשה כפי מה שיצאת אליהם וסדר המעמד :

פי"ט בהיתר הספק התשיעי שזכרתי בפרשה וביאור השגת אלילי בני ישראל לדעתי : ושם הבאתי דברי הרב המורה בביאור המדא' הנבואית ופירשתי דבריו באופן נאות מתיחס לשרשו בנבואה :

פ"ב בהיתר הספק העשירי והשלמת ביאור הפרשה : ושם הארכתני לשון בעיני נבואת אדוננו משה : והם דרושי' מעולים הפלא ופלא שתמצא בהם :

פכ"א בהיתר הספקות אחד עשר ושנים עשר : וביאור שלשה סבות לעמידת ארון הנבואים בהר ארבעים יום : ובאור ענינים אחרים טובים מאד :

פכ"ב בהיתר הספק הרביעי שלא הותר עדין : והשלמת ביאור היתר השלישי שזכרתי בפרשה : ושם חתמתי הדברים בביאור הדדוש ואמתתו : והבאתי פירוש פסוקים מפרשת כי תשא והוא חותם הדרוש הזה :

פכ"ג בהכחשת הפד' הראשון שהביא הרב המורה בפרק כ"ז חלק שני ממאמר רבי אליעזר לבאר שלבנת הספיר הוא החומר הראשון : ושם פרשתי איך ראוי שיובן דעת ר' אליעזר :

פכ"ד בהכחשת הפד' השני שהביא הרב על זה בפר' ד' חלק ג' ושם הבאתי ראיות חזקות לדעתי להכדית שאין הכוונה במראות יחזקאל הנביא כמו שחשב הרב ובו נתתי הערה מה צמח שגרמו במראות ההמה לדעתי :

פכ"ה בהתימת המאמר הזה כלו : ושם הבאתי ד' בחינות תחדמה בהם האומה הנבחרת לגלגל עם ייחודי הנביאים על גלותו מהרה יגלה אמן :

פרק ראשון

חנה

יראה ספק בפרשה באמרו הנה אנכי שולח מלאך
 לפניך והוא כי מה היה הסבה שרנה הקדוש ברוך
 הוא לנטוש עמו יעקב חבל לחלתו ולהסיר מעליהם
 השנחתו הפרטית אשר השגיח בהם בדבקות גמרן בלי אמצעי מיום
 הולדתו אותם מארץ מצרים ועתה למה הפקיד עליהם מלאך מליך
 ינהגם הוא ימשל בהם והנה בפרשת כי תשא כאשר אמר ושלחתי לפניך
 מלאך יהיה לו סבה חזקה למה שחטאו בעגל אבל כאן אחרי זכרון
 המעמד הנבחר ושלמות העם בו וכי שמע עם קול אלדים חיים מדבר
 מתוך האש ותשובתם הרמ"ה לקיים התורה שאמרו נעשה וגשמע
 מה פשעם ומה חטאתם שנתחייבו לעונש גדול כזה וכבר משדברינו
 שלמה זכרונו לברכה להגדיל מן הספק הזה באמרו כאן נתבשרו
 שעתידין לחטוא ושיכנה אותם להם כי לא אעלה בקרבך הנה ביאר
 שענין זה המאמר הוא ענינו מה שאומר בפרשת כי תשא ושנוכר כאן
 לבשר מה שיהיה ובאלה שמות רבה ג"כ יש מי שדורש כן על דבר
 העגל והוא דבר בלתי מתיישב על הלב מפני רבים האחד כי
 הבשורה הרעה הזאת אין לה מקום כי אינה לאות על מה שיהיה
 באחרית הימים כמות מלך אחז ואינה על דרך הקהילו אלי וגו' ואעידה
 בהם את השמים ואת הארץ ואינה כדי שישונו בתשובה האומנם אין
 הכדדים האלה ולא אחד בהם הכרחי כפי ענין הפרשה ומזה כי
 הבשורה והיעוד לא תבא כ"א על מה שיהיה אחרי זמן רב לקץ הימים
 ואין הענין הזה ככה כי אחרי חדש ימים אירע ענין העגל כלו וא"כ היה
 מותר שיבשרו הש"י מה שיהיה אחרי ימים מעטים ומהם שהנה לדעת
 רש"י ז"ל קצר הכתוב ולא בשר בחטא שעתידין ישראל לחטוא אבל זכר
 העונש שימשך עליו והוא זר מאד שיבשרו בעונש וברעה אשר ימצא
 את עמו ויעלים החטא כי בזה יתן מקום לאדונו משה ע"ה להתרעם
 ולאמר למה תעשה כה לעבדיך ומה שאמר רש"י שעתידין לחטוא
 אינו בפשט הכתוב ומהם שהנה לדעתו יקצר הכתוב ג"כ ולא יבשר
 בתפלת אדון הנביאים שהתפלל על הגזירה וחזר בה השם ית' ואם
 יבשר בעונש איך לא יבשר בפליחה שהיה יותר ראוי להבשורה ושהיה

עטרת זקנים

תכלית הענין וישמיט החטא שהוא התחלת הענין והסליחה שהוא
 התכלית ויבשר בעונש שהוא אמצעי ציניהם והנה בפרשת כי תוליד
 בנים הודיעם החטא ואחריו העונש ובסוף יבשר בסליחה חמר ושבת
 עד ה' אלדיך וכו' כי אל רחום ה' וכו' ועוד שאין המקום הזה ממה
 שיאות בו ענין הבשורה הזאת כי תחלת הפרשה במשפטי התורה
 ומלותיה ועלית הרגל ואיך סמוך לזה יבשרהו בעונש העגל ויחזור
 לענינו הראשון באמרו ואל משה אמר עלה אל ה' שהוא מענין מתן
 תורה גם כי כתב רש"י ז"ל שהפרשה ההיא ואל משה אמר וכולי
 קדמה למתן תורה וא"כ נכתבו הדברים אשר לא כדת ובזולת סדר
 וכבר הקשה על רש"י ג"כ בזה הרמז ז"ל בפרשת כי תשא מזדדים
 אחרים חייב מענין המאמר הזה ולכן לא באו הנה ובחלה שמות
 רבא אמרו ז"ל הנה אנכי שולח מלאך לפניך אמר לו הק"ב מי
 ששמר את האבות ישמור את הבנים וכן אתה מולא באברהם כשברך
 את יצחק הוא ישלח מלאכו לפניך ויעקב אמר המלאך הגואל אותי
 מכל רע אמר להם הוא גאלני מיד עשו הוא הצילני מיד לבן הוא וגני
 ופרנסני בשני רעבון אמר הק"ב למשה אף עכשו מי ששמר את
 האבות ישמור את הבנים שנאמר הנה אנכי שולח מלאך הנה יראה
 מדבריהם שהנהגת העם על ידי מלאך הוא דבר ראוי ואינו עונש
 אליהם כי אם כמו שהיה אלל אבותם ועם היות שהורשנו
 בדבריהם ז"ל שאין משיבין על האגדה ושהדרש ידרש והמקרא יתיישב
 על פשוטו הנה לא אחדל מביאור הביטולים שיתחייבו לדעת המדרש
 בזה ירראשון מהם כי האבות לא היתה הנהגתם על ידי מלאך
 כי ילך לפניו השם והוא היה מנהיגם אבל המלאך הנמנה בדבריה
 הוא כמלאך שבא למנהיג וקבריו בגו אתון נורא ובמלאך שבא לדניאל
 בגובא די אדיותא אשר אין אחד מהם המנהיג אותם כי אם השלוחים
 ששלח השם יתברך להשיעם והם אללי במדרגת הכלים שלוחי
 ההשגחה לא שהם היו השומרים והמנהיגים בין שני הענינים הפרט
 רב כמו שיתבאר זה בשלמות בפרק רביעי מזה המאמר ולזה תמצא
 באברהם שאמר הוא ישלח מלאכו לפניך ואמר שהמנהיג יתברך אלדי
 העמים ואלדי הארץ הוא ישלח לפניו המלאך שליח השגחתו לישר
 דרכו ויעקב אמר האלדים אשר התהלכו אבותי לפניו אברהם ויצחק
 האלדים הרופה אותי מעודי עד היום הזה המלאך הגואל אותי מכל

דע יצרך את הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבותי וגומר - ראה
 שבענין ההנהגה וההשגחה אמר האלקים כי האל יתברך לבדו הוא
 המשגיח בס' חבל המלאך הוא הכלי הפועל גזרת המנהיג והוא אמרו
 המלאך הגואל אותי מכל רע שיגאלהו בגזרת עירין ובמימר קדישין -
 וכל אחד ר"ל האל המנהיג והמלאך הפועל כללי אמר שיברך בפעולתו
 הנערים ובפי' התורה אשר לי פי' הפסוק באופן אחר : הנה התבאר
 שהאבות לא היתה ההנהגה ע"י מלאך - ואין לך שתאמר שבערך
 הכלי שולח המלאך ג"כ הנה למשה כמו שהיה לאבות כי המלאך הכללי
 תמיד ילך עמם ולא היה זה דבר חדש להודיעו והתורה אמרה במה
 שעבר ויסע מלאך האלקים הכולך לפני מחנה ישראל - ועוד כי הוא
 אומר כאן בביאור השמר מפניו ושמע בקולו אל תמר בו כי לא ישא
 לפשעכם וזה לא יאמר על הכללי אם היה שאינו המנהיג במוחלט
 והנה יבא כל זה בשלמות בפ"ד הגו' בע"ה : וביטול שני שאף שנודה
 שהיתה ההנהגה האבות ע"י מלאך לא היה מתחייב שהיה כן בימי
 משה אשר נעלה מעלתו כפלים לתושיה מעל מדרגות האביו' והכתוב
 אומר וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי' ה' לא נודעתי
 להם וגו' אשר הכוונה בו שהיה מעלתו בגבוהה גבולת הפלא ופלא
 ממעלת האבות ואם כן איך יאמר שהשומר את האבות ישמור את
 הבנים כי הנה יתחייב היות גבוהת משה על ידו כמו שהיה גבוהת
 האבות - כל שכן אחרי מתן תורה שהיה עול גדול בחוקו ע"ה ועונש
 גדול אליו ואיך יודה בדבר : וביטול ג' זהו כי אף שנודה ג"כ
 שמעלת משה היה כמעלתו בגבוהה האלהית ובדבקותו מה שאינו כן
 עדיין יקשה מאד אם היה שמים זאת ישראל ממזרים היתה ההנהגה
 על ידו יתברך ולא ע"י מלאך איך משה ע"ה יקבל הנה שירד ממעלתו
 מטה מטה וישתעבד להנהגת המלאך והיה ראוי שיאמר לפניו יתברך
 שיעלם בקדש ולא יורידם ממנו כיון שכבר באו בכל קורתו והוכנהו
 ממעלתו - הנה מכל הכדדים האלו יתבאר עם שהביטולים האלה
 יתבארו עוד בשאר הפרקים שהספק הראשון נשאר בחוקו :

פרק שני

השני שיתחייב בפרשה הוא למחלל בקש משה
 ע"ה כאן על הגזרה הזאת ואם הענישם האל ית'

על א ב ג ד

והספק

עטרת זקנים

על לא חמם בכפס איך לא נתרעם עליו ולא שם תפלה לאלהים והיה ראוי שיתפלל לשם ית' שישוב מחרון אפו וילך בתוכס לא ע"י מלאך אלא הק"ו בבורו ובעלמו כאשר עשה עד הנה כמו שהתפלל על זה בלמו אחרי עון העגל ואלו קבל הענין הנה איך בקש להרויח אחרי מעשה העגל כי שם התפלל לבטל הגזרה הזאת וזכר התעוררו המפרשים להתיר הספק הזה והיה דעת ראב"ע והרמב"ן ג"כ ז"ל שאין המלאך הנזכר כאן הוא הנזכר בפרשת כי תשא כי שם לא נאמר בו כי שמי בקרבו כמו שנה' כאן וכאן לא אמר כי לא תעלה בקרבך כמו שאמר שם ולכן קבלו משה כאן ולא קבלו בפרשת כי תשא והמלאך הזה לדעת הרמב"ן הוא המלאך הגואל ששמו כשם רבו והוא מלאך הפנים שעליו אמר פני ילכו ואם אין פניך הולכים וכמו שהעמיק בזה סודותיו ומה שזורה פשט הכתובים יודע שהמלאך הנזכר בשני המקומות האלה הוא אחד בעצמו ושאינו כמו שחשבו האנשים האלה שלמים הם ז"ל וזה לפי שכל שזכר המוקד הכח הנה יוכר ויובדל מפאת הפעל שימשך ממנו וביאר ארסטו שאין דרך אלינו לעמוד על מציאות השכלים הנבדלים ועל מפרס כי אם מפאת פעולתם והנועת הגרמים המתנועעים מהם וכיון שהפעל שזכר שיעשה המלאך בשני אלה המקומות פעל אחד מתדמה הנה א"כ המלאך הנאמר בשניהם הוא אחד ואינו שנים כדברי המפרשים האלה ואמנם שהפעל אחד ומתדמה בהם יראה מאמרו כאן הנה הנבי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכינתי ואלו נאמר ושלחתי לפניך מלאך וגרשתי וגו' אל ארץ ובת חלב ודבש וגו' הנה ביאר בשניהם שהמלאך לא יעשה כי אם השמירה להביאם אל הארץ וא"כ מ"י יתן ידעתי במה יתחלפו המלאכים האלה ובמה יודע שאינם אחד ומה שאמרו המפרשים כי לא נזכר בפרשת כי תשא במלאך ההוא כי שמי בקרבו למה שלא היה במעלה העליונה הלא במלאך הנזכר כאן ששם האל ית' בקרבו אינו כלל כי כל מלאך וגם כל נביא שלוח השם יתברך נאמר ששמו בקרבו ושבת האלהות אל עליו וכמו שאמר הנביא אשר ידבר בשמי וא"כ המלאך הנזכר בפרשת כי תשא בהיותו שליח האל יתברך נבואר ששמו בקרבו ושידבר בשמו ואמנם נזכר בו כאן בפרט כי שמי בקרבו לפי שהזהיר ואמר השמר מפניו ושמע בקולו לזה הוצרך לתת סבה לשיבמנו בקולו ואמרו כי שמי בקרבו ר"ל דבריו יוצאים

ממני וכן פי' ראב"ע והרמב"ם ג"כ ואנקלוס תרגם מסכים לזה ארי
 בשמי מימריה אבל בפרשת כי תשא למה שלא הזהיר שמע בקולו אל
 תמר בו לא הוצרך לומר שם כי שמי בקרבנו עם היותו נודע בעלמו
 שאחרי היותו שליח שם האל בקרבנו והנה לא הזהיר שמה במלאך
 שמע בקולו אל תמר בו כמו שעשה הנה לסבה שגזכר בזה המאמר
 בג"ה: ועוד שאם נודה שהיה יתר שאת ומעלה באחד מהמלאכים
 האלה ואינם אחד בדברי המפרשים הנה כפי פשט הכתובים המלאך
 הנזכר בפרשת כי תשא היה גדול המעלה והערך כפי מה שיאות
 לשלמות העם והטבתו מהמלאך הנזכר כאן ויתבאר זה מב' מקומות
 האחד מאמרו הנה השמר מפניו ושמע בקולו ויורה שגבולת משה
 תהיה ממנו אבל בפרשת כי תשא לא זכר שהמלאך יצוס ויזהירם אבל
 שילך לפניהם כאחד הכלים שיעשה השם יתברך לשמירתם אמנם
 האזהרה והגבולה תבא מהאל יתברך ומבואר הוא שיבאר משה וכל
 העם שיהיה השמירה לבד ע"י המלאך ולא הגבולה משתהיה הגבולה
 ושמירה שניהם על ידו ויגהיגם בכלל והמקום השני מאמרו וכן
 כי לא ישא לפשעכם ויורה שהוא ממדת הדין ושם גאמר כי לא אעלה
 בקרבך וגו' כי עם קשה עורף אתה ויורה שהמלאך ירחם עליהם יותר
 מהאל ושהוא היה ממדת הרחמים וכל זה ממה שזורה שאם נודה
 בחלוק המלאכים יהיה המלאך הנזכר בפרשת כי תשא יותר גאות
 ומועיל אל העם מהמלאך הנזכר הנה ואין לאומר שיאמר שגם שנודה
 בחלוק המלאכים ויתרון המלאך הנזכר שם בערך הטבת העם
 ותועלתו הנה המלאך ההוא בעלמו הוא קטן השפע והשלמות
 מהמלאך הנזכר כאן אשר הוא מעולם הרוחניות והשפע עם שאינו כל
 כך מועיל לעם הנבחר כי הנה מגמת אדון הנביאים אינה כי אם
 להועיל לעם ולהצילו ולכן אין ראוי שגאמין שיקבל המלאך שלא יועילם
 למעלתו בעלמו ולא יקבל המלאך הגבול אותם מכל רע בהיותו פחות
 המעלה ממנו ועוד שאיך יאמרו המפרשים האלה שהודה משה ע"ה
 הנה בשליחות המלאך לדעתו שהוא גדול המעלה ולא קבלו בפרשת
 כי תשא לדעתו שהמלאך ההוא לא היה כ"כ מעולה כי הנה אדון
 הנביאים ע"ה אמר שמה ואתה לא הודעתני את אשר תשלח עמי ויורה
 שלא ידע עדין אם הוא המלאך הנזכר כאן או מלאך אחר ואם לא נתברר
 זה אגלו איכה ואיכה בקש שלא ילך בתוכם והיה ראוי שישאל ראשונה

עטרת זקנים

אם הוא המלאך הראשון ואם היה הוא עצמו יודה בדבר. ואם יהיה
זולתו יבקש עליו שלא ילך בתוכם. ועוד כי גם שיהיה המלאך הזה
שמו כשם רבו והעלול הראשון הנה היה ראוי שיבקש משה שלא יעלה
מעליהם השם ולא יודה בהליכת המלאך כי הם תהיה הנהגתו במקום
ההנהגה האלהית אשר תעלה מעליהם הנה באמת המלאך עם כל
עלוי מעלתו היה טוב העדרו ממציאותו. וכבר הרביש הרמב"ן בספק
הזה ואמר שלא נאמר כאן כי לא אעלה בקרבך לפי שבהליכת המלאך
הזה לא יעלה מעליהם השם והוא דומה להיתר הרצ רבינו נסים ז"ל
שאזכור בזה הפרק ובכלל ביטולו יבוטלו דבריו. הנה התבאר א"כ
מכל מה שאמרתי שהיתר הר"אבע והרמב"ן בספק הזה לא יתבטו
בפסע הכתובים. והחכם רבינו נסים ז"ל בדרשותיו הביא היתר
הספק הזה באופן אחר ואמר שכאן לאאמר השם ית' כי לא אעלה
בקרבך ועם היות שאמר הנה אנכי שולח מלאך לפניך לא היה מתחייב
מזה שלא ילך השם ית' בתוכם ולזה לא נצטער משה כאן כי למה יקשה
לו זה ממה שאמר ושלחתי את הנרעה לפניך ואין במשמעות המלאך
והנרעה שיעלה השם ית' מעליהם אבל אפשר יהיה המלאך כלי
משמרתו והנרעה כלי מפניו. אבל בפרשת כי תשא כשאמר לו השם
ית' בפירוש כי לא אעלה בקרבך אז הבינו ישראל ברוע העניין והתאבלו
ונצטער משה ובקש שילך בתוכם. והו היתר החכם הזה. ויהיה
לדעתו עניין המאמר הזה הוא מה שאמר בפרשת כי תשא כדעת רש"י
דל אם לא שאמר שכאן נזכר ברמז ולא הבינו משה ובפרשת כי תשא
בא יותר מפורש ואז הבינו משה עם היות שסכלו במה שקדם. וכמה
ספקות עצומות יתחייבו לדעתו. הראשון הוא הספק הראשון
שזכרתי בפרשה כי אם היה הכוונה האלהית באמרו הנה אנכי שולח
מלאך שלא ילך ית' בתוכם עם היות שמשה לא הבינו כי אם אחרי עון
העגל. א"כ מה היה הסבה שנגזרה הגזרה ההיא על העם על
לא חמס בכפיהם. עם היותו הגדול שבטולים שנאמר שאדונו משה
השלם מכל ילוד אשה עם היות נבואתו במראה ולא בחידות לא יבין
כוונת השם ית' ויסכל דבריו. ואיך לא זכר זה בפרשת כי תשא והיה
ראוי שיתגלל ויאמר השם אלהים אם קבלתי ביאת המלאך היה שלא
הבנתי כוונתך ועתה שפירשת שלא תלך בתוכינו אחלה פניך אל נא
תעזב אותנו כי על כן ידעת תנותנו במדבר. ועוד כי איך לא יבין
משה

משה מאמרו הגה אנכי שולח מלאך לפניך שלא ילך עמהם השם כי
 הגה הוא דבר מצוה בעצמו ואם לא היה כן היה א"כ ביאת המלאך
 מיותר ודבר בטל בהשאר ההשגחה האלדית באופן שהיה קודם לכן
 כי כמו שעד עתה לא נצטרכו למלאך כי ילך לפניו ה' ככה לא יצטרכו
 אליו עתה ולהיותו ית' תמים פעלו בלי מותר כלל הגה יהיה בהכרח
 שליחות המלאך אות עצמי הכרחי שיעלה מעליהם השם יתברך ולא
 ילך עוד בתוכם: וברך הרגיש החכם בספק הזה וחשב להתייר
 עם מה שזכרו חז"ל במכילתא במכת בכורות משנתנה רשות למשחית
 לחבל אינו מבחין בין צדיק לרשע שעם היות שאמרו ו'ל'ועברתי בארץ
 מצרים אני ולא מלאך כו' היה הכוונה שהוא ית' יעבור על כל פני' אבל
 לא ימנע שיעברו עמו משחיתים עושי רצונו וכמו שאמר וצא ה' אלקים
 וכל קדושים עמו: והגה עם שנודה להסכמת שתי המאמרים
 הסותרים האלה בדרך החכם הזה אשר הוא בחלוק האמת וכמו שאמר
 בע"ה בפרק ד' מזה המאמר: עם כל זה לא ידמה הקדון לראיה כי
 במכת בכורות לא ימנע שיהיו משחיתים רבים עם ה' יתברך ולא יכה
 וישחית האחד מה שיבה האחר מה שאי אפשר שיהיה בהנהגת העם כי
 בהיות המשגיח האל ית' שמו לא יהיה מקום לשתי המנהיגים: אם
 לא שקצת העם ינהיג האל ית' וקצתו ינהיג המלאך או יהיה האחד שומר
 והאחר מנרש האויבים וזולתו מהפעול' או שיתחלפו במונהגים שינהג
 הם' השלמים שבעם והמלאך ינהיג היותר פחותים שבהם: והגה
 צאי זה מהאופנים שיהיה היה רחוי שיבקש אדונגו משה שכל העם יבכל
 הענינים יהיו מושגחים ומונהגים מהאל ית' ולא מהמלאך: ועוד כי
 לפי דרך החכם מה ענין אמרו השמר מפניו ושמע וגו' ויורה בהכרח
 שנבואת משה תהיה על ידו וגם מה ענין אמרו כי לא ישאל לשעבד ואם
 היה הסליחה עמו יתחייב בהכרח שלא ילך השם יתברך בתוכם:
 ואמנם מה שהביא החכם מהנרעה אינו דומה למלאך בשו' נד כי לא
 צוה בה שישמעו בקולה ולא ימרו את פיה ולא אמר בה כי לא תשא
 לפשעכם כמו שאמר במלאך לפי שהיה מצוה שהנרעה היה כלי
 להכות את העמים בלי בחירה ורצון מה שאין כן המלאך שהנהגה
 מסורה אליו בהחלט כמו שמצוה נגלה בדברי הפרשה: אבל מה שלא
 זכר הגה כי לא אעלה בקרבך אינו למה שזכר החכם כ"א לענין שאבאר
 כזה המאמר בפירוש הכוונה האמתית בפרשה: הגה בארתי הפסד

עטרת זקנים

מה שזכרו החכמים האלה בהיתר הספק השני הזה והוא אשר רציתי
לבאר בזה הפרק:

פרק שלישי

והנה

יתחייב ספק שלישי והוא אם היה שהאל יתברך נזר
אומר כאן לשלוח לפניו מלאך אשר ינצילם ואשר
יביאם ולדעת המפרשים הראשונים ראב"ע והרמ"בן לא התפלל עליו
אדון הגבאים והשם ית' לא חזר מהגזירה ההיא אם כן איך לא נתקיימה
ולא יצאה לפועל והנה כלימי אדון הגבאים השגיח השם ית' על עמו
ברועה עזרו ירעה בשלם שבפנים ואין עמו אל נכר ולא מלאך יתערב
בהנהגתם והרב האלקי בפר' ל"ד חלק שני מספר המורה אמר זה
לשוננו זה הכתוב אשר בא בתורה והוא אמרו הנה אנכי שולח מלא לפניך
ענינו מה שהתבאר במשנה תורה שהשם אמר למשה במעמד הר סיני
נביא אקים להם וכו' וכתב עוד ואמנם ענין זה המאמר שהוא יתברך
הודיעם שיקים להם נביא אשר יבואהו המלאך וידבר עמו וכו' ואין
כוונת הרב המורה שהמלאך הנאמר הנה הוא נביא כמו שפירשו מפרשי
ספרו וגשתבשו כמו שזכרנו דברי הרב בזה הפ' עצמו באמרו שיקים
להם נביא שיבואהו המלאך ואם היה כוונתו שהמלאך הזה הוא נביא מה
לו להזכיר המלאך שידבר לנביא וגלה עוד דעתו בפ' חלק שני ושם
אמר בביאור שהמלאך המזכר כאן הוא שכל נבדל ולא נביא אבל כוונת
הרב היא באמת שיעד הק"ב למשה שאחרי מותו לא יקום כמוהו
במעלת הגבוהה שינבא פנים בפנים כמו שלא יהיה עוד בעתיד מעמד
אלקי במעמד הר סיני אבל יקים אליהם נביאים שינבאו על ידי מלאך
וגוה שעם היות הדבור ההוא שיבא לנביא מפאת המלאך הנה לא נזול
בכבודו לפי שדבריו הם בשם השם ולפי זה יפרש הרב המלאך הנאמר
הנה בשכל נבדל והוא השכל הפועל שיבא לנביא להודיעם מה שצריך
להנהגת העם או הכח המדמה שיכנה בשם מלאך כמו שצא בדבריו
במקומות מספרו ויאלץ אם כן היעוד הזה לפועל בנביאים שנבאו על
ידי מלאך אחרי מות משה איש האלדים וזהו שאמר הרב ענינו מה
שהתבאר במשנה תורה לא אמר הרב פירשו כי הוא לא יפרש שם
המלאך על הנביא אבל אמר ענינו ר"ל כוונת כללית זה המאמר הוא מה
שאמר

שאמר במשנה תורה כי היה כוונת שתי המאמרים אחת: ולפי שלא
 נחשוב שיפרש שם מלאך בנביא אמר עוד ואמנם ענין זה המאמר שהוא
 יתברך הודיעם שיקים להם נביא שיבואהו המלאך וידבר עמו. זה הוא
 כלל כוונת הרב בזה ונתיר לדעתו שלשת הספקות שזכרתי בפרשה
 בפרקים האלה: ועם היות שדברי הרב בכל מקום אין בהם נפתל
 ועקש ובפרט במה שדבר בעניני הנבואה שהגדיל ענה הפלוג תושיה
 אף כי אנכי אנחנו. הנה לא אחלל מהראות הספקות יתחייבו לדעתו
 מפשט הכתובים יען וביען שמתו פני הגה להבין אמתת כוונת הכתוב
 על דרך הפשט לא לחקור בעניני הנבואה ומהדרנותיה כדרך הרב המורה
 שם: ואומר שמשפט הכתובים יראה שהמלאך הזה יגה כל ימי היות
 ישראל במדבר לא עוד עד בואם אל ארץ נשבת וכן אמר הגה אנכי
 שולח מלאך לפניך לשמך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכינתי
 ואמר עוד כי ילך מלאכי לפניך והביאך אל האמורי והחתי והפריזי
 וידוע שבימי משה בא ישראל לאמורי וגרש שני מלאכי סיחון ועוג. וכן
 כתב רש"י כל זה ממה שורה שהמלאך הזה ילך במדבר בימי משה עד
 הכנסם לארץ כי לא זכר בו שיעשה דבר בארץ כי אם בדרך ובמדבר:
 ואמנם מה שאמר במשנה תורה נביא אקים להם הוא מיעד לאחרי
 שיבאו לארץ לא בהיותם במדבר וזה הוא שאמר שם כי אתה בא אל
 הארץ אשר ה' אלדיך כותן לך לא תלמד לעשות כתועבות הגוים ההם
 כו'. ביאר שהמנוה שינוה היא בעצם וראשונה אחרי שיבואו לארץ וכמו
 שאמר נביא מקרבך מאחך כמוני יקים לך ה' אלדיך כו'. להגיד שהיה
 מדבר אחרי מות משה. אם כן ענין שליחות המלאך אינו מה שהתבאר
 במשנה תורה כדברי הרב כי המלאך יגה במדבר והנביא יבוא אחרי
 היותם בארץ והוא כמו הרעה שאמר כאן אחרי יעוד המלאך ושלחתי
 את הרעה. וכמו שכתב רש"י הרעה לא עברה את הירדן וסיחון ועוג
 הם החתי והכנעני לפיכך משבעה אומות לא מנה אלא אלו. וחזי אף
 על פי שהוא מעבר הירדן והלאה שנו רבותינו במסכת סוטה על שפת
 הירדן עמדה וזרקה בהם מרה וכו'. הגה אם כן כפי טבע הפרשה אין
 ענין המלאך הגה מה שאמר בנביא במשנה תורה. ועוד שלפי דעת
 הרב מה ענין אמרו כי לא ישא לפשעכם ואף על פי שהנביאים יבואו על
 ידי מלאך לא ימנע מפני זה שיכפר השם יתברך לישראל כשיחטאו
 לפניו ולא תבא הכפרה למלאך ההוא כי הוא יתברך מוחל וסולח לעוונות

עטרת זקנים

עמנו ישראל: ואם היה הכוונה בדברי הרב מיתן ידעתי מה תועלת
היה בידיעה הזאת לישראל והיה ראוי שיודיעם שיקים להם בכל דור
ודור נביא מורה נדק ויוהירם שישמעו בקולו ואין צורך להודיעם
שתהיה נבואת הנביאים ע"י הכת המדמה ובאמצעות השכל הפועל כי
כלם בשם ה' אל עולם ידברו ואין לעם לחקור האמצעים בנבואה כי
ידיעתם שהנבואה שפיע שופע מאת השם יתברך באמצעות השכל
הפועל על הכת הדברי תחלה ואחר כך על הכת המדמה כמו שבדרה
הרב בפרק שלשים וששה חלק שני היא ידיעה בלתי מועלת ואולי שתזיק
ההתפלספות הזה: והר"ל בג' פירש המלאך הנזכר כאן שהוא נביא
ופירש המלאך הנזכר בפרשת כי תשא שהוא השכל הפועל: והנה
יתחייבו אליו הביטולים שזכרתי לדעת הרב המורה: עס היותו הזר
שבדברים שפירש המלאך כאן בנביא והמלאך הנזכר שם בשכל נבדל
עס היות שכל הדברים בשניהם שוה: ובמדרש תנחומא אמרו
ז"ל שהמלאך הזה הוא אשר בא אל יהושע ביריחו והשתחוה לו ושזו
אמרו שם אני שר נבא ה' עתה באתי אני שבאתי למשה רבך ולא קבלני
וגם הרמ"ן לדעת הזה וחשב שאז יראה לפעל הגזרה הזאת: ודברי
המדרש דחקו מאד מפשט הכתובים לסבות: האמת לפי שדרך הדרש
הוא שהמלאך הזה בא על נד העונש ושהדבור הזה הוא עלו מה שנאמר
בפרשת כי תשא: ולזה מה שאמרו שם אמר הק"ה אומות העולם
בנדו בי ונתתי להם שרים שיהו משמשין אותם ואף אתם כן אני נותן
לכם מלאך שיהא משמר אתכם שנאמר הנה אנכי שולח מלאך לפניך
וגו'. הנה בשזכיתם וקבלתם את התורה והייתם עושים רצוני הייתי
מהלך לפניכם שנא' וה' הולך לפניכם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך
ועכשו עשיתם ע"ז באומות העולם אני משלח לפניכם אלא מלאך
שנא' הנה אנכי שולח מלאך לפניך וגו'. ראה מה בין הראשונים
לאחרונים הקב"ה אמר למשה הנה אנכי שולח מלאך לפניך השיבו
אני חפץ אלא לך יהושע ראה את המלאך ונפל על פניו שנא' ויפול
יהושע על פניו ארצה וישתחו עד כאן: הנך רואה בעיניך שלדבריהם
בא הדבור הזה על נד העונש ויתחייב להם הספק הראשון שזכרתי
בפרשה בפ"א מזה המאמר: ותמה אני מהרמב"ן איך קבל מחז"ל מזה
המאמר שהמלאך הזה הוא אשר בא אל יהושע ולא קבל שהיה זה על
נד העונש ומאמר מדויק: השני: כי כמו שזכרתי מפשט הכתובים

יראה שביאת המלאך הזה היה לשמור ישראל במדבר ולהביאם אל ארץ הנבחרת לא עוד ואם היה הוא שבא אל יהושע איך לא זכר שתהיה ביאתו תמידית במדבר ובארץ אם היה שאחר כך בא אל יהושע לאחר והיתה הנביתו תדירה : השלישי : כי אם המלאך הזה בא על צד העונש ובא לישראל על הצד שהיו שאר השרים מושלים ביתר האומות להיות ישראל עובדי עבודה זרה כמו שנראה מדבריהם הנזכרים אם כן איך בא אחר כך ליהושע והנה ישראל לא היו אז עובדי עבודה זרה ואינם ראויים לעונש כזה ומה לו ולהם : והיה זה אם כן עול בחק האל יתברך להענישם על לא חמס בכפיהם : ויהושע איך לא צעק ולא נתרעם עליו והיה לו לומר ובמה יודע איפה כי מצאנו חן בעיניך אני ועמך הלא בלכתך עמנו ונפלינו אני ועמך וכו' : כמו שאמר משה רבו בעת הכעס ובהיותם עובדי עבודה זרה איך לא אמרו יהושע בעת רצון אם היה ביאת המלאך עונש גדול על עבודתם אלילים אחרים וצעק יהושע לפני ה' על מתי העי ולא צעק על הדבר הרע הזה : וכל זה ממה שזרה שדעת המדרש כפי פשט הכתובים לא יתכן : ולא יראה לפועל הגזרה הזאת והוא הספק הג' בפרשה :

פרק רביעי

וראוי שנעיר עוד בזה ספק רביעי עלום מאוד : והנה יובן הספק אחרי הנחת הקדמה אמתית והיא שמה שיפעל האל יתברך בהשגחתו בעולם המורגש הזה על ידי אמצעיים הנה האמצעיים ההם יהיו מאחד משני מינים : המין האחד הוא מין האמצעיים שהם בעלי שכל בחירה ורצון וראוי שיקראו אמצעיים בחיריים יען יפעלו כאשר יבחרו וירצו : והמין השני הוא מהאמצעיים אשר הם במדרגת הכלים ואין להם בחירה במה שיפעלו כי אם כפי המסודר אליהם בפעל ההוא : ומזה המין הם הכחות והפעולות הטבעיות וכמו שאמר עשה מלאכיו רוחות משרתיו אז ליהט ואלה איך ראוי שיקראו מנהיגים כי אם אמצעיים כלליים : וכבר נמצא לחכמינו ז"ל יאמרו בדבר מהדברים שיעשהו האל יתברך מבלי אמצעי ונראה בו אמצעי בחיריו אבל הכלים לא יבחישו שימצאו אם כי הנה במכת בכורם שבא בקבלה האמתית שעשהו הק"ה בעצמו ונכבדו לא על ידי מלאך ולא

עשרת זקנים

ולא על ידי שרף כו' נראה שלא בא ההכאה ההיא מאחד משרי מעלה
 מעביהם ורונם כי אם מהאל ית' בעצמו אבל לא ימלט משתעשה על
 ידי כלים אם שיהיה אויר שנתעפש אז בלי סבה טבעי מתייחס למזגי
 בכורי מזרים או שהשליט עליהם פתאום היציאה מהשיווי או בזולתו
 מהאופנים שעל ידו באו למות בפתע ולכלי הזה רמזו רז"ל באמרם
 משנתנה רשות למשמית לחבל אינו מבחין בין נדיק לרשע ואינו
 סותר למה באמרו ודרשו על ועברתי בארץ מזרים אני ולא מלאך וכו'
 כי שם ישללו היות שם אמנעי בעל בחירה ורצון יעשה ההכאה במזרים
 והגלת ישראל וקראוהו מלאך שרף שליח שכלם שמות יתארו לאמנעיים
 הבחיריים: אמנם באמרם משנתנה רשות למשמית לחבל אינו מבחין
 ירמזו לכלי ההכאה ולכן אמרו אינו מבחין כי אין לו בחירה ובחירה
 ומאמר שישולח הכלי לפעול לא יחדל מהפעולה מפני זכות המקבלים
 זאת היא הסכמת המאמרים באמת ולא כמו שחשב הרב רבינו גסים
 ז"ל: ואחרי ההקדמה הזאת אומר כי שליחות המלאך הזה שאמר
 הנה אנכי שולח מלאך לפניך לא ימלט משיהיה מהמין הראשון
 מהאמנעיים או יהיה מהמין השני מהם: ואם נאמר שהיה הכוונה
 האדית במלאך הזה שיהיה אמנעי יגיה האומה בדעתו ובחירתו יקשה
 מאד אם כן ענין השליחות האלדי כי יתחייב שיהיה אז הרצון האלדי
 להיות העם הנבחר כשאר האומות המיוחדות להנהגת המשרתים ולא
 יהיה ביניהם הפרש כלל יען כל האומות מעשה השם יתברך ופעל ידיו
 ולא יושגחו ממנו כי אם על ידי אמנעיים מנהיגים מיוחדים אליהם
 ולדעת חז"ל שאמרו שהמלאך הזה בא אל יהושע והוא שר נבא ה' יתחייב
 שיהיו ישראל בארץ הנבחרת ביתר האומות בארצותם לבויהם: ובמה
 יודע איפה היותם מושגחים בהשגחה פרטית ומה ענין ייעודו לאברהם
 והייתי להם לאלדים ומאמר אדונונו משה ואהרן לקח ה' וגו' ארץ אשר
 ה' אלריך דורש אותה וגו': ואמר ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר
 ועוד כי אם תהיה הנהגתם על ידי מלאך איך תהיה ההשגחה כפי
 פעולות הפרטית ומחשבותם כי מערכת השמים והנהגת האמנעיים
 המובבל בעצמה לא תתן הטוב וההצלח על עשיית החוקים והמצוות
 הנה מכל הצדדים האלה יתבאר שלא היה המלאך הזה מהמין הא'
 מהאמנעיים: ואם נאמר שהיה המלאך הזה מהמין השני מהאמנעיים
 והוא בלי יסלח השם יתברך לעשות רעונו במדרגת הנרעה יקשה אם

בן צורך ההודעה הזאת ואמרו הנה אנכי שולח מלאך לפניך ויורה
 שהיה שולחו אז ואם הוא כלי פעולתו כבר התבאר שתמיד ילך בתוכם
 וכן שומר קודם לזה ויסע מלאך האלדים ההלך לפני מחנה ישראל
 ובכיוצא המלאך הזה אמר המסורר כי מלאכיו יורה לך לשמך בכל
 דרכך: ועוד כי אם היה כלי איך אמר כאן השמר מפניו ושמע בקולו
 אל תמר בו כי לא ישלח לך פשעכם וזה בלתי אפשר שיאמר על הכלי הפועל
 בלי בחירה ורצון: ועוד כי בפרשת כי תשא אחרי עון העגל אמר
 ושלחתי לפניך מלאך וגומר: כי לא אעלה בקרבך וגומר: ואם היה
 המלאך כלי מה היה ענשם בזה ומה ענין אמרו כי לא אעלה בקרבך
 וגו' יורה שהיה המלאך במקום האל ית' מה שלא יאמר בכלים הפועלים
 בלי בחירה ורצון והוא לא יסתור דבר מההנהגה האדית כמו שאמרתי
 גם מה שאמר וזמה יודע איפה כי מנחתי חן בעיניך הלא בלכתך עמנו
 וגו': אין ענין לו אם היה המלאך כלי מכלי פעולות ה' כי הכלי יטורד
 אל פועל ואם ישלח כלי הנה ילך עמהם: הנה התבאר מאופן הפסוקי'
 שמה שאינו אפשר שיהיה המלאך השליח ההוא מהמין השני
 מהאמצעיים: והוא מבואר אם כן שנדיבים אנחנו היתר מספיק לזה:
 לפי שלא ראינו לחכמים הראשונים שקדמונו ישתדלו בהתירו ויעירו
 עליו: וכבר דברתי עם חכמי הארץ הלזו בספק הזה ושמעתי דעתם
 בוקלתם ראיתי בכתב וחי האמת את כלם ישא רוח:

פרק חמישי

ורנה נעיר עוד ספק חמישי בפרשה באמרו כי לא ישלח
 לך פשעכם: וזה משני פנים: האחד שיראה שהיה
 הכוונה האלדית בזה לומר אל תחשבו להתנהג עם המלאך הזה כאשר
 התנהגתם עמי שממדים הייתם ואנכי הייתי שולח: לא תעשון כן כי
 הוא לא יסלח כחוני וא"כ יהיה הליכת המלאך קשה לישראל מהליכת
 השם ית' לפניהם: אמנם בפרשת כי תשא אמר כי לא אעלה בקרבך
 כי עם קשה עורף אתה פן אכלך בדרך ויורה שלתועלת ישראל היה
 שולח המלאך לפניהם להיותם חוטאי' ושהוא יקל ענשם וירבה לסלות
 מהשם יתברך: ולפי זה יהיה שליחות המלאך והנהגתו לעם יותר טוב
 אליהם מהנהגה האלדית ונמצא א"כ שני המאמרים סותרים זה את

עשרת זקנים

זה האופן השני מהספק הוא כי איך אמר כי לא ישא לפשעכם שידה
הסליחה בידו. והנה הש"י הוא הסולח לא המלאך. ואם נאמר
שהיה בוונתו שלא יסלח מה שימרו במלאך כמו שיסלח מה שימרו
בגדו להייתו מקל בכבודו ולא בכבוד המלאך הנה פשט הכתוב לא
יסלחו כי היה ראוי שיאמר כי לא ישא לפשעכם אבל אמרו כי לא
ישא לפשעכם יורה כמעט שנמסרו ביד המלאך במדרגת האלרוות
ולעצמו שכם אחד. ורש"י ז"ל כתב כי לא ישא לפשעכם אינו
מלומד בכך שהוא מן הכת שאינו חוטאין. ועוד שהוא שליח ואינו
עושה אלא שליחותו והן דברי אגדה נאותים בטעם העדר הסליחה
אבל לא נתן סבה למה תלה הסליחה במלאך ולא באל ית'. ומה שיראה
מהסתירה בתועלת ביאת המלאך כמו שזכרתי. ודחבם רבינו
בסיס ז"ל השיב לשני הספקות האלה יחד ואמר שאמרו פן אכלך בדרך
הוא על דד העונש שאם יחטאו לפניו לא יסלח להם אבל יכלה אותם
כרבע וזהו עונש עלום ראוי שידאו ממנו מחד. אמנם אמרו כי לא
ישא לפשעכם אינו ע"כ העונש שאין יכולת ביד המלאך להעניש אבל
הכוונה בו שבאשר יזווס המלאך דבר לתועלתם לא ימרו בו כי אם לא
לא ישמעו בקולו ויעשו חלוק מה שיזוה אותם לא ימשך אליהם התועלת
והטוב המסודר להגיע בזה שזה כי יתבלבל הסדר וההנהגה והשפע
המגיע ממנו. והמשל בזה כ"א יזוה המלאך להלחם ראשונה עם
האמורי הזהירם שלא יעברו דברו ללכת להלחם עם החתי כי יגיעם
מזה היוק אי איפשר לקנות ממנו התיקון והסליחה למה שהיה השפע
המסודר על ידי אמנעיים מוגבלים אי איפשר שישתנה ויעבור השכע
ההוא באמצעי אחר וסבה אחרת. ולכן הזהירם שימרו עצמם מהרע
המגיע מהפסד ההנהגה המסודרת כי המלאכים יש להם הנהגות
מיוחדות כמו שאמר בספר דניאל שר מלכות יון. ובה הותר הספק
חב' הפנים שאין הכוונ' באמרו לא ישא לפשעכם על דד העונש הצמירי
ולכן לא יסתור למה שאמר פן אכלך בדרך וגם שאין הכוונה הנה
בסליחה כ"א שאין ביד המלאך לתקן מה שיעוותוהו ולזה ראוי שישמעו
בקולו. זהו דעת החכם ז"ל בהיתר הספק הזה. ועם העיון הנה
היתרו לא תמלט מחולשה רבה וספקות. וזה כ"א היה כמו שזכר
החכם הזה עצמו שבאמרו הנה אנכי שולח מלאך לפניך לא יתחייב מזה
שלא ילך עמהם אבל ממכון שבתו ישגיח בהשגחה פרטית כראשונה

למו שזכרתי מדבריו בפ"ב מזה המא' הגה אש"פ שישראל לא ישמע
דברי המלאך וימרו בו למה יהיו בלתי ראויים לכפרה מהאל' ועם
היות שיתבלבל הסדר וההנהגה איך נאמר שהש"י לא יוכל לתקן את
אשר עותו בני ישראל במרדס במלאך בהיותו משגיח ודבק בם כמו
שעשה בהיות ישראל עובדים מצותו כי עם היות במצותו מהתועלת
והטוב שלא יעלם והיה משורת הדין שיתחייבו עונש גדול ולא ימשיך
אליהם הטוב המסודר מהנזיו האלדי ההוא הגה ברנות ה' יהפוך את
הקללה לברכה ובאי זה אמצעי שיהיה לא תקלר ידו מהושיע וככה
בהיות הדבור ע"י המלאך: ועוד שבמשנה תורה אמר והיה האיש אשר
לא ישמע אל דברי הנביא אשר ידבר בשמי אנכי אדרוש מעמו: וידוע
שכל הנביאים היתה הגהתם ע"י מלאך שהוא השכל הפועל ולפי דעת
החכם הזה היה ראוי שיאמר והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי הנביא
לא יא' לפשעו כמו שאמר כאן כיון שהענין כלו תלוי בבלבול הסדר
וההנהגה: אבל אמרו אנכי אדרוש מעמו יורה שהוא עונש מהש"י על
עוברי דברו והוא ממה שיוכיח שאין הכוונה באמרו הגה לא יא'
לפשעכם בבול הסדר כ"א עונש אלדי כמו פן אכלך בדרך: ועוד כי
לשון הכתוב לא יסבול פירשו כי היה ראוי שיאמר אל תמר בו כי
תאבדו דרך והוא לא תגלת כיון שהכוונה בזה ה' בבלבול הסדר לא
שיזכור לשון סליחה ויתלה אותה במלאך וכל זה ממה שורה שדעת
החכם והיתרו לא יתכנו: וישאר הספק הה' במקומו:

פרק ששי

ובבר יראה ג"כ ספק ששי בייחוד הפסוקים שבאו בפרשה:
ויתבאר הייתור ראשונה באמרו כי ילך מלאכי לפניך
כו' והוא בלתי צריך אחרי אמרו הגה אנכי שולח מלאך כו' כי שני
המאמרים ענינם אחד: וגם שלשון כי ילך מלאכי ינהג מנהג הסבה
והוראתה ואין ענין בפסוק הקודם יהיה זה סבתו: והרמ"בן אמר
ולכן פי' כי ילך מלאכי לפניך וכו' בהביאו אותך אליהם להודיע כי הוא
המבטיח אותם וכו': ואין דבר מפורש בזה ר"ל בשל חות המלאך
ובהבאתו אותם לארץ שהוא רוב חלקי הכתוב ועקרו שלא נמלא בזה
שקדם מהפסוקים: ויראה עוד ייתור הפסוקים ובלתי סדורם אמרו
לא

עטרת זקנים

לא תשתתו לאליהם וגו' כי הכנסת ע"ז בזה המקום והברכות הנמשכות אליה הוא דבר בלתי הכרחי בסדר הפרשה וכבר הזכירה התורה על הע"ז צולת זה המקום והיה ראוי שיזכור אחרי אמרו והביאך אל האמורי כו' את אימתי אשלח לפניך שהוא ענין מקושר עם ההכנסה לארץ וגלחון האויבים שהוא דרוש הפרשה באמת והרמ"בן ז"ל כתב שלהיות חטא ע"ז חמור מאד הזכירה עליו התורה בכמה מקומות ועם שהשתדל הרב לתת סבה בהכפל הזהרת ע"ז הגה לא נתן טעם להכנסת הדברים האלה שלא במקומם וכבר יראה מדבריו שהוא ז"ל הרגיש בחולשת טעמו :

פרק שביעי

וראיתי

להעיר עוד בפרשה ספק שביעי וספק שמיני האחד והוא הספק השביעי באמרו ואל משה אמר עלה אל ה' ושבעים חוקי ישראל והוא כי אחרי נתינת התורה ושוכנו החוקים במעמד הנבחר הוא כפי מעלתם והכנסתם למה שהיה כל העם מקלה הגיע למדרגת הנבואה איש לפי אכלו וכפי הכנתו כמו שזכר הרב המורה מה צורך היה בהשגה הזאת והנה לא בא אליהם דבור כלל כ"א מה שהשיגו הם מעצמם ולכן יקשה למה יצוה בעלית החוקים עתה אחרי שלא בא אליהם נבואה כלל ואולי שבעבור זה כתב רש"י ז"ל שהפרשה הזאת קדמה למתן תורה ומאשר הנקשה אליו אמרו זאת כל המשפטים פירש שהם ז' מצות בני נח ושבת וכבוד אב ואם ופרה אדומה ודינין שנתנו במרה ופי' ויכתוב משה את התור' מצד ראשית עד מתן תורה וכתב ויאמר ה' אל משה לאחר מתן תורה ומבואר בגלה בדברי הפרשה שפשוט הכתובים לא יסבול פירושו כ"ש שיקשה הענין ליתר המפרשי' שפירשו הפרשה כלה בפשוטה : והספק השני מאלה והוא השמיני בפרשה הוא באמרו ונגש משה לבדו והם לא יגשו כי הגה בהם זכר ההשגה שהשיגו אבל במשה לא זכר בפעם הזאת שיבואוהו דבור כלל ולא שהשיג השגה כזקנים והיה א"כ מהמותר הליכתו שמה והיותו נגש לבדו בלעדיהם ללא צורך :

פרק שמיני

בספק

תשיעי בפרשה והוא המניע הראשון בזה המאמר
 ותחת המעשה בו * והוא באמרו ואל אזילי בני
 ישראל לא שלח ידו ואמרו תז"ל שהיה ראוי לשלוח בהם יד ואמרו
 במדבר סיני רבה ותאכל בקצה המחנה בקנינים שבועס ושקם אזילי
 בני ישראל אשר ראו את אלדי ישראל שהתפלל עליהם משה ולא נענשו
 עד שגפרו בתערה: וישאר לדעת מה פשעם ומה חטאתם
 שנתחייבו כליהם על השגתם זאת * וכבר חתר הרב האלדי המאיר
 לארץ ולדרים עליה הרמב"ם ז"ל לדעת מה השיגו האנשים האלה ומה
 היה טעותם ועל מה יורה זה המשל כמעשה לבנת הספיר: ובחפשי
 אמתות ספריו מלאותיו מדבר בדרוש הזה אחת הנה ואחת הנה
 בארבעה פרקי' מספרו הנכבד בפ"ה ח"א ובפ"כח ח"א ענמו ובפ"כ ח"ב
 ובפ"ד ח"ג: אמנם בפרק הראשון מהם והוא ה' מה' א' הנו' אמר ז"ל
 אבל אזילי בני ישראל הרסו ושלחו מחשבותם והשיגו אבל השגה בלתי
 שלמה ולזה אמר עליהם ויראו את אלדי ישראל ותחת רגליו כמעשה
 לבנת הספיר ולא אמר ויראו את אלדי ישראל לבד כי כלל המאמר אינו
 רק לדקדק עליהם ראייתם לא לתאר היך ראו: ואמנם דקדק עליהם
 תוכן השגתם אשר כללה מן הגשמות מה שכללה חייב זה הרמב"ם קודם
 שלמותם ונתחייבו כליהם עכ"ל: ובפ"כח ח"א הנו' גלה עוד דעתו בזה
 ואמר ז' ל ואשר השיגוהו הוא אמתת החומר הראשון אשר היה מאתו ית'
 והוא סבת מלאותו וכו': ובשני הפרקים האחרים שזכרתי הביא עדים
 בדבר כפי דעתו במשל הזה והנה יבואו מאמריו בהם בפרקי' האחרונים
 מזה המאמר: ומייתן ידעתי כוונת הר' ודעתו בהשגת הזקנים האלה
 ומה הגשמות שכללה השגת' ובמה נשתבשו כי זה בלתי מבואר בדבריו
 ז"ע רב בהם: וכתב החכם הנרצוני שהיה דעת הרב בזה שזקני ישראל
 השיגו שהשכל הפועל סבה קרובה לחומר הראשון מה שאינו כן כי
 השכל במה הוא שכל לא יגיע החומר: ואפלא מימנו כי העון הזה קטון
 הוא לשיחייב כליהם לזקנים ראשי בני ישראל המה: והנה ראיתי מאמר
 ראש הפלוסופים והביאו הרב ענמו בפ"י ח"ב שיחס השכל הפועל אל
 היסודות ומה שהורכב מהם יחס מניע כל גלגל לגלגלו ולפי זה לא טעו
 הזקנים לדעתו: והחכם ר' זרחיה הלוי ז"ל הבין מדברי הרב שדעתו
 בהשגת הזקנים שהיה ה' ית' כח בגלגל השמש: והוא כפי מה שאחשוב
 מחשבה נפסדת בדברי הרב האלדי כי הנה הוא אומר בביאור ואשר

עזרת זקנים

השיגורו הוא אמתת החומר הראשון אשר הוא מאתו ית' ולא זכר הרב
דבר מגלגל השמש ולא שהיה הש"י כח בו' ואולי לקח זה החכם הסברא
הזאת ממה שכתב הר"ל בצד בפסד' התורה כמו שאזכור בסוף הפרק הזה
ידומה לזה כתב הר"ל בצד ז"ל כמעשה לבנת הספיר הוא הכסף שג'
כמראה אבן ספיר דמות כסף וכו' וזה הכסף הגעווי על השמים
הגראים עכ"ל' אבל דברי הרב כמה הם מרוחקים מהכוונה הזאת
והן אני דברתי עם חכם אחד מחכמי דורנו והיה סברתו שהזקנים
השיגו שהיה הש"י ית' נורה כוללת גשמית קשורה עם החומר הראשון
איננו גמלט ממנו רגע אחד' ועם היות כלל מה דברי הרב יסבלו
הפירוש הזה אין ראוי שנחשבהו אמת כי ביאור דבריו כי לא אמר
ואשר השיגורו הוא שהיה הש"י יתברך סבה לזריית דבקה בחומר
הראשון אבל אמר ואשר השיגורו הוא אמתת החומר הראשון אשר היה
מאתו יתברך והוא סבת מציאותו וכו' ואמר עוד וייחס החומר ההוא
לשם יתברך להיותו ראש בריאותיו המחייב ההויה וההפסד הגה
ביאר שהחומר הזה לא ייחסו אותו לשם יתברך בהתיחסו לגורה כ"א
בסבה פועלת בו ההויה וההפסד: וגם אני שמעתי גבר חכם
בציניו מחכמי המוננו דורש במקלות ברבבות עם ישראל שהיה דעת
הר' המורה שהשיגו הזקנים שהיה הש"י גשם מה' והבין זה מאמרו
דקדק עליהם תוכן השגתם אשר כללה מן הגשמות מה שכללה:
גבהלתי מראות החכם ההוא בדרך חשך וגלמות ונראה שלא ראה
דברי הרב בפ"ח כח מהח"ב ודבריו בשאר הפרקים חלילה חלילה לגדיק
יסוד עולם מלמד להועיל הרב המורה לדק יחשוב על אצילי בני ישראל
כשיאי עדה קריאי מועד אנשי שם מה שהצינו ממנו החכמים האלה
אחרי מה שהעידה התורה עליהם ויראו את אלדי ישראל ות"א וחזו
ית יקר אלדא דישראל' ועם שאנכי לא נקראתי במאמר הזה לבאר
דברי הרב הגה להצילו מפי אריות חושבים עליו מחשבות און אהיה
דעי בפירוש דבריו קודם החקירה על דעתו אם יסכים לאמת אם
לא: ואומר שכוונת הרב הוא שאצילי בני ישראל הרמו בציננס
האלדי וקודם שנשלמו בהקדמות ההכרחיות להשגה השלמה הרמו
לעלות אל השם לראות ולפי שלא הקדימו מה שראוי להקדים לא
היתה השגתם שלימה' והכוונה שההשגה השלמה היה ראוי שתהיה
מהמאמר אל הקודם כמו שהשיג יעקב אבינו סולם מונב ארצה שהוא
העולם

עזרת זקנים

אזילי בני ישראל לא השיגו כלל ולא שכל נבדל והוא ממה שזכית כי כלל המאמר אינו לתאר אופן ההשגה איך ראו וחסדה השנית אחרס ז"ל ואל אזילי בני ישראל לא שלק ידו מכלל שהיה ראוי לשלוח בהם יד ואם היה כלל המאמר לתאר איך ראו לא היו ראויים לשלוח בהם יד ולהענישם כי היה אופן ההשגה כראוי וכמו שהשיגו השלם שבחוקרים ושנביאים ימפני הסבות האלה גור אומר הרב המורה שכלל המאמר אינו לתאר איך ראו כי אם לדקדק עליהם ראיתם ושאלו ויראו את אלדי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר הוא מהות ההשגה שהשיגו הסבה הראשונה מניע קרוב לחומר הראשון כמו שזכרתי ולזה אמר הרב עוד דקדק עליהם תיבן השגתם אשר כללה מן הגשמות מה שכללה רוצה לומר כי לפי שמניע היסודות להתהוות אינו כמניע הגלגל שיניעו ע"כ התשוקה האכל מניע החומר הראשון והיסודות בהרכבתם א"א שיניעם כי אם בכח גשמי כי הרוחני לא יפעל במורגש הגשמי כ"א בכח גשמי ובשימש' לכן כללה השגת הזקנים מן הגשמות שיחסו לבורא גשמות מה אחרי אחרס שהוא מניע קרוב לחומר ולפי שהחטא יהיה נערך כפי החוטא וכפי החטא והיו האנשים האלה זקני ישראל ושטריו היה החטא יותר עלום מזל החוטא ומזל החטא עלמו וגם מזל הזמן שהיה במעמד הנבחר זמן מוכן לקבל השלמות והגעת ידיעה באמת ובלתי ראוי שיקרה בו הטעות ושכוס הדעת ולכן השיגם מהעונש עד שנתהייבו כליה כי שגגת תלמוד עולה זדון והתפלל עליהם משה אדוננו והאריך אפוא ית' להם עד שנשרפו בתבערה זהו דעת הרב באמת ואין בו אחת מהכפירות שהבינו ממנו תלילה לו ואמנם במשך דעתו לבנות השגת הזקנים להמשך אחר דעת המדרש ישהבח הבורא שבראו להשלמת עמו ולגלות דרכי החכמה האלדית תורת ה' תמימה ואשרימי שכל להבנת דבריו בעיון זך ואמונות משוכחות כי זה ממה שישירכו להבין אמרי בינה וכל יראה בדברי הרב נפתל ועקש אף כי אנשים מבני ישראל מהם גם בלא דעת ומהם ללכדים בשחיתות אמונותם נכשלו בהבנת דברי הרב המורה בהרבה ריקנות משפרו יפלו אל תוך פח מיונותם וסכלותם במהמורות כל יקומו וידברו העם באלדים ובמשה אוי להם לדבריות מעלבונה של תורה אוי להם כי רחקו ממנו כי דברו עליו תועה לא באמינו לדברו לא ידו לבוונתו דדפוכו בזמירותיהם והמה לא ידע

דרכיו כלם נכוחים למצין וישרים למוצאי דעת : ואחרי ביאור
 כוונתו בהשגת הזקנים וראית גם כן מה שהכבידו חז"ל בגנות השגתם
 באמרם שקלגו בנטיעות וכל אחד מהם לדרכו פנו : הגה ראוי
 שנחקור כפי פשט הכתובים אם יקרה בגנות השגתם מהספקות חז'
 יסכים לאמת אחרי אשר אין זה בידם קבלה כ"א סברא גוברת בפירו'
 הכתובים כמו שזכרנו בהקדמת זה המאמר : והנה אעיר על הבטולים
 שיתחייבו לדעת המגנים בכלל בין לדעת חז"ל בין לדעת הרב
 המורה : הא' מהם שאם היה השגת הזקנים משובשת בדעתם איך לא
 פירשה התורה טעותם אבל אמר עליהם ויראו את חלהי ישראל וגו'
 ויחזו את האלדים וגו' ות"א וחזו ית יקר אלדא דישראל וזה ממה שיורה
 שלא נשתבשו המה בהשגתם כיון שהחליט עליהם אמרו ויראו את אלדי
 ישראל ויחזו את האלדים אשר יעיד שהשיגו וראו יקרו ועלויו ית' בדעת
 המתרגם ואתה ראית דברי הרב המורה בפ"מה ח"ב בסופו שאמר
 שהעליונה שבמדרגות הנבואה היא שיגבא במראה בכלל : ואם כן זכו
 הזקנים האלה למראה הנבואה שתאר באמרו ויראו ויחזו : והנה לא
 יאמר זה אם היה שגשג בשגתם כמו שאמרו : והספק השני
 לדעתם הוא אמרו ואל אנלי בני ישראל לא שלח ידו והוא שם חדש לא
 נודע להם עד עתה ולא קראם בראשונ' כי אם זקנים והיה ראוי שיאמר
 ולא שלח ידו אליהם כי בידוע שבזקנים ידבר ואם היו האנליים הם
 הזקנים מה צורך בשינוי השם הזה אליהם : והספק הג' לדעתם הוא
 כי למה הוסיף בהם ויחזו את האלדים והנה כבר אמר ויראו את אלדי
 ישראל וכיון שהשגתם אחת ומתדבקת מה ראה להוסיף שנית לבאר
 ויחזו את האלדים אחרי שכבר פרט השגתם ואמר שראו את אלדי ישראל
 ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטוהר : והספק
 הד' לדעתם באמרו ויאכלו וישתו ואם היה כוונתו לגנות ענינם ושגטו
 אל הגשמיות היה ראוי שיסדר טעותם זה סמוך לביאור ההשגה ויאמר
 ויראו את אלדי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם
 השמים לטוהר ויאכלו וישתו ואחרי כן יאמר ואל אנלי בני ישראל לא
 שלח ידו : והספק הה' הוא לדעת הרב המורה שפירש לבנת הספיר על
 החומר הראשון ויקשה לדעתו א"כ אמרו עוד וכעצם השמים לטוהר
 וא"א שיאמר זה על החומר הראשון שהוא לא ידמה לעצם השמים בצד
 מהדמויים וגם יהיה בלתי ראוי שתי משלים סמוכים לגמל אחד והרב

עטרת זקנים

לא זכר דבר מזה המשל השני והסתיר פנים ממנו: והנה מכל
הספקות האלה יראה שלדעת המדרש והרמב"ם המגנים השגת הזקנים
אינו ממה שראוי שנאמין בפירוש פשט הכתוב ואמונתו: ומשכח אני
אחרוני המפרשים שהסכימו היות השגת הזקנים תמימה משיבת נפש
אשר אין בה מוס כי הגיעו לכוונת הכתוב כמו שיראה מפשוטו: ופי'
ראב"ע ז"ל לא שלח ידו שחיו ולא חירע להם דבר מפסיד עם היות
שהזקנים ההמה לא התגבאו קודם לכן: והרמב"ן ז"ל פי' שהזקנים
פארו ולא הרסו לעלות חל ה' לראות ושללהיותם מזהירים בדברי האל
כראוי לא שלח ידו אליהם ולא הזיקם: והנה עם טוב השערות בשגת
השגת הזקנים הנה בפי' הפסוקים לא ימלטו מהספק הב' והג' שזכרתי
לדעת המגנים: וגם כי יהיה דבר בלתי הכרחי שיאמר שגזרו
הזקנים ושלכן לא נענשו כי בידוע כ"א לא חטאו ולא הרסו לעלות לא
יפרוץ בהם הש"י פרץ על פני פרץ כי הוא אל אמונה ואין עול לא יתפוז
במות גדוק: והרב רלב"ג ז"ל פי' שהזקנים השיגו מליאות הש"י וראו
שהוא אדון כל העולם בכללו לא אדון הארץ בפרט והנה ראו שתחת
רגליו כמעשה לבנת הספיר שהוא הנרס השממי והוא גם כן בעל
השמים לטהר ולזה היה אדון השמים עם היותו אדון הארץ וזכר שלא
הזקנים אצלי בני ישראל לא שלח ידו השם ית' להזיקם עם היות שהשיגו
מושב חזק כזה שהמשיג אותו ימות כמו שאמר מנוח מות מות כי
אלדים ראינו: ואמר יעקב כי ראיתי אלדים פנים אל פנים ותנצל
נפשי ואמר השמע עם קול אלדים חיים מדבר מתוך האש כאשר שמעת
אתה ויחי אבל התענגו באלו היו אוכלים ושותים זהו הביאור הנאות
לדעתי וכן הסכימו חז"ל מקנתם כי זאת ההשגה היתה נאותה ולדקת
וקנתם גנו אותה והרב המורה נמשך לסדרת המגנים עכ"ל: והנה
גם לפירושו ישיגו הספק הב' והג' שזכרתי לדעת המגנים: וגם יקשה
לדעתו עוד אמרו לא שלח ידו כי למה יענישם ומה שאמר שלחוק המושב
היו מחוייבי מיתה אינו ראוי כי זה ידק במשיגים הדרושים המעולים
מזולת הקדמותיהם כי הריסתם זאת יחייב אליהם הצער והרעה וכמו
שהוכיחו ממנו ומיעקב ומישראל במעמד הנבחר שלא היו ראויים
להשגתם: אבל אצלי בני ישראל אם היה שהשיגו מה שראוי והקדמו
הדברים הראויים להקדים למה יחוייב בהם המות לשאמר לא שלח ידו
הנה מכל הפנים האלה יראה שגם דברי החכמים האלה בפי' הפרשה
לא

לא יספיקו ולא יעלו על לב : והנה ראיתי מדברי אנקלוס שמכת דבריו
ראוי שנאמר שיהיה דעתו נוטה לדעת המפרשים האלה המשבתי' השבת
הזקנים לא לדעת הרב המורה ויתבאר זה ראשונה מאמרו וחזו ית יקר
אלהא דישראל וזה לא יאמר אם היה השבתה משובשת וכמו שאמרתי :
וגם מאשר תרג' ויאכלו וישתו והו' חזן בקורבניהון דאתקבלוצרעוה
כאילו אכלין ושתין : ראה איך נמשך לשבת עמיס לא לגנותה ואמר לא
הוה נוקא שלא השיגס עוגס בדברי המפרשים : וישיגוהו א"כ הספקות
שישינו למפרשים שזכרתי :

פרק תשיעי

ואמנם

בסוף הפרשה ראוי שנעיר עוד ספק עשירי והוא
באמרו וישכון כבוד ה' על הר סיני ויבסוהו הענן
ששת ימים ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענן ובמסכת יומא
אמרו שאלו ששה ימים שלא נכנס משה לדוננו ע"ה לענן היה לפי שנצרך
להתבודד בהם ומה למדו שכל הנכנס למחנה שכינה טעון פרישה ששת
ימים וזה לדעת האומר והוא החמת בעצמו ויבסוהו הענן תוור למשה
ששת ימים אחרי עשרת הדברות שהיו בתחלת הארבעים שעלה משה
לקבל הלוחות : וכמו שהביאו רש"י ז"ל : וזה מהספ' מה שלא יעלם כי
מה היה הסבה שלא הוצרך משה פרישה במעמד הר סיני כשנחנה
התורה האלדית אם היה שצטרך אליה אחר כן במקום ההוא עצמו
ושמדרך כל הנכנס למחנה שכינה הוא שיתפרש ששה ימים והספק הזה
כבר העיר עליו החכם רבינו נסים ז"ל בדרשותיו והשיב על זה שאדון
הגביאים לא הוצרך פרישה מפאת עצמו כי לא היה צריך אליה כ"א
להיותו משל ודוגמה לדורות וזה כי אין ספק שהפרשה תצטרך למי
ציטרך אליה כדי להעתיק נפשו מענין אל ענין וכדי שיהיה מוכן לקבל
שפעאו לעשות מעשה לא היה מוכן בתחלה : וזה הענין איננו צורך
במשה כלל כי אחרי ראותו שהיה מתגבא בכל עת שירצה כמו שאנו
מקובלים מזה פמובים על המקרא שאמר עמדו ואשמעה מה יאמר ה'
לכס הגה נראה שהיה מוכן בכל עת בשוה לא יצטרך לפרישה להיותו
מוכן תמיד אבל היה פרישתו כדי לתת משל שכל הנכנס למחנה
שכינה יצטרך פרישה קודם ולא יקל ראשו : ומה הטעם לא נפרש

עשרת זקנים

במעמד הר סיני לפי שמד עזמו לא היה טעון פרישה * זהו דעת החכם
 במלותיו : ואמנם שאין אמתת הענין כמו שחשב יראה מטענות *
 האמת כי אלו היה הענין כן כמו שחשב החכם היה נמשך המנהג במשה
 בכל עת שיכנס למחנה שכינה יצטרך הפרישה ואינו כן שלא מנינו
 פרישה כי אם בזה המקום לבד וזה ממה שורה שאין זה משל ולמוד
 לדורות כי יאמר האומר שלא נפרש משה כאן להיות הגזרה כללות
 מצורך ההפרשה לנכנס לאלדיות כ"א להיות הענין גדול המעלה ממה
 שאין הפה יכולה לדבר וכמו שאמר ונתתי לך את לוחות האבן והתורה
 והמצוה ולא כלמוד א"כ מכאן שכל הנכנס למחנה שכינה יצטרך
 הפרשה כי הנה מנינו משה עזמו נכנס שמה ולא נפרש הרבה פעמים *
 ועוד כי עם כל דברי החכם לא הותר הספק למה לא נצטרך משה הפרש'
 במעמד הר סיני כ"א היה הענין לשת בנין אב ללמוד לדורות למה נתן
 הבנין אב במקום הזה ולא במקום אחר והיה ראוי שבמעמד הר סיני
 בעת נתינת התורה תהיה ההפרשה והבנין אב * וגם כשנתבונן בדברי
 רז"ל במ' יומא לא נמצא בדבריהם שיאמרו שהיתה הפרישה משל ודוגמא
 לדורות אבל יאמרו שמה אדונונו בעצם ובאמת נצטרך לפרישה וזה
 בנין אב לכל הנכנס למחנה שכינה שיחפרש ויתבודד קודם לכן ק"ו
 מאדון הנביאים שנצטרך אליה * וזהו אמרם שם אלא מר מהיבא יליף
 מסיני דכתיב וישכון כבוד ה' על הר סיני ויכסהו הענן ששת ימים
 מאי ששת ימים זה בנין אב וכו' * והחכם הגו' פי' בדבריהם מאי משה
 שהרי משה לא היה צריך לפרישה שהיה מוכן בכל עת כמו שתרצה
 מדבריו * וחזן מכבודו שאין כוונתם כך אלא לומר מאי ששת ימים רוצה
 לומר מה צורך באמרו ששם הענן ששת ימים להרהל ימים רבים
 כסוה אם היה שחזור ויכסוה הענן להר * אבל ר"ל ששם הענן למשה
 ששת ימים והוא הפרישות שתאר בשם ענין ושאלה הימים היה מעורב
 בחומרו ונצטרך להפרד ולהפריש ממנו כדי לזכות במחזה ההוא ואז
 ויקרא אל משה ביום השביעי כי היה אז באופן מהפרישות מהחומר
 הענני שהיה כבר ראוי והגון למראה האלדית ההיא * זהו אמתת המאמר
 ופירושו לא שיאמרו שהיתה ההפרשה בלתי הכרחית למשה כי אם להיותו
 משל ודוגמא לדורות : והבן אמרם שכל הנכנס למחנה שכינה טעון
 פרישה כי הנה יכונו בזה המאמר ענין מעולה נפרשהו צ"ה הנה
 א"כ ביארנו שאין היתר החכם משפיק בשפק הזה והוא אשר ראינו לבאר :

בספק

י"א וספק י"ב בפרשה והם באמרו ויהי שם עס ה' ארבעים יום וארבעי' לילה יפי' במשנה תורה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי והספק הי"א הוא ישיבת משה בהר כל הזמן הרב הזה כי לא ימלט אם שנאמר שהוצרך לשבת שם כל הזמן ההוא בעבור הלוחות שנעשו ונכתבו באותו זמן ולא היה איפשר שיהיו נעשים ונכתבים בזמן יותר קצר או נאמר שלא הוצרך לשבת שם כי אם ללמוד המצות והדינים כלליהם ופרטיהם ודקדוקיהם ואין לנו שנאמר שהיה צורך הישיבה בהר בעבור הלוחות כי היה בכת האלדי איפשר שיהיו נעשים ונכתבים ברבע אחד כי הפעולות האלדיות אין להם זמן שרשיי וכמו שיבא בשורש השלישי מההשגחה האלדית פ"ב מזה המאמר וי"ב מה הכרח הזמן הגדול הזה לפעל הלוחות האם נכתבו בדרך טבעי יצטרך לזמן מוגבל מתיחס לפעולה אף כי העולם ככללו נברא בז' ימים ואין יצטרך פעל הלוחות ארבעים יום וארבעים לילה ועוד כי גם שנודה שפעל הלוחות יחייב הזמן הרב הזה עדין יקשה ולמה ישב משה בהר כל הזמן ההוא בלי מאכל ומשתה והוא גם גדול נעשה בלי צורך כי היה יותר טוב שיעשה ^{הוא} יתצרך הלוחות ויכתוב עליהם עשרת הדברים ואחרי היותם בשלמותם יצו למשה שיעלה להר לקבלם ולא יצטרך לשבת שמה כל הזמן הפעל כיון שהוא ע"ה לא עזר בפעולתם דבר מה : ומלבד כל הבטולים האלה הגה יקשה עוד אם הארבעים יום הראשונים נצטרכו לפעל הלוחות : למה ישב בהר בפעם השנית ארבעים יום ג"כ והגה לא נעשו אז לחות אחרות כ"א התפלה על עון העגל ולמה יהיה הישיבה על זה בזה המספר מהימים ציצמו לא פחות ולא יותר : הגה מכל הפנים האלה יראה שלענין הלוחות לא היה צריך משה אדוננו ע"ה לשבת בהר ארבעים יום וארבעים לילה ואם נאמר שהיה צורך הישיבה ללמוד התורה והמצות וכמו שאמר והתור והמצות אשר כתבתי להורותם : הגה יקשה גם כן מאד צורך כל אותו הזמן הרב שישב שם והיה איפשר שילמדם בזמן מעט ואין מחסור ביד השם להודיעו התורה כלה על רגל אחד : ואתה תראה שביום מתן תורה נתנו עשרת הדברים וכל הדינים הנזכרים בפרשת אלה המשפטים ועשה משה כל הפעולות שזכר שעשה אחרי רדתו מההר וכמו שאפרש

עצרת זקנים

ובפי הערך הזה בימים מעטים תשלם הידיעה כלה כ"ש כפי הרגון
האלדי אשר יפעל הדברים בזמן שירצה אף כי הידיעה התבאר בזולת
זה המקום שתקנה בזולת זמן. וגם לדעת האומר שבת ודינין במרה
איפקוד. ועוד כי אם הוצרך הזמן הרב הוא כדי ללמוד המלות
והדינים וגשלמו באותם הארבעים יום וארבעי לילה למה שישב משה
בהר פעם שנית לבקש על עון העגל ישב זה המספר הקצוב בעלמו
ארבעי' יום וארבעים לילה ובפעם השלישית ישב לקבל לחות אחרונות
למה ישב גם כן זה המספר מהימים והלילות. והנה לא היה צריך
ללמוד תורה ומלות לשיטתך כל אותו הזמן כי כבר קנה אותם בימים
הראשונים. ועוד כי מה היה הצורך שישב משה בהר כל זה הזמן
ללמוד תור' נבדל מהעם בלי מאכל ובלי משתה והיה די שבהיותו בתוך
העם יודיעהו הש"י דיני התורה ומשפטים יום ליום יביע אומר ולילה
ללילה יחזק דעת כמו שהרבה מהמלות נאמרו למשה אחרי כן חמר
עמדו ואשמעה וגו'. ובאתהו התשובה מפיו ית' הוצא את המקלל וגו'
כן בנות כלפחד דוברות וגו'. ורבים אחרים ובזה הדרך עלמו היה
איפשר שיקנה משה ביאור המלות ולא יצטרך לשבת בהר כל הזמן הוא
זהו הספק האחד עשר בפרשה: והספק השנים עשר הוא בהעדר
המאכל והמשתה. ואם היה שלא יעשה הק' צה גם כי אם להכרח וצורך
רב כמו שהשורש אללנו מה ההכרח אשר חיוב שיהיה אדוננו משה כל
אותו הזמן נעדר המזון והמשקה. והנה מדרך החסידות שיתן האדם
לכל דבר חוקו ולא יעשוק מצרכי גופו הצריך אליו ביושר ובתמים כמו
שלא יעשוק מצרכי נפשו וכמו שהוכיח החבר למלך הכוזר: ואם היה
העדר האכילה והשתיה לצורך והכרח רב מי יתן ידעתי למה לא העיר
עליו הכתוב הנה ואמר ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה ולא
אמר לחם לא אכל ומים לא שתה כמו שזכרו במשנה תורה והוא האמת
בעלמו. והנה לא ראיתי לאחד מחכמינו הראשונים והאחרונים דבר
בחשובת הספקות האלה ולא שמו אליהם לבס וחי האמת לא לקלותם כי
הם הגדולות שבספקות: ובפני כל הספקות התרי עשר האלה
שזכרתי בפרשה דברתי אני אל לבי לחשוב מחשבות בהיתרם ושגריכים
אנחנו לבאר הפרש' כלה באופן תמלש מכל הספקות האלה אחר הקדמת
הדברים ההכרחיים לחומר הדרוש וזכרון מעלות האבות ומדרגת
אדוננו משה אשר כל זה מענין המאמר מאד: וזה התלי לעשות ולבך

תשית לדעתי ואת אשר ישים האלדים בפי אותו אדבר :

פרק אחר עשר

בהקדמה

אחת נצטרך להיותר הספקות * הסכימו
הראשונים והוא האמת בעצמו שכל האומות
בארצותם וגוייהם הם תחת ממללת הכנבים ויש לכל אומה מיוחדת
כוכב מיוחד ב'מים * ואמנם שיש לגרמים השממיים מבוא והנהגה
במשפטי האדם התבאר ראשונה בהיותו והפסדו מאשר הגרמים
השממיים מניעים היסודות ומרכיבים אותם ומשפיעים במורכבים
כח והכנה לקבול נורתם ולהיות ההויה וההפסד כפי תנועות הגרמים
ההם היה שימשכו מדות ורשמים לפי המוגת המורכב'הם מהארבעה
איכיות * ולכן היה מהמחוייב שרוב מדות האדם ומקרו ימשכו אחרי
תנועות הגרמים ההם * ולפי שכל אומה ואומה ועם כלשונו מדינה
ומדינה תתחלק כפי מלב הגרמים השממיים היה שיש לכל כוכב בת
והכנה מיוחדת בכל עיר ועיר וכמו שהתפרסם לבעלי החכמה ההיא :
ולפי שהאדם מורכב משני סוגים נבדלים סוג מעולם המוחשים והוא
חומר בופו וכחותיו * וסוג מהעולם המושכל האלדי והוא שכלו ואינו
בהרכבת אישי ה"ח הבלתי מדברים שהחלק האחד יתלבש ויתענס
בחלק האחר ויתאחדו באופן שהפסד הגוף יכולול גם הפסד הנפש
וכלותה להיותה כח גופני מה שאין כן האדם שרוחו וגשמתו מתחלק
בסוג לסבע הגוף בלתי מתערב בו אך הוא נקשר בגוף הקשר מליאות
לבד עד שלזה היה אמצעי בין המוחשים ובין המושכלים ואינו אחד
מהם בהחלט ולכן היה נצב הקומה מבין שאר ב"ח ופניו פונות לא
למעלה ולא למטה כי אם באמצע * הנה בעצור זה מהלך אשר ידמה
לבר אלדין והיה האדם בגלם אלדים והוא צבחינת העיון וההשכלה היה
מפעל השכל הנבדל כמו שאמר כי רוח מלפני יעטוף * והדברים
הגשמיים אשר בהם נמשל כבהמות בני חיי ומזוני במולא תליא מילתא
להיות הגלגל הוא המהוה אותו והמתמידו בטובה או בהעדרו כפי
תנועותיו ושגו מזביו : הנה התבא' שכפי הסכמת החוקרי' כלם היה
המין האנושי בכלל וכל אומה ואומה תחת ממללת הכוכב'י במה
ש'טרכו לגוף ויהיו ג"כ נכנעים לנבדל במה ש'טרכו לשכלם ע"י
היות

עטרת זקנים

היות שמוג הגוף ממה שיצין ויעזור או שימנע פעל השכל וההשגה העיונית . ואמנם הסכמ' זה לשרשי תורתנו מבואר במקומות אמר בפרשת בראשית ויתן אותם אלדים ברכיע השמים להאיר וגו' . וכתב הרב האלדי והביאו הרמ"ן ענין הממשלה דבר אחר זולת האורה והוא אצילות ושפע העליונים בתחתונים . ואמר בפרשת ואתחנן ופן תשא עיניך השמים' וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים כל נבא השמי' ונדחת והשתחוית להם ועבדתם אשר חלק ה'אלדיך אותם לכל העמים תחת כל השמים : הנה ביאר שהכחות העליונים מושלים בתחתונים ואמר תחת כל השמים להעיר הסבה אשר בעצורה יהיו האומות והעמים נכנעים לנבא השמים והיא כי להיותם תחת השמים ראוי שימשלו בהם ויפעל העליון בתחתון ולזה מ"ש הנביא ומאותות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה להגיד שהם מושלים בתחתונים . אמנם ממשלת הנבדל בעס ג"כ התבאר באמרו ובכל אלדי מגרים אעשה שפטים וארו"ל אין הק"בה נפרע מאומה עד שנפרע מאלדיה שג' יפקוד ה' על נבא המרוס במרוס ועל מלכי האדמה באדמה . והאלוהות האלה הם מניעי' הגלגלים המושלים באומות ההם כי הם אלדים נאמר על השכלים הנבדלים כמו שציאר הרב המורה פ ו ח"ב . וכן פירשו בספרי הוא אלדי האדים אדון השכלים הנבדלים . ולשרים האלה הנבדלים רמז ג"כ בספר דניאל באמרו ושר מלכות פרס עומד לנגדי והנה שר מלכות יון בא ואלה השרים אינם הכוכבים המושלים באומות כ"א מניעי' הגלגלים ההם אשר אליהם ראוי שיוחס ההנהגה והיא בעצם וראשונה התבארה א"כ ההקדמה הראשונה מאשר האומות כולם בארצותם הם תחת ממשלת הגרמים השמימיים :

פרק שנים עשר

ברקדמה שנית יצטרך אליה למה שיבוא . והוא שהאומה ישראלית מיוחדת בהנהגה האדיית בשלמות הגופי והנפשי מבלי שהגלגל או השר יהיה אמצעי בהנהגתה וביאור ההקדמה הזאת הוא בזה האופן . הנה היוגרי ית' לא ברא כל אחד מהשלש עולמות באופן שזה מהשלמות אבל יתבאר שבעולם השכלים ובעולם הגלגלים ובעולם השפל בכל אחד מהם ברא חלק אחד

אחד מיוחד מעולה ושלם שיעור רב משאר חלקי העולם - והחלק ההוא
 רחמה החכמה העליונה להנהיגו בעצמו ולהשפיע עליו מהטוב
 והשלמות בדבקות נמרץ בלי אמצעי כלל לא שיהיה האמצעי גשם ולא
 שיהיה שכל גבול - הלא תראה בעולם המלאכים שכפי דעת החוקרים
 הראשונים השכל המעולה מהם הוא העלול הראשון והוא היושב ראשון
 במלכות והוא השלם מכל השכלים ויקבל מהשפע שיעור נמרץ והוא
 אשר יהיה דבקותו לאלוד ית' בלי אמצעי כי הוא העלול ראשונה ממנו
 ויתר שכלים אינם במדרגה ההיא מהשלמות ולא יהיה דבקותם בלי
 אמצעי אבל יקבלו השפע זה מזה בהשתלשלו מסודר כמו שהתבאר
 בזולת זה המקום - עם שהכנס ב'ר בפירושו לדברי ארסטו אמר שאין
 ביאת הרבוי מהאל ית' והשתלשלות הדברים ממנו בדרך עלה האחד
 לאחר והוא עלה לאחר למטה ממנו אבל יבואו מהאחד הפשוט יתברך
 שכלים רבים מתחלפי ההשגות מכל התחלפות פשיטותם ברוב או
 במעט כמו שיושפעו בניס רבים מאב אחד שעם התחלפותם בעצמם
 כלם יבואו ממנו לא שיהיה האב סבה לבן והבן סבה לבנו כדעת ראשוני
 הפילוסופים - אבל מלבד שהסבא הגוברת בהשתלשלות הנמצאות
 והתאחדם והיות הנמצא כלו כאיש אחד וגם מפאת המתנועעים
 השממיים שיחסם זה לזה במקיף ומוקף יהיה יחס המניעים בעלה
 ועלול - כל זה יעיד שלעת הפילוסופים הראשונים יותר לזדק ואמת -
 הנה תורתנו הקדושה וחז"ל העידו שהאמת כסברתם אמר הנביא וקרא
 זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש יי' גבאות ותרגם יצ"ע ומקבלין דין
 מדין יורה שההשגה בקדושה האל ית' מושגת אלס בהשפיע האחד על
 השני בהשפע העלה על עלולו ולזה מ"ש מסדרי התפלות וכולם
 מקבלים עליהם עול מלכות שמים זה מזה ונותני' רשות זה לזה להקדיש
 ליוצאם בנחת רוח יראו בנתינת הרשות השתלשלות הסבות כמו
 שאמרתי התבאר ח"כ מזה שיש בעולם המלאכים חלק מיוחד והוא
 העלול הראשון שבה בלשונם ז"ל ששמו כשם רבו שהוא היותר מושפע
 משאר השכלים והוא מקבל השפע מהאל ית' בלי אמצעי כלל ושאר
 השכלים כמו שלא יגיעו לאותה המדרגה מהשלמות בעצמם כך לא
 יקבלו השפע האלדי כי אם על ידי אמצעיים והם סבותיהם המשפיעות
 עליהם בהשתלשלות ההוא - ואם היה ההשתלשלות אחד מתדמה
 בגולס או הוא נחלק למחנות הנה אבאר בזה המאמר הדעת התורני

עשרת זקנים

בזה אמנם בעולם הגלגלים הענין ג"כ מבואר שיש בו חלק אחד מיוחד
 בעלה בשלמותו והוא מושפע מהאל ית' בלי אמצעי. וזה כי עס היות
 בו גלגלים רבים הנה לא ישתוו בשלמותם אבל הגלגל העליון הוא
 הקודם במעלה ושלמות לכלם והוא מקומו של עולם מנהיג ומקיף
 בכלם. והוא אשר לעולם מעלתו ישיג בתנועה אחת מהשלמות יותר
 ממה שישיגו שאר הגלגלים בתנועות רבות כמו שהתבאר בספר השמים
 והעולם ולהיותו המעולה מהגלגלים במעלה ושלמות היה מניעו בלי
 אמצעי האל ית' בעצמו לא שכל נבדל אחר כמו שהסכים עליו ארסטו
 כפי מה שהבין ממנו ב"ר שהוא הבין בזה כוונת דבריו באמת באות
 הלמד מספר מה שאחר הטבע. עס היות שב"ס והנמשכי אחריו מכללם
 הר"ב בספר המלחמות אשר לו ז"ל משה בן לוי במאמרו שעשה בזה
 חשבו שמיניע הגלגל העליון הוא העלול הראשו' לא הסבה הראשונה
 והיא מחשבה נפסדת כדברי ראש הפלוסופים וכפי האמת בעצמו כי
 הטבע לא יעשה בטל ואיך יהיה השכל הראשו' בלתי ההנע' גם כי להיות
 התנועה היא מדובקת כוללת שאר התנועות והיא התנועה הקיומית
 באה מזיור אחד יחייב שיהיה הוא הזיור האלדי הכולל כי התאחדות
 הרבים בתנועה אחת ובכוונה אחת ה"א שיהיה כי אם בענין אחד פשוט
 קושר את כולם וממנו נשפעים שאר הענינים המניעים חלקי הגלגל
 תנועות מיוחדות ומזד המניע ההוא יקרא העולם אחד כמו שהאדם
 מזד כמו השכלי יהיה אחד ה"כ צורת העולם מזד שהיא אחת באהמפעל
 אחד והוא הסבה הראשונה והמניע הראשו' ית' ולפיכך יאמר ב"ר
 שמיאיות האל ית' התבאר בחכמת הטבע ואמנם הרב המורה גלה
 דעתו בשלמות בפ"ע ה"א בשיתוף מלת רכב ואמר שהאלוה יתהלל שמו
 הוא מניע הגלגל העליו' אשר בתנועותו יתנועע כל מתנועע. והביא
 זה הרב ג"כ בפ"א ח"ב. אמנם בפ"ד ח"ב אמר סותר לזה ו' ולא יתכן
 שיהיה השכל המניע הגלגל העליון הוא המחוייב המליאו' שבבד השחתף
 עס השכלים האחרים בענין אחד והוא הנעת הגשמים ויבדל כל אחד
 מהאחר בענין והיה כל אחד מהי' בעל שני עניני א"כ ה"א מבלתי סבה
 ראשונה לכל זה מאמר ארסטו ודעתו על אלו הענינים מבוארים כפי
 שכלם בספרים הנמשכים אחריו ע"ל. ויראה הסתירה בדבריו
 מבוארת אבל מחשבתי בזה ואחשוב שהוא האמת בדברי הרב שדעתו
 הוא מה שזכר בשאר הפרקים האל ית' הוא המניע ועל זה בנה מופתו

לצאר מציאות האל אבל כאן המשי' הרב הדברים האלה כפי דעת
הנמשכים אחרי מה שהתפרסם אללס מדעת ארסטו וכן אמר זה
הוא המא' ארסטו ולפי שאינו מבואר בדבריו אמר הרב מבוארים כפי
שכלם בספרי הנמשכים אחריו ראה מדברי הרב שהרגיש בחולשת
הדעת הזה ויחסו למפרשים דברי ארסטו ולא יחסו אליו ואמר כפי
שכלם לפי שאין זה כפי שכל הרב ולכן אמר בסוף הדברים והגניא צאר
לך מה שבתורתנו ממה שמסכים לאלה הדעות ומה שצא שהוא כנגדם
בפרקים אלו עכ"ל הנה ביארתיו שאין סתירה בדברי הרב כי צ"ע
ח"א ובפ"א ח"ב דבר כפי דעתו ודעת התורה ובפ"ד ח"ב ביאר כפי דעת
צ"ס והנמשכים אחריו והוא המין הראשון מסבות הסתיר שזכר הרב
בהקדמת ספרו וכבר זכר החכם הנרבוני בפירושו לאיפשרות הדבקות
ובפירושו לספר המורה ג"כ ביטול המופת שזכר הרב לצאר שאין המניע
הראשון הוא הסבה הראשונה ואמר שלא ישתתף הראשון יתעלה עם
שאר השכלים בהנעה כי הוא רצוני כולל והם חלקיים הברחיים יעווין
מדבריו ולפי שתורתנו ודברי הנביאים ומדברים ברוח הקדש יאמתו
הדרושים בלי מופת כלל ראוי שנסמוך עליהם ויעקב אבינו במראה
הסולם אמר והנה יי' נצב עליו וכמו שכתב הרב המורה שר"ל קיים
נצחיי מניע בלתי מתנועע ומשה אדוננו אמר רוכב שמים בשורך
ובנאותו שחקים ופירש הרב שר"ל רוכב שמים שהוא מניע הגלגל העליון
והמשילו במלת רכיבה ואמר ובנאותו שחקים להגיד כי שאר הגלגלים
ירכיב בנאותו ר"ל כי בתנועת הגלגל העליון יתנועעו שאר הגלגלים
בתנועת החלק בכל וזה קראו גאווה אבל ההנעה בלי אמצעי קרא רכיבה
וישעיהו הנביא אמר ואראה את ה' יושב על כסא לרמוז ג"כ שהוא מניע
הגלגל העליון שנקרא כסא כמו שאמר השמים כסאי ולכן אמר המשורר
סלו לרוכב בערכות ביה שמו ובמניגה אמרו ז"ל ערבות רם וגשא שוכן
עליו שג' סולו לרוכב בערכות ואמרו ג"כ ערבות שבו לדק ומשפט
לדקה גנוי חיים גנוי שלום גנוי ברכה נשמתן של לדיקים ורוחו ונשמות
שעתידות להבראות וטל שעתיד הק"צה להחיות בו את המתים ואמרו
לדק ומשפט שג' לדק ומשפט מכון כסאך לדקה שג' וילבש לדקה
בשריון גנוי חיים שג' כי עמך מקור חיים גנוי שלום שג' ויקרא לו
ה' שלום גנוי ברכה שג' ישא ברכה מאת ה' נשמתן של לדיקים שג'
זהיתה נפש אדוני לרורה ברור החיים את ה' אלדיך רוחות ונשמות
שעתידות

עצרת זקנים

שעתידת להבראות שנ' כירוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי • וטל
שעתיד הקב"ה להחיות בו את המתים שנאמר גשם נדבות וגומר •
הנה התבאר מדבריהם אחרי אשר כל אלה הדברים הם מיוחדים
בפסוקים אליו ית' והמה אמרו שהם בערבות שיחוייב שהאל ית' מניע
הגלגל העליון ההוא הנקרא ערבות • והעולה מכל זה שהגלגל העליון
הוא המעולה שבכל הגלגלים והוא מתנועע מהסבה הראשונה ודבקותו
עמו בלי אמצעי כלל • ושאר הגלגלים יתנועעו משאר השכלים כל
אחד מהם יניע גלגלו כמו שהאל ית' יניע הגלגל העליון ההוא ולזה מה
שאמרו בפרקי ר' אליעזר שבעה דקיעים ברא הקב"ה ומכלם לא בחר
בסא כבוד למלכותו אלא ערבות שנ' סלו לרובב בערבות הנה יאמרו
בפי' מה שאמרתי • והחכם הנרדוני כתב בפירושו לכוונות הפלוסופים
שנ"כ אמרו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד לרמוז על כבוד המלכות
שהוא הנגעה לגלגל העליון מבין שאר הגלגלים • אמנם בעולם ההוא
וההפסד עם היותו בכללו חסר השלמות והוא בחלקו נעדר הנחיות •
מתהפך בתחבולותיו כל היום ועליו יבול והוא לקברות יובל הנה הפלא
ה' מהמרכב האמרוני שהוא מין האדם כולל הכחות כלם חלק מיוחד היא
האומה ישראלית והשלימה מכל עם מכל לשון ביתר שאת ומעלה כדי
להשפיע בה מהטוב והשלמות חלק גדול בהנהגה נפלאה בדבוק נמרץ
בלי אמצעי כלל ושאר האומות הנביעים לממשלת הגרמים השמיים
ומניעיהם כמו שבא בפרק הקודם • הנה א"כ התבאר כפי שרשי התורה
האלדית שבחר הש"י בעולם השפל הזה חלק מיוחד והשלימו בכל מה
שאפשר כפי טבעו כדי להנהיגו בהנהגה אלדית ודבוק נמרץ בלי אמצעי
כלל כמו שבחר העלול הראשון בעולם המלאכים והגלגל העליון בעולם
הגלגלים גם לדעת הפלוסוף ושרשו להנהיגם ולהשפיע בהם שפע רב
בלי אמצעי והנה יתבאר עוד בזה המאמר כפי הדעת התורני המקובל
אצלנו שהדבוק הזה בכל העולמות אינו מתדמה אבל יתחלק למחנות •
ואמנם ענין הדבוק הזה וההשגחה הפרטית הזאת בלי אמצעי שאמרתי
שהשנים הש"י באומה הנבחרת יתבאר בה' שרשים • השרש הראשון
שהעם הנבחר ידבק לאל ית' בלי אמצעות גשם וביאור זה כי הכחות
הנאצלות ממנו ית' על ברוחיו אשר האצילות ההוא הוא דבוקם לאל
והשגחתו בהם הוא על שני פנים האחד דבקות בלי אמצעות שום גשם
ר"ל כי אין מטבעם חומר ולא טבע מנגד לקבול השפע ולהתמיד באותו

הדבקות

הדבקות ואין בין הבורא ית' ובין הברואים האלה אמצעי גשמי ואלו הם השכלים הנבדלים שאין להשפעה הנמשכת אליהם מהסבה הראשונה באמצעות גשם מה והשני הנמצאים שאינם דבקים בלי אמצעי כי אם מכח עוזר מהיוצר ית' אליהם באמצעות גשם עליון הוא הפועל בחומר השפל. והנמצאים האלה אין הדבוק בהם עצמי ואין הש"י בתוכם אך עומד בס' כבודו ועוזבו לא הוא בעצמו בלי אמצעי. והנה האומה הנבחרת המושגת ממנו ית' הדבקה בו אין דבקותה באמצעות גשם אמצעי ואין השפעתה והשגחתה באמצעות הגלגל אבל היא בכלל ובפרט דבקה בש"י והשגחתו ועצמו ית' ביניהם מבלי שימשול בס' גלגל ולא כוכב והיא הנקראת בלשוננו הקדוש שכינה ואמרו חז"ל שכינה שרויה בינינו ואל זה רמזו חז"ל באמרם שזורת יעקב אבינו חקוקה בכסא הכבוד והוא הסוד שהעלי' ראב"ע ז"ל בפרשת האזינו. ואמות השורש הזה התבא' מדברי אדוננו משה באמרו ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים כל צבא השמים וגדחת והשתחוית להם ועבדתם אשר חלקה' אלדיך אותם לכל העמים תחת כל השמים ואתכם לקח ה' וגומר. ופסוקים אחרים רבים יורו הפנה הזאת. וכבר יפול בזה ספק לא מעט אם יש מצוא לגרם השממי באומת ישראל וארחיב הדבור בו אחרי זה במקומו הראוי ודי לנו עתה לדעת בלי ספק שהשגחתה אינה על ידי הגלגלים כי אם מאת הסבה הראשונה עצמה והוא השורש הראשון: הישורש השני שהאומה הנבחרת לא תדבק לסבה הראשונה ית' גשם באמצעות שכל נבדל אחר. וזה כי דבוק השכלים לאל ית' מלבד העלול הראשון עם היות שלא יהיה השגחתם ודבוקם באמצעות גשם הנה לא ימלט מהיות באמצעות שכל אחר והוא עלתו המשפיע עליו כי היה השפעתם בהשתלשלות ההוא כמו שזכרתי וכן הענין בשאר הגלגלים מלבד העליון כי כולם יתנועעו משכלים נבדלים עלולים מהאל ית'. והיו א"כ השכלים הנבדלים מלבד העלול הראשון והגלגלים מלבד העליון המקיף בהם השפעתם והשגחתם באמצעות שכל נבדל לא מהש"י. הנה האומה ישראלית עם קדוש לה' אינה כן כי היא תדבק לש"י גם מבלי שכל נבדל אמצעי ביניהם כי אם השם ית' בכבודו ובעצמו הוא ישפיע וישגיח בס' בלי אמצעי כלל. ומזה הצד מההשגחה והשפעה הזו האומה הישראלית תתדמה לעלול הראשון ולגלגל העליון עם היות שיתחלפו ברוכ השפעה

עטרת זקנים

בנמותו ואיכותו חילוף רב. וכתב הרב ר' חסדאי שהדבר אשר בעבורו יומרו יוצאי ירך יצחק ויעקב אבותינו לדבקות הזה היה מעשה העקדה ושלזה אמר שם ה' יראה בשם בן ארבעאותיות כלומר ששם היות שהיה המלאך יתערב בהנהגתם הגה בזכות המעשה הזה יזכו להיותם מושגתים מהאל ית'. וזהו ה' יראה וקודם המעשה לא אמר כי אם שם אלדים כמו שאמר והאלדים נסה את אברהם אלדים יראה לו השה וגו' והוא שם נאמר ג"כ על השכלים הנבדלים כמו שהתבאר מדברי רז"ל והביאו הרב המורה בפ"ו ח"ב. ואיפשר לדעתי שיאמר אברהם אבינו ה' יראה לפי שהמדבר אליו היה המלאך כמו שאמר ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים וגו' וזהו אל תשלח ידך אל הנער השיבו אברהם ה' יראה ר"ל אינני חפץ בלבד במלות המלאך כי אם שהאל ית' ישגיח בענין הזה והוא יהיה המשגיח בזרעי עוד כל ימי הארץ. הגה התבאר מזה שהעם הנבחר ידבק לאל תכלי שכל נבדל אחר יהיה אמצעי בהנהגתם. והכוונה באמצעי הגה הוא באמצעי הבחירי לא באמצעיים אשר הם במדרגת הכלים כמו שאמרתי בפ"ד מזה המא'. והתבאר מזה אם כן השורש השני: השורש השלישי שהפעולות הנמשכות מהדבקות האלדי אינו מההכרח שישמרו יחס והכנה במקבלים כלל. וזה שהטוב וההשפעה הבאה מהש"י ע"י אמצעיים הגה יחוייב בהכרח שיהיה יחס שמור בין האמצעי המשפיע ההוא ובין האומה או האיש המקבל. וזמן קצוב מוגבל יעבר בו הפעל ההוא המושפע ובהסתלק היחס וההכנה והזמן יעדר מיד השפעה הנמשך להיותו נמשך בטבע ובסדור מוגבל אי אפשר שישתנה אצל בהדבק האומה בשם ית' בלי אמצעי לא יצטרך יחס כלל ולא הכנה במקבל הכרחית ולא זמן מוגבל לפי שכל הדברים מוכנים בחוקו ית' כפי כמו הב"ב. ובדלות ה' יתן הכנה במקבלים לקבל הפעל תמנו כמו שפי' ואמר וברוח אפך נערמו מיס יאמר ששם היותם נגרים בטבעם ובלתי מוכנים להיותם נערמים הגה ברומו ורצונו נערמו כי זולת זה ר"ל בהיותם צריכות ההכנה במקבל על כל פנים היה תסרון בחק הפעל ית' כיון שפעולתו תלויה בהכנה מה וגם שנאמר שהתנאי הוא במקבל ולא בפועל אין זה כלום שהרי התנאי במקבל הוא תנאי בפועל בנך מה לפי שבמציאותו יפעול ובהעדרו לא יוכל לפעול. והזמן המוגבל ההכרחי בפעולות לא יצטרך בהכרח בפעל האל ית' וכמ"ש לכל זמן ועת לכל חפץ ביאר שעת אחד והוא החלק

החלק מהזמן הקטן שאיפשר יספיק לחפץ האלדי כי הזמן הוא מקרה
 דבק בתנועה השמייית בעצם וראשונה • ולזה הפעולות האלדיות לא
 יצטרכו לזמן קצוב ולא להכנה מוגבלת • הגה זה יגזור הסדרה הישרה
 כפי השכל • ואמנם כפי עדות הפסוקים ראוי שנאמין שהיכולת האלדי
 לא יפסיקהו הכנת המקבל או העדרו כמו שהיה הענין במעמד הר
 סיני שעם היות בלתי איפשר היות כלם מוכנים להנבא הגה לא קצרה
 יד השם מהאזיע ומהשפיע עליה נבואתו ולזה ג"כ בא בקבלה שראתה
 שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל וכו' וזה מפאת הרצון האלדי בלתי
 הכנה מה • וזה ענין אמרו למשה נגד כל עמך אעשה כפלאות וכו'
 וראה כל העם וגו' • ואמר במקום אחר השמע עם קול אלדים וכל זה
 להגיד שהעם הבלתי מוכן בטבעו וזה להנבא מפאת היכולת האלדי
 ולהיותו מושפע בזולת אמצעי • ואם נמצא הכנה במקבל הפעולה
 האלדית באמרו רצון יראוי יעשה ואמר יבא חכמתא לחכימין וכו' הגה
 ראוי שיוצן זה מהיות רצון האל ית' שיסיה המקבל מוכן אבל לא שיהיה
 הכרחי כי אם יראה הגה בהעדר הכנה לא יפסוק מלפעול • אמנם
 ביתר האומות להיות דבקותם ע"י אמצעיים היה הטוב והרע בהם כפי
 הכנת זביחם שמור בהסתלק היחס ההוא לא יעבר הפעל והשפע ההוא
 וזהו לדעתי מאמר ירמיה הנביא רגע אדבר על גזוי ועל ממלכה לנחוש
 ולנחון ולהאבד ושם הגוי ההוא מרעתו וגו' ורגע אדבר על גוי ועל
 ממלכה לבנות ולנטוע וגומר שהכוונה שמה שהגזרות הנגזרות על
 האומות ויתר הגויים יהיה כפי הכנתם ולכן תשתנה הגזרה בשגוי
 הכנתם ויהיה כלל מאמריו שיסובו בתשובה שאם יהיו רשעים לא יבא
 אליהם הטוב כמו שלא יבא על האומות בעשותם הרע בעיני ה' • מה
 שלא יהיה בטוב שעם היותם בלתי ראויים אליו בטבעם וטבע הארץ
 הגה עם העדר ההכנה כפי טבעם אין מחסור ביד השם להושיע
 ולהטיב וכמו שבא בדבריהם כל יעוד שיצא מפי הק"ה לטובה אפי'
 על תנאי אינו חוזר • התבאר מזה השורש השלישי • השורש הרביעי
 שהשכינה הזאת וההשגחה והדבוק הזה יעשה בנו שתי פעולות להשלים
 שני חלקי האדם • וזה כי הדבוק הזה ישלים הכח השכלי במושכלות
 מעולות והשגות עצומות בהיות המושג בתכלית השלמות והם
 המושכלות האלדיות והתוריות • וישלים הכח הג' פני באופן מהשלמות
 הנרדף לו מהיותו נושא זה הכח השכלי וזה בהכינו לו ית' הטובות

עטרת זקנים

המדומות בפנים מהשלמות שלא יחסר כל הכנה להגיע האדם אל שלמותו. וחסרו' הדברים אשר מחוץ לא ימנעו ממנו הטוב ויהיו לפי זה הטובות המדומות הכנה אל השלמות והטוב האמתי לא טובות בעצמם ובאמת והיעוד שהש"י יעד בהם אינו להיותו שבר אחרון ותכלית עצמי כי אם להיותם מכינים אל השלמות בדרך הסרת המונעים וכמו שביאר זה הרב האלדי בפ' המשנה אשר לו: ולזה לא יקשה בעיניך איך יסודרו מההשגחה והשכינה האלדית אשר היא בעצמה שכל פעולות גשמיות וטובות מדומות: כי הנה יהיו בעבור שהעדרם לא יעיק וימנע הטוב העצמי השכלי והוא שלמות נפשנו באמונות ומעשים אמתיים תוריים ולזה התגה ר' יהונתן שיהיה גבור ועשיר לפי שהעדר זה לא ימנע מההתבודדות: ואמנם שהשכינה האלדית ודבוקו ישלים הכח הגופני בא מבואר ביעודי התורה והנביא' אשר נדרו ושלמו טובות גשמיות ואין להם מספר: אבל שתשלים הכח השכלי אם בעיון הפשוט מבואר מהחכמים ואם בנבואה כבר נכל בזה מחלוקת בין המחברים: וכתב הרב האלדי בפ' לח"ב ו' לו דע כי הנביאים האמתיים יגיעו אליהם השגות עיוניות אמיתיות בלי ספק לא יוכל האדם בעיון לבד להשיג הסבות אשר יתחייב מהם הידוע ההוא וכו' והר"ב חשב שצנבואה ובחלום לא יושג דבר עיוני כלל כי אם הדברים המעשיים: ולפי דעתי שהר"ב חשב להמשך אחר דעת הפלוסוף במ"ב מספר החוש והמוחש ועלה על לבו שהפלוסוף השווה החלום והנבואה בזה והוא מחשבה מוטעת יען הפלוסוף מודה בביאור שהוא לא ידבר מהנבואה כלל כי געלמה מעיני כל חי: ושם כתב שהנבואה תבדל מהחלום בשהנבואה תבא להודיע ענינים מדעיים ובחלום ובקסם יגיעו הענינים ההווים לבד וא"כ גם לדעתו צנבואה תבא ידיעת העיוניות ואיך לא יהיה כן והנה בחלום תבא השפעת כח המדמה לבד ולכן אי אפשר שיספיק להגיע אל העיוניות אבל צנבואה תבא השפעת על השכל ועל המדמה יחד ולכן יחוייב שכמו שהמדמ' פעל פעולתו ככה השכל יפעל הפעל המיוחד לה בעיון ג"כ והוא האמת כמו שביאר בשלמות הרב האלהי בפרק הנזכר: השורש החמישי שהדבוק הזה וההשגחה האלדית הזאת אינה נקנית בלמוד שכלי ולא בחקירה רבה כי אם בחסד אלדים ויתבאר זה מאשר היה התדבק הש"י בגמלא שפל חומרי שהוא האדם הגה הוא דבר יוצא מהטבע והגדול שבפליאות

שצפליאות ולכן היה הלמוד וההתפלספות להגיע אליו שוא ודבר כוזב
 והחקירה שכלית לקנין זה לא לעזר ולא להועיל ולכן תמצא שיחול
 השפע והדבוק גם על הכלתי מוכנים אליו כמו שהיה במצמד הר סיני
 מה שלא יהיה הלימוד והעיון השכלי כי לא ימצא באים גרוע השכל גם
 בטבעו והיה זה לפי שהעיון הוא לאדם מאשר הוא אדם וינטרך א"כ
 להכנת שכלו וזאתו מהכח אל הפועל אמנם הדבוק הזה וכ"ש הנבוא'
 היא לאדם מהלך שהוא יותר מעולה מהאדם אבל במה שהוא דומה אל
 השכל נבדל עלול ראשון או הגלגל העליון וא"כ איך יקנה זה בלמוד וכמו
 שהשכלה הוא תכלית האדם מאשר הוא אדם ככה הדבוק הזה הוא
 שלמות ישראל במה שהוא ישראל שיתחלף בזה התכלית כמו שיתחלף
 תכליתו מהיותו חי מתכליתו מהיותו מדבר ולזה לא באה בתורת משה
 פלוסופיא עיונית ולא חקירות הגיוניות ומופתים בדרושים המעולים
 להיות ההצלחה למעלה מהשכל מן מהטבע לא ינטרך לקנינה כ"א
 אמונה ומעשים רצויים והליור בחולדות הדרושים שהעמידנו התורה
 עליהם לא במופתים המביאים אליהם ולז"א המזורר דרך אמונה
 בחרתי ואמר סעפים שנתי וזה שורש גדול ננטרך אליו בעיני
 תורתנו עם היותו הפך דעת המוקר ב"ר אס במה שאמר בסוף המ"ב
 מספר החוש והמוחש שמי שחשב שהידיעה איפשר שתהיה בזולת למידה
 הוא דעת בעל ומה שאמר ג"כ באגרת אפשרות הדבקות כי ההצלחה
 האמתית היא נקנית בלמידה הנה כאשר התחלפה הכלחתי האלדית
 להצלחה הפלוסופית כך התחלף באופני קנינה ובמ"ש ארון הנביאים
 על זה ועתה ישראל מה' אלדיך שואל מעמך כי אס ליראה את ה'
 אלדיך ללכת בכל דרכיו ולא תהיה איתו ולעבוד את ה' אלדיך וגו' זהו
 השורש החמישי הנה התבאר ענין ההשגחה האלדית בלי אמצעי
 והדבוק האלדי בנו בשרשים האלה כפי מה שיחייבהו העיון התורני
 ושאיך אמצעי כוכב גלגל ולא שכל נבדל מושל באומה הנבחרת כמו שהוא
 בשאר האומות וכבר בא אמות זה במקומות רבים מהתורה האלדית
 אמר כי עם קדוש אתה לה' אלדיך כך בחר ה' אלדיך להיות לו לעם וגו'
 כי חלקה עמו וגו' ה' דד ינחנו וגו' וכלה רבים : וכפ"כ מפרקיר'
 אליעזר אמר ר' שמעון אומר בדור הפלגה קרא הק"ה לשבעים
 מלאכים הסובבים כסא כבודו אמר להם באו ונרד ונבלבל לשונם
 לשבעים לשונות ולשבעים אומות והפילו גורלות ביניהם כל אחד גוי

עזרת זקנים

וכתבו ולשובו נפל גורלו של הק"צ על אברהם וזרעו שנאמר כי חלק
ה' עמו יעקב חבל נחלתו. הגה הסכימו על מה שאמרתי. האמנם
ישאר לספק על זה ממה שאמר בספר דניאל ואין אחד מתחזק עמי על
אלה כי אם מיכאל שרכם. ואמר ובעת ההיא יעמוד מיכאל השר
הגדול העומד על בני עמך והיתה עת צרה וגומר וזה ממה שזרה שיש
שר מושל בישראל כמו שהוא בשאר האומות הפך מה שאמרתי: אבל
אחשוב בתשובת זה שאתה לא תמצא שאמר במיכאל שר מלכות ישראל
כמ"ש שר מלכות יון שר מלכות פרס לפי שהשרים ההם להו' המהגתם
תמידית וטבעית אליהם החליט עליהם שר מלכות פלו' אבל ישראל
למה שלא היה להם בהגהגתם שר לא אמר שר מלכות ישראל ולפי
שבזמן ההוא היו בגלות בבל והיה מהיעוד האלדי בימי הרעה ואנכי
הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה וגו' היה מחמלת
מיכאל בראותו שהאל"ת מסתיר פנים ממנו ואין שר עליהם כי אם שרי
האומות מליצים עליהם רעה לעמוד להליץ טוב על אומתנו עם היותו
בלתי ממונה עליהם והיה זה מאתו לשתי סבות. האחת להיותו העלול
הראשון ולכן קראו השר הגדול להיותו יושב ראשונה במלכות משפיע
על שאר השכלים בלתי מקבל מהם וכמו שאמר והכהן הגדול מאחז
שהוא הממונה על כלם ולהיות מיכאל בענין ההשפעה שישיעו על
שאר השכלים ההם ולא יקבל מהם מתדמה בצד מה לאלוה"ת היה
מחמלתו לרחם על ישראל בעת צרה כמו שירחם עליהם הש"י בהיותם
ראויים אליו. ולהיות מדרבו וטבעו להשפיע טוב ושלמות על זולתו
היה מליץ טוב גם על ישראל כי הטוב והשלם ישמח בהטבה: והסבה
השנית כי להיות ישראל בעולם השכל החלק המובחר והמעולה ממנו
כמו שהיה מיכאל בעולם השכלים הגדולים ושניהם כל אחד בערכו
יתדבקו לאל מבלי אמצעי כמו שזכרתי הגה מפני ההתדמות הזה יכמרו
רחמי מיכאל לדרוש שלומם וטובתם בעת גלותם ולזה אמר יעמד
מיכאל השר הגדול העומד על בני עמך והיתה עת צרה כלומר שלהיות
עת צרה וצוקה והש"י מסתיר פניו מבית יעקב יעמד על עמדו מיכאל
שהוא השר הגדול כלומר להיותו הגדול והעלול הראשו' עם היותו בלתי
ממונה עליהם וילמד עליהם זכות ואם היה מיכאל שר ממונה עליהם
תמיד איך יאמר יעמד מיכאל ואין איש מתחזק עמי על חלה כי אם
מיכאל שרכ' והנה להיותו שר ישראל היה הענין יותר ראוי לו מלגבריא

המדבר אבל מלשון יעמוד ואין איש מתחזק עמי יראה שמיכאל לא היה
 שר ממונה על העם כי אם כפי שעה ידרוש שלומם. ומה הנד אשר
 מיכאל שרכס ר"ל השר המדבר בעת ההיא עליכם זהו דעתי בפסוקים
 האלה מסכים לאמת: והר"בג אמר בפירושו לספר דניאל שמיכאל
 הוא השכל האנושי והוא שר ישראל להגיד כי אין שר ממונה עליהם כי
 אם שכלם בהדבקו בש"י מה שאין כן בשאר האומות ואשר פרשתי יותר
 נכון בפשט הכתובים: הגה התבאר מזה ההקדמה השנית שעם ישראל
 בלתי נכנעים לשום מזל או שר בלתי לש' לבדו והוא אשר רציתי לבאר:

פרק שלשה עשר

בהקדמה שלישית נצטרך אליה לביאור הפרשה והיתר
 ספקותיה: והיא שארץ ישראל הנבחרת יש
 לה בעצמה סגולה נפלאה ויחס גדול לקבל הנצח האלדי ולהיות העם
 היושב בה מושגח ודבק לאל ית' בלי אמצעי ויתר הארצות מונעות לזה
 ובלתי סובלות אותו וביאור זה כי כמו שהגבול הקשר היותר חזק
 מחלקיו עם המניע אותו הוא בעיגול הגדול האזור אותו אשר הוא
 באמצע ברחק סוף מקטביו וגם בעיגול הזה מקומות יהיה אחד מהם
 יותר מוכן להראות פעל הנבדל בו והוא מקום הכוכב כי שם באמת
 ימצא היחס היותר חזק והקשר היותר נראה בנבדל ככה מכל הישוב
 בכללו נתיחד חלק ממונו מיוחס ומסוגל להראו' מפעלי האלהות בו והיא
 הארץ הנבחרת ונתיחד עוד חלק ממנה והוא ההר חמד אדים לשבתו
 המקום אשר בחר ה' לשכן שמו שם והוא הר ציון אשר הוא לכל היישוב
 בערך מקום הכוכב בגלגל ביתר שאת ומעלה: הגה המקום הזה
 העיר ההוללה ירושלם הנצויה נקשרה בקשר אמיץ בדבקות נמרץ אלדי
 ורוח אדים ושכינתו ילין בה תמיד יסגית ביושביה. בהשגחה פרטית
 דבקות גדול בלי אמצעי מה שלא יסגית בהיותם ביתר הארצות: וכמו
 שעינינו הרואות שגתיחד ארץ מה מהארצות בשתלמית בה למח מיוחד
 ועץ עושה פרי לא יצמח בארץ אחרת ויהיה זה כשתצטרף אל טבע הארץ
 וסגולתה העבודה הראויה להולדת הצמח ההוא ככה תתיחד א"י
 בסגולה אלדית נפלאה להדבק באנושיה ההשגחה האישית בלי אמצעי
 לצמיח בתוכה עץ החיים הנצחיים ועץ הדעת את ה' ואהבתו את עמו:

עטרת זקנים

וזה כשתעזר הארץ עם המעשים והתורות התלויים בה אשר הם העבודה הראויה אליה - ולא תלח העבודה ההיא בארץ אחרת להוליד הפרי האדני ההוא ולא ינמח אותו הפרי שם בלעדי העבודה ולכן נטרף הכנת העבודה ההיא אשר היא משפט אלדי הארץ - לשתוליד מה שבטבעה וסגולתה להוליד והולידה והנתיחה הדבקות וההשגחה ההיא - ואולי שלזה רמז הנביא ישעיה באמרו כי כרם ה' נבאות בית ישראל ואיש יהודה נטע שעשועיו יקרא בית ישראל הארץ הנבחרת שהיא הבית וישראל הוא בעל הבית הדר שם והנה אחר כבית ישראל הארץ הקדושה היא כרם ה' נבאות אשר ייחד לעצמו במבחר המקומות כמו שאמר בקרן בן שמן והמסיל האומה הנבחרת בנטע הכרם שנטע בה האל ית' העם הנבחר כדברי המשורר גפן ממזרים תסיע תגרש גוים ותטעה ויהי סוף המאמר שעם היות טבע הארץ היה ראוי שיטעה ענבים מתוקים ומעולי' הנה לא היה כן אבל עשתה באושים וזהו ויקו לעשות ענבים ויעש באושי' - ואמנם שארץ ישראל נתיחדה בסגולה הנפלאה הזאת התבאר מארבעה מקומות : הראשון ממה שבא בקבלתם ו'ל שאדם הראשון מעשה ידי יוצר אלדי לא בראו האל ית' מארץ אחרת כ'א מארץ ישראל כמו שאמ' בפ"ב מפרקי ר' אישור חבה יתירה חבה הק"כ בה לאדם הראשון שבראו ממקום קדוש וטהור ומאיוזה מקום לקחו מבית המקדש והכניסו לאפדנו שנ' ויקח ה' אלדים את האדם ויניחם בגן עדן ולזה מה שאמ' ג"כ שאדם וחוה נקברו במערת המכפלה להעיד כי המה השלמים מכל ילוד אשה נבראו ומתו בארץ הקדושה ההיא אשר זה ממה סייעיד על שלמותה : השני ממה שזוה הש"י לאברהם לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך והיה זה לפי שטבע הארצו' כלם היה מונע גדול להיות האב הוא מושגת מהשם ודבק בו וטבע הארץ הקדושה עוזר גדול בזה והיא בסגולתה תסייע להדבק באברהם השפע האדני וכמו שעובד האדמה כשימצא חילן שפריו טוב במדבר יעתיקו אל אדמה נעבדת כדי שיכלית בה ויהיה פרדסי אחרי שהיה מדברי ככה האל ית' מצא אברהם בארץ בלתי מוכנת לתשלוש שלמותו ולהיותו עץ נחמד למראה וטוב למאכל העתיקו משם לפרדסו והיא הארץ הנבחרת' ונטעו שמה כדי שתנתיח בשלמות ותדבק בו ההשגחה הפרטית המסוגלת בטבע הארץ ההיא : השלישי יתבאר מעלת הארץ ושלמות' מפאת עקידת

יחזק אבינו שלא נעשה כי אם בהר המוריה בארץ הקדושה ההיא והוא המקום אשר נוסד' בו אחרי בן בית קדשנו ותפארתנו ויעקב אבינו לא ראה נבואתו כי אם בארץ ההיא ובמקום ההוא ולכן גזר אומר שלא באתהו הנבואה לזכות נפשו ובר לבבו וגדל אמונתו כי אם מטבע הארץ וסגולתהוזה שאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלדים ולזה לא כרת האל בריתו לכל אחד מהאבות כי אם בארץ ההיא לא חזן ממנה כמו שהאריך בזה מאד החכם בספר הכוזר מ"ב :

הבקים הד' שיתבאר ממנו עוד שלמות הארץ וסגולתה הלא הוא ממצות השמטה והיובל אם בשמיטה אחר שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה' לבאר כוונה המנוה וטעמה ושביית הארץ בשנה השביעית אינה לשמורסף הארץ כח ותחזוק בעמלה שמוטה כמו שחשב הרב המורה בפ"ט ח"ג מספרו' אבל היה שביית הארץ להורות כי ששה ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וציוס השביעי שבת וינפש וכמו שביום השביעי היו מכינים לחם משנה מפני כבוד השבת ושלא ימצאוהו בשדה ביום השבת ככה זכר בשנה הששית ועשתה תבואה לשתי השנים' וכמו שהעם הנבחר לזכרון הפנה הזאת ישמרו את יום השבת היום השביעי ככה הארץ הנבחרת תעיד על זה בשמיטה מעבודת' השנ' השביעית ולזה נתן הסבה ואמ' שבת שבתו' תהיה לארץ ואמר שבת לה' ר"ל לפי שהא' ית' שבת בשביעי ולא הזכיר לשון מנוח' או השקט כי אם לשון שבת להדמותו לשבת בראש' כמו שאמרתי' ואמנם היובל בא בשנת החמישי' להעיד על יום מתן תורה שנתנה ציו' החמישי' ליציאת מצרים ולזה אמר וקדשתם את שנת החמישי' שיהיה להם שנת קודש לכל-דבר כמו שהיה יום המעמד האלדי הנבחר ההוא קדש לה' ולזה ג"כ אמר בו והעברת שופר תרועה מה שלא אמר בשמטה למה שהיובל יורה על נתינת התורה שבתו' בו זקול השופר הולך וחזק מאד עד שלזה קראוהו יובל על שם השופר כדברי המפרשים וכאלו הארץ ההיא למעלת קדושתה עם היותה בלתי מדברת תעיד בפנות האלהמה שיעיד עם ישראל בשבתותיהם חדשם ומועדס' והנה תעיד על זה הארץ בזמן היותר נכר שבה והוא השנה מענין התבואה המתחדשת בה : הנה התבא' שלמו' הארץ ודבוקה בשס"ה' ולזה חתם הדברים בסוף הפרשה באמרו והארץ לא תמכר ללמיתות כי לי הארץ כי גרים ותושבים אתם עמדי' ואמר שלא ימכרו הארץ ללמיתות לפי שהיא מיוחדת לש"י מבין

עטרת זקנים

שאר הארצות כלם אינם תחת ממלכת מנהיג אחר וישיבת ישראל בארץ אינה כי הם כגרים ותושבים בה וכאלו הארץ הנבחרת היא בית מושב הא' ית' והוא בעל הבית וישראל עמו בתוכה כאורח גטה ללון ולכן בעשותו משפט לדיו ישכון בטח ושאכן בביתו ולא יחרדוהו לגת ממנה החוצה ובהיות' רעי' וחטאים לה' תקיא אותם הארץ וינערו רשעים ממנה הנה מארבעת המקומות האלה יתבאר שלמות הארץ הקדושה ודבקותה לאל יתברך עד שזכותה תגין על עמה כמו שתנין עליהם זכות האבות אמר וזכרתי את בריתי ייעקב וגו' ואמ' והארץ הזכור להגיד שזכות הארץ כזכות האבות * ולזה מה שתקנו חז"ל שידקדק אדם בתפלתו לכון דעתו לירושלם כמו שאמר בדניאל וכיון פתיתן ליה בעיליתי' נגד ירושלם ושהעומד בירושלם יכול לבז למקדש ולקדש הקדשים כמו שנרמז בתפלת שלמה והתפללו אליך דרך ארצם והתפללו א' הבית הזה כמו שזכרו זה במסכת ברכות * וכמסכים לזה אמרו אורח דארעא דישראל מחכים * ואמרו כל המהלך ארבע אמות בארץ ישראל מובטח לו שהוא בן העולם הנה התבאר מכל זה שהארץ הנבחרת מסוגלת בטבעה להדבק בעם היושב בה הניצוץ האלהי וההשגחה החושית בלי אמצעי * ואמנם ששאר הארצות משוללות מהמעלה הזאת והמסוגלה הנפלאה ההוא ושטבעם ועצמותם מונע גדול להדבק ההשגחה האישית בעם היושב בהם יראה מבמה מקומות הם ממה שאמר' חזוננו משה בפרשת ויהי עקב אמר המוליך במדבר הגדול והנורא וגו' המוביל לך מים גומ' המאכילך מן במדבר וגו' יבחר שהיה החסד האדי עמם והגם הגדול משני לדדי' מלד הדבר בעלמו כי היה המים והמן בזולת סבה טבעית * ומלד המקום והוא המדבר הבלתי מוכן להעשות בו הנסים ההם * וכמסכים לזה אמר ג"כ בפרשת האזינו בהנחל עליון גוים וגו' עד ואין עמו א' נכר * ואמר כי בהנחל הא' העליון ית' הארצו' כלם לאומות' היישוב והיה זה בהפרידו בני אדם והם בוני המגדל שהפיצם על פני האדמה הנה חז' בהגחילו אותם הציב גבולות עמים והם ארצות שבעה עממים שתהיה ירושה למספר בני ישראל * וכזה מההוראה על שלמות הארץ שמתחלת היישוב לקחה האדמה לו * ונתן הסבה למה הציב הש"י הארץ ההיא לישראל ואמר כי חלקה' עמו יעקב חבל נחלתו כלומר שבעבור שיהיו מושגחים ממנו בפרט הנחילם הארץ המובנת לזה מכל הארצות * וזכר עוד שהדבק ההשגחה

ההשגחה האלדית בארץ הנבחרת אינו גם כל כך גדול להיות הארץ
 מכונה מאד אליו. אבל בארץ המדבר שמד עממה היא בלתי ראויה
 להשגחה ומונע גדול אליו היה החסד האלדי יותר גדול ונפלא
 בהגיונות אותם שם מבלי אמצעי וזהו ימצאנו בארץ מדבר וע"כ
 יסובבנהו בענני כבוד יבוננהו בחזרה ובמנוחות ובכל ידיעה יצרנהו
 מהאויבי' כאישון עינו. ר"ל כאישון עין האדם שהקיף עליו ית' כמה
 כחנות ולחיות כדי לשמור עין הראות למעלתו. וזכר שהיה זה בחפץ
 גדול וגבורה רבה כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחק ובומר' ומלבד כל זה
 הגה החסד הגדול שעשה עמם במדבר המונע אליו בטבעו הוא
 שבהיותם שמה ה' דדד ינחנו ואין עמו בהגהנתם אל נכר ר"ל שר או
 מזל כ"א הק"כ בה בכבודו ובעצמו. הגה החסד שטבע המדבר והוא
 הדין ביתר הארצו' מונע גדול לדבוק האלדי ההוא. ולזה אמרו בצ"ר
 מתוך בני ישראל לא בחר הקב"ה בעולמו אלא בארץ ישראל ובארץ ישראל
 בחר בבית המקדש ובבית המקדש בחר בקדש הקדש' ואחשוב אני שזאת
 הכוונה בעממה כוונתו חז"ל כמה שדרשו ועברתי בארץ מצרים אני ולא
 מלאך והכתי כל בכור אני ולא שרף ובכל אדי מצרים אעשה שפטים אני
 ולא שליח אני ה'אני הוא ולא אחר. וראוי שנבין מה הדרש' שדרשו במלת
 ועברתי וזלת מה שדרשו בהכתי ובכל אדי מצרים וגו' ואין בענין
 העברה דבר כי אם ההכאה למצרים ומשפט אלהותם ושני העניני' דרשו
 בפירוש באמרם והכתי כל בכור ובכל אדי מצרים אעשה שפטים ויקשה
 אם כן מה דרשו בהעברה. ולפי דעתי שהם כוונתו שבענין ההוא יוכללו
 שלשה פליאות. הראשונה והוא הקודמת בסדר לכלם. היא הדבק
 ההשגחה האלדית הפרטית באומה בלי אמצעי כלל בהיותם במצרים
 עם היות טבע הארץ מונע גדול לזה. והפלא השני הוא מיתת הבכורות
 עם היות כפי שרשי הטבע ובריאות האויר דבר זר מאד. והפלא השלישי
 הוא משפט האלות והם השרים המושלים עליהם המליצי' בעדם טובה
 והמשפט הוא הפרת הכח המסור אליהם מתחלת הבריאה. ולזה אמרו
 ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך והכוונה בזה שעם היותם בארץ
 מצרים תדבק שמה ההשגחה הפרטית בלי אמצעי עם היותו בלתי רחוי
 כפי טבע הארץ. והפלא השני דרשו והכתי כל בכור אני ולא שרף ר"ל
 שימותו הבכורות עם היותם בטבעם ומוגם נכונים לבריאות. ולזה
 אמר בהם ולא שרף כלומר שלא ימותו מהחוס הנכרי הממית

עשרת זקנים

במבטות הנקרא בלשונם מלאך המות • והפלא השלישי דרשו באמנם
ובכל אלדי מזרי אעשה שפטים אני ולא שליח • כלומר שאע"פ שמפאת
המערכת השממי ופעולות השרי' היה ראוי שיגדל מעלת עם המזריים
הנה הוא ית' יסירם מבצורה בענין שלא יוכלו לעמוד להציל עם מזרים •
ולזה חתמו הדברי' באמרו אני ה' אני הוא אחר ר"ל כי להיות האל ית'
נבזה מעל גבוה יוכל להשפילם ולעשות בהם שפטים מה שלא יכול
בלתי בה' לבדו המושל עליהם • הנה התבאר שארץ מזרים בעצמה
והמדבר ג"כ מזד טבעם ועלמותם מונעות הדבוק הזה ולא יסבלוהו
ולזה אמרו בחכמתם מאמר כולל הדר בחונה לארץ דומה כמי שאין לו
אלוה וכן בדוד הוא אומר כי גרשוני היום מהסתפח צנחלת ה' לאמר לך
עבוד אלדים אחרים לומר לך שכל הדר בחונה לארץ כאלו עובד ע"ז •
והסבה בזה שארץ ישראל אינה מסורה לממשלת השרים כי אם להנהגת
הש"י שהוא אלדי הארץ לבדו ולכן היה העם היושב בה מושגח מהאל ית'
והדרים בחונה לארץ לא יונהגו מאותה ההשגחה כי אם מהנהגת
השרים ולזה כנו הענין בעובד אלדים אחרים • ולהעיר על ההשגחה
היהא אמר ארץ אשר ה' אלדיך דורש אותה תמיד מראשית השנה ועד
אחרית השנה וזו היא הסבה בעינה שאין נבואה שורה כי אם בארץ ישראל
כמו שהביאו חז"ל במסכת יומא וענינו כי כל המתנבא לא נתנבא כי אם
בהאו בעצורה כמו שזכר החכ' למלך הכוזר • כל זה להדבק בהשגחה
האישית האלדית בארץ הנבי' ההיא ושאר הארצות כלם וכ"ש ארץ
מזרים והמדב' מונעות לזה מזד טבעם והוא אשר רצינו לבאר בזה
הפרק ויבא תוספת אמות לזה בפר' הנמשך •

פרק ארבעה עשר

ביאור להקדמה השלישית מהשתלשלות
בתוספת האומה הנבחרת ויעודי האבות : ממה שראוי
שנתעורר הוא שהשתלשלו' האומ' הנבחרת היה מאב אחד אבי עד שר
שלום אברהם אבינו ונמשכה ממנו לו לנו קו לקו מאיש אל איש ואין זה
כשאר האומות מאדום ויש מעש שקבצו עמים רבים מחולפי המשפחות
והאומות לקחת אמונתם : אין כאן ישורון לא נאספו עמים רבי' מקצה
הארץ לעבור תחת השבט לעבוד את ה' : לא התיר גוי אלדים עבודתם
הקדומה

הקדומה ויבאו להשתחוות למלך ה' נבואות : לא כן עס'ה' כולם בני איש
אחד בארץ כנען זרע אברהם הוא החל לקרוא בשם ה' וממנו ליצחק
וממנו ליעקב ולשבעים נמשכה האמונה והתייחסות הדת האללית הגה
לדעתיה היה זה מאתו ית' לארבע סבות ותועלות עיונות נמשכות
מהשתלשלות ההוא : התועלת הראשון כי להיות טבע האדם
שיתדמה לאביו ולאמו במזגו ותכונותיו במדותיו ובדעותיו ראה הש"י
שיהיה העם הנבחר נמשך בהשתלשלות מאב אחד ושיהיה אב אחד שלם
בכל מה שיאמר שלמות באופן שינאלי חלניו ילכו בדרךיו למען אשר
יצוה את בניו ושמרו דרך ה' ולזה היה אב היחס הטבור הזה אברהם
אביו יען נמצאו בו האמונות האמתיות והמדות המשובחו' בשלם
שבפנים * ומבני אברהם יצחק לבד יען נתדמה לאביו מה שלא נתדמה
אליו ישמעאל ושאר בני קטורה * ומבני יצחק בחר לנחלה לו יעקב אבל
נחלתו להיותו איש תם וישר בחלוק עשו אחיו וכבר למדנו זה התועלת
יבטיחו הנביא ע"ה אמר שמעו אלי רודפי צדק מבקשי ה' הביטו אל צור
חוצבתם וגו' כי נחם ה' ציון וגו' הקשיבו אלי עמי וגו' * ואחשוב שהנביא
יוכיח לישראל שיהיו רודפי צדק במדותיהם שהצדק הוא האמצעי
והמוצא ששני קלוש המדות ושיהיו מבקשי ה' והוא באמונו' שתמיד
כל היום יבקשו לדעת את ה' ושבוה יתדמו למולידיהם ולפי ששלו'
שותפין יש באדם אביו ואמו והק"ב זכר שראוי שילמדו ניהם ויתנהגו
במדותיהם וז"ש הביטו אל צור חוצבתם והוא הש"י צור עולמי' וכמו
שאמ' צור ילדך וגו' כי הוא אשר חוננו וגמשכו ממנו כל ההווים ובכיוצא
הלשון הזה אמר החכם הדרשי במאמר בחינת העלם אוהב התחקות
על שרשי מחצב אנושיותו שהם האל ית' והמלאכים ואמר שיביטונו"כ אל
מקבת צור נוקרו ממנו והם אברהם ושרה וביאר איך ילמדו מאברהם
ושרה ואמר הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם שהם
הבור נוקרו ממנו כי אחד קראתיו ר"ל כי אני קראתיו אחד ומיוחד בין
האנשים בשלמותו והבן אמרו כי אחד קראתיו כלומר אני הבוחן לב
וחוקר כליות קראתיו אחד ומיוחד והוא ממה שזורה שהוא מיוחד כיון
שבכל העסה מעיד עליה ובזכות שלמותו וזה לברכת הזרע ולכן ראוי
שבמה שעתיד להיות יהיה מבורך וזהו ואברכהו ואברכהו בלשון עתיד
ולפי שאי אפשר שיתברך בהיותו בגלות יצטרך בהכרח שיגאל וזהו כי
נחם ה' ציון וגו' * אשר הוא כדי לקיים ואברכהו ואברכהו ואחרי שזוה על

עטרת זקנים

המוליד' הגשמיים הקרובים לביו ואמו ביאר שראוי שילמוד מהמוליד
והאב הרוחני וזהו אמרו עוד הקיבו אלי עמי ולחמי אלי האזינו כי
תורה מאתי יצא ר"ל שיביטו בו ובתורתו לעשות מעשהו וללכת
בדרכיו: והתועלת השני הנמשך מהשתלשלות האומה מאב אחד
יהיה כדי שיהיו הבני' כלם מסכימי ומשתיים במזנס ויהיה ביניהם
תמיד אהבה ואחווה הלא תראה שכלל הקרובים יתמידו באהבה מאשר
אינם קרובים והחבמים ז"ל משבחי המדה הזאת אמ' שלמה ע"ה עובר
שאלו אחזרי וכמו שביאר הרב המורה בפ"מ ח"ג אמ' שמונוי לא תתעב
אדומי כי אחיך הוא למדנו שבזאת המדה הפלגה גדולה שהאדם יאהב
ויקרב קרוביו אף על פי שחטאו לו: והנביא מלאכי ביאר ג"כ איך
ראוי שיאהב האדם הקרובים באמרו הלא אב אחד לכלנו הלא אל אחד

בראנו מדוע נבנו איש באחינו לחלל ברי' אלדינו
ירצה ששתי סבות יחייבו האהבה בבני ישראל
זהם אשר ראוי שישים האדם אהב את אחתו ולא
יבעל בת אל נכר. האחת הקורבה והיחס אשר

ביניהם וזהו אמרו הלא אב אחד לכלנו. והשני מפאת התאחדות הדת
והשתתפס באמונה האלדית אשר זה ממה שראוי שישים ביניהם אהבה
במדת וזהו אמרו הלא אל אחד בראנו. והוליד מזה מדוע נבגוד איש
באחי אשר הוא בלתי ראוי מפאת היחס שהאדם יבגוד באחינו. ואמר
עוד לחלל ברית אלדינו והוא הפך הסבה השנית מהתאחדות הדת כי
האדם יחלל ברית אלדיו כשיבגוד במחמין כמוהו. וכמו שהאדון יתן
מלבוש לאנשיו לפי ששתתפו באהבה וילחמו לכוונה אחת ולא ישחית זה
לזה ככה האל ית' נתן בריתו בינינו ואין בעלי הברית נלחם אלה עם
אלה. וזהו לחלל ברית אלדינו. הנה התבאר התועלת השני מהשתלשלות
האומה מאב אחד והוא התמדת האהבה ביניהם והיותם ערבים זה
לזה. והתועלת השלישי הנמשך מהשתלשלות האומה מאב אחד הוא
לפי שבו יודע לכל באי עולם שרצוי העם הזה בזמן קצר היה בזולת
המנהג הטבעי ושהוא בהשגחה אלדית נפלאה ולזאת הסבה ג"כ ראתה
החכמה האלדית שיהיו האבות הקדושים והאמהות הקדושות מולידי
העם הנבחר עקרי ועקריות כמו שהתבאר מענין אברהם ושרה ויזחק
ורבקה להיות לידתם ג"כ בדרך נס. ולכך נטווה אברהם קודם
הקולדה שנה אחת בברית מילה כי הוא נמול בן תשעים ותשע שנה
ויזחק

עטרת זקנים כד

וינחם נולד בהיותו בן מאה שנה · כדי שמלד עקריות האבות והאמהות
 כפי הטבע וזקנותם עם חולשת האבר המוליד יודע בביאור כי יד' ה'
 עשתה זאת מלורף שיהיה הולדת ינחם בקדוש' ושמלדה ומבטן ומהריון
 הפלא ה' חסיד לו · ולזה ג"כ לא נמשך העם הנבחר מכל בני אברה' כי
 אם מינחם בלבד ולא נמשך מכל בני ינחם כי אם יעקב ידיד ה' עד אשר
 באו שנים עשר השבטים ראשי בני ישראל המה · והנה היה זה כדי
 שיזכר ויודע המשך העם ורבויו שהוא ברכון אלדי מבלי סבה
 טבעית · ולזה היו מאב אחד רומז אל היותם תחת הנהגת אל אחד הוא
 המחוייב המציאות ית' ובאו שנים עשר שבטים לרמוז שהם בעולם
 השפל דבקים לשם ית' כשנים עשר מזלות הרקיע ושהשבטים ההם
 לבדם יספיקו בהנהגתם בהשגחת האל ית' עליהם ולא יצטרכו
 למשרתי עליון ולהנהגת הגרמים השממיים ההם וכבר הוכיח אדוננו
 משה ע"ה על זה לישראל אמר את ה' אלדיך תירא אותו תעבוד ובו
 תדבק ובשמו תשבע · הוא תהלתך וגו' בשבעים נפש וגו' ואמר
 שידבקו לאל במחשבתם וזהו היראה כי בהשערות גדולתו יראו
 חלפניו · ובפעולות הגופיות וזהו ואתו תעבוד ובדבר שפתיים ג"כ
 וזהו ובו תדבק ובשמו תשבע · ונתן הסבה בזה ואמ' הוא תהלתך והוא
 אלדיך וביאר הגוראות ואמר בשבעים נפש ירדו אבותיך מזרימה
 וגומ' ר"ל שהיו מתי מספר כמות קטן וזהו בשבעים נפש והיו ג"כ
 באיכותם שפלים מאד וזהו ירדו אבותיך מזרימה וגומ' להיות שם
 עבדים ועתה שמך ה' אלדיך ככוכבי השמים באיכות ומעלה ואמר
 לרוב להורות על רבויים · והאריך בזה כמו שפירשתי בפירוש החורה
 אשר לי בזה המקום · וכבר ביאר לדעתי הענין הזה בביאור בלעם
 הרשע · אמר כי מראש גורים אראנו ומגבעות אשורנו הן עם לבדד
 ישכון ובגוים לא יתחשב · מי מנה עפר יעקב וגומ' אמר כפי מה
 שאחשוב שאין הקללה פועלת בעם הנבחר לפי שאינם מתברכים דרכי
 הטבע אבל רבויים וחזקים הוא כפי רוח האלדי ולכן אמר אשדעי
 למרחוק לאבות העם הזה והתחלותיו וזהו כי מראש גורים אראנו
 יראנו לאבות ומגבעות אשורנו ירמוז אל האמהות · ולרף לזה הקדמה
 שנית והיא הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב ר"ל שלא נתערב עם
 ישראל אומה אחרת שנאמר שהיא היתה מבח רבויים וע"כ שהגורים
 והאבות היו עקרים ואח"כ לא עבר זר בתוכם הנה עתה רבים עם

עטרת זקנים

הארץ בלי סבה ודרך טבעית וזהו מי מנה עפר יעקב' התבאר א"כ
 שהשתלשלות האומה מאב אחד יורה על השגת האל בהתרבותה
 בשלא על המנהג הטבעי: והחזיעלח הרביעי שנתסך
 מהשתלשלות האומה והסתעפות היחס מהאב' הוא כדי שבזכו' האבות
 והנורים הקדושים שממנו חוננו יהיה טוב להם וזכותם יעמד עליהם
 לעת צר ומלחמה: הלא תראה נכפל זה פעמים שלש בתורתנו
 הקדושה בענין העגל ובמרגלים שתמיד בזכות האבות זכו לכפרה'
 ובזכותם ירשו ארץ אמר בפרשת ואתחנן לא מרובם מכל העמים
 חשק' בכם וגו' כי מאהבת ה' אתכם ומשמרו את השבועה אשר
 נשבע לאבותיכם הוציא ה' אתכם וגו' וידעת כי ה' אלדיך הוא האלדי
 האל הנאמן וגו' ר"ל כי בזכות אבות הוציאם ממצרים ולקיים
 שבועתם וכיון שרצה לקיים שבועה קדומה כזאת דעו נא וראו כי ה'
 הוא האל הנאמן בדברו ולא ישקר באמונתו אבל תמיד יקיים דבריו'
 ואמנם שבזכותם גם כן זכו למעלת הנבואה אמר אתה הראת לדעת
 כי ה' הוא האלדי וגו' מן השמים השמיעך את קולו וגו' ותחת כי אהב
 את אבותיך וגו' יאמר אתה הראת מהאל יתב' דברים נפלאים לדעת
 כי ה' הוא האלדי בשמים וגו' ר"ל אחד בעולמו זה שיגו זה בשני מושים
 היות דקים מוש השמע מן השמים השמיעך וגו' וחוש הראות ועל הארץ
 הראך את אשו וגו' וביאר שכל זה זכו תחת כי אהב האבות' ובפירוש
 משנה תורה פירשנו הפסוקים באופן אחר מתחלף לזה' הנה מפני
 ארבעת הסבות האלה ראתה החכמה האדית להמשיך עמו בהשתלשלות
 ישר מאב אחד וראה להפליא חסיד לו אברהם אהבו ושיהיה שורש
 היחס אב המון גוים ולפי שלשלותו היה הרצון האלדי להשיג בו
 בדבקות אלדיגמרץ והיה הארץ אשר נולד בה מונע גדול לזה בלתי
 סובלת הדבק' הוא באתהו הצווי הראשון לך לך מארצך וממולדתך
 ומבית אביך אל הארץ אשר אראך ר"ל שיצא מארצו וממולדתו ומבית
 אביו לבא לשבת בית בארץ כנען והיה זה לפי שהארץ בטבעה ומולדתו
 שהוא חברת הקרובים מפני אמונתם הרעה ובית אביו להיותו הגדול
 שבעובדי ע"ז שלשתם מונעים גדולים להשגת שלמותו ולכן יאות
 שיעזוב טבע הארץ ההוא ואל יתחר במרעים ויאמר לאביו ולאמו לא
 ראיתיו להדבק באל חי' ולפי שהוא ע"ה בדקו נפשו עשה שלשה
 עבודו' לגבוק מיוחדו' ביתר שאת ומעלה' האמת באמונתו שהשיג מה
 למעלה

למעלה ומה למטה באמת עם שלא שיערוהו אנשי דורו והיו יושבי ארץ
 כלמות באמונתם. השנית במעשיו בעוזו משפחתו ובית אביו וכל
 קרוביו להתקרב אל האלדים וכי ראה קרבת אלדים לו טוב. השלישית
 בעוזו ארץ מולדתו ואחוזתו וכל קניניו ללכת להיות גר בארץ נכריה
 אורת גטה ללון. הנה מפני זה יעדו הגומל לחייבים טובות יתברך
 בשלשה יעודים מדה כנגד מדה. והקדומים כפי הקדימה הראויה
 אליהם בטבע וסבה ומעלה. כי הנה יעדו ראשונה בזרע רב וקהל
 גוים שיצאו ממנו בארץ הנבחרת. והם כנגד המשפחה והקרובים
 שעוז ללכת לעבוד אלדים. וזוה מהיתרון מה שלא יעלם לפי שהבנים
 יותר קרובים ונחמדים לאדם מכל שאר קרוביו כ"ש למתיאש מהם מפני
 עקרותו וזקנתו שיהיה היעוד מפני זה יותר מעולה ויותר חשוב ליהם
 והיעוד הזה בא ראשונה באמרם ואעשך לגוי גדול ואגדלה שמך ואזכרה
 וזוה לא יעדו בארץ ולא בדבר אחר כי אם בזרע. ואחרי כן יעדו ביעוד
 שני. והוא בירושת הארץ הנבחרת והיה זה כנגד בית אביו וכל אחוזתו
 ועקר שרשוהי שעוז ואבד בעבור העבוד האלדית. וזיעוד הזה
 מהיתרון מה שלא יעלם שעם שהעזיבה היה דבר מועם הנה יעדו בכל
 ארץ כנען שהיה דבר הרבה וזהו אמרו ויעבור אברהם בארץ עד מקום
 שכם על אלון מורה והכנעני אז בארץ. ויראה אל אברהם ויאמר לזרעך
 אתן את הארץ הזאת ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו. ר"ל שעבר אברהם
 בארץ וראה ממשלת כנעני וגבורתו כי חסון הוא כאלונים. ואז בא
 הדבור לאמר אל תהי בעיניך כגר בארץ נכריה באורת גטה ללון כי
 ידוע תדע שלזרעך שכבר אמרתי ויעדתי עליו ביעוד הראשון אתן את
 הארץ הזאת. והנה זכר הכתוב שעם היות דבור הזה מהבשורה
 בקיום הזרע שכבר נתבשר בהו ביעוד ירושת הארץ. הנה אזכרה עם
 גודל אמונתו שכן יהיה והאמין בה. לא עשה המזבח ולא עלה לה'
 עולות על היעודים האלה כי על שנראה אליו להיות מעלת הגבורה
 שלמות נפשי ושאר היעודים היו בעניינים גשמיים. וזהו ויבן שם
 מזבח לה' הנראה אליו. ולהיות הזרע הקדוש המיועד בירושת הארץ
 כולל בקדושה ובעהרה ויהיו כלי הנער קדש זוהית' לאברהם בבית
 מילה קודם לידת יצחק שנה אחת שהוא הזמן היותר גדול שאפשר
 בעבור הגסים כמו שנזכר במקומו ואז בכוונתו על הבית ההוא יעדו
 האל יתב' בשני היעודים הקודמים ויעדו עוד ביעוד השלישי מעולה

עשרת זקנים

מהם י וזהו אמרו שמהצמח הפרש' והפרתי אותך במלך מלך ונתתיך
לבוים ומלכים ממך ינאו והוא היעוד הראשון שכבר יעדו בזרע ובו
הודיע שממנו יהיה יתד ופנה רבוי העם ואיכותו צמחשלת המלכים
והשרים : ואמר עוד והקמותי את בריתי ביני וביניך ואין הכוונה בזה
שיהיה לו לאלדים ולזרעו אחריו כמו שפירש רש"י ו"ל כי הוא יזכור זה
אחר כן ועדין לא נזכר הכרית ההוא לשיאמר והקמותי אבל כוונתו
שאחרי יעוד הזרע שזכר יקום היעוד השני והוא ברית ירושת הארץ
שכבר זכר ביעוד השני ואמר להיות לך לאדים להגיד כי שני היעודים
האלה אינם מכוונים לעצמם כי אינם תכליות בפני עצמם אבל שניהם
מכוונים בעבור תכלית אחר והוא היעוד השלישי הזה שכנה באמרו
להיות לך לאלדים וענינו שנתמיד להנהגתם בלי אמצעי ולא ימסרם
לכבד ולמזל : והיה היעוד השלישי הזה מהדבק ההנהגה האלדית בו
וזרעו כנגד מה שהשיגו ע"ה והאמין באל יתב' מה שלא האמינו אנשי
דורו ולפי שהוא נדבק בו באמונתו היה מהראוי שידבק ג"כ בו וזרעו
ההשגחה האלדית ההיא : ואחר שזכר שלשת היעודים האלה שהם כנגד
שלשת מיני העבודות המעולות שעשה אברהם אבינו אחר עולית
ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגוריו את כל ארץ כנען לאמנת
עולם והייתי להם לאלדים לבאר שיעוד ירושת הארץ יקדם ליעוד
השלישי מהשגחת העם ודבקות השכינה בו ושלא יחשוב אברהם שבניו
יתדבקו באל ית' בכל מקום שיהיו כי זה בלתי איפשר אם לא בהיותם
בארץ הנבחרת המסוגלת בטבעה לזה : ולכן בא הפסוק הזה ונתתי
לך ולזרעך אחריו את ארץ מגוריו את כל ארץ כנען : ואחר
ירושת הארץ אז והייתי להם לאלדים : ר"ל שידבק בהם שכינתו
ואין הכוונה שלא יהיה אלדיהם חוץ לארץ אבל שהנהגה בלי
אמצעי והדבוק הזה יטורף בהכרח שתהיה בארץ : וזה לפי
שארץ מלרים והמדבר ושאר הארצות מונעות הדבוק הזה
ואמנם למה לא היה כן במדבר יתבאר סבתו בזה המאמר הנה
התבאר מכל זה שאמרנו שגם מיעודי האבות התחלות השתלשלות
האומה הישראלית יראה בשלמות שהשפע האלדי וההשגחה והדבקות
המעולה בלי אמצעי מסוגל בארץ ישראל ויתר הארצות מונעות לזה :
והוא אשר רצינו לבאר בזה הפרק :

פרק חמשה עשר

בהיותך

הספק הא' והב' כאשר רצה הק' צה לזכות לישראל
 לבא לקחת לו בוי ולהמשיכו מאב אחד בהמשך
 ישר' והיה רוב העולם טועה באמונות האלהיות ומסכל דרכי השם
 מהם היו אומרים שאין סבה עליונה מניע הגלגל היומי כי לא היו
 עיונס עובר מהמורגש כמו שכתב הרב המורה בפ"ח סג"ח ומהם עם
 שיודו במציאות הסבה הראשונה היו כופרים בהשגחה ואומרים עזב ה'
 את הארץ' ומהם יודו במציאותו והשגחתו אבל לא יאמינו ביכולת
 הבלתי ג' ת' המוחלט הנה לזאת הסבה ראה האל ית' לפרסם ולהודיע
 בעולם אמתת אמונתו באופן נאות ותחבולה במרצת באמצעות אומת
 ישראל וזה בשיבאם בגלות בארץ מצרים יען היו שם כופרים רבים
 והיא עיר מלאה כשופים ממנה יתד לכל הכפירות' באופן שיעשה
 נסים ונפלאות להגלתו וגאולתו בהם יתפרסמו האמונות האמתיות
 ויאמרו אנבע אלדים היא' כמו שתראה ממכות הארץ ותחלוהיה
 שגאמר תמיד בהם למען תדע כי אני ה' רומז על מציאות השם
 ואמר למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ שורה על ההשגחה' ואמר
 למען תדע כי אין כמוני בכל הארץ שורה על היכולת האלדי' והם
 הפנות שהיו כופרים בהם אנשי מצרים' ואחר הנפלאות ההם ראה
 השם יתברך עם היות כלל האומות תחת ממשלת הגרמים השממיים
 ושרי מעלה כמו שבא בהקדמה הראשונה בפרק אחד עשר מזה המאמר
 להפליא חסיד לו ולקחת עם ישראל להנהגתו כמו שבא בהקדמה השנית
 אשר בפרק שנים עשר מזה המאמר' הנה לארצה להושיבם בארץ
 מצרים בהשקט ומנוחה ולהדבק שם בהם השגחתו והנהגתו האלדית
 להיותה ארץ טמאה בלתי סובלת השלמות והשפע האלדי' והיא מנד
 עצמה מונע גדול לדבוק ההוא כמו שבא בהקדמה השלישית אשר בפרק
 י"ג' ולפי שהיו במצרים בהכנעה רבה ושעבוד נמרץ והיו ג' משוללי'
 מהדיעה והשלמו' הגפשי' היה מהחסד האלי להשלימם בשני השלמות
 שלימות ראשו' הגופני והוא בהוציאו אותם מארץ מצרים משעבוד
 לגאולה ביכולת האלדי המוחלט המסור להנהגתו והשפעתו האלדית
 לא לשפע אמצעי אחר ולזה בא בקבלה שמכת בכורות והגלת העם
 היה מהאל ית' בלי אמצעי יען היה המערכת השממי' מנגד חליו' ואחרי

עשרת זקנים

היותם חפשי' עם שיעור רב מהטובות המדומות ונקמת האויבים אשר
 זה כלל השלמות הגופני' השלימים בשלמות האחרון והוא הנפשי וזה
 צמתו להם תורה ומצות והנהגה אלדית במעמד הר סיני הנבחר :
 ובהגיעו ית' אותם למעלת הנבואה מוולת שיהיו מוכנים אליו והיה זה
 בפעמו ית' בלי אמצעי' לפי שבהיותם בלתי מוכנים למעלה הנבואי'
 ההיא היה בלתי איפשר שיגיעו אליה אם לא היה על ג' הפלא מהש'
 אשר לאישמור יחס ולא הכנה כלל במקצ'ל השפע כשירצה כמו שהתבאר
 בשורש השלישי מההקדמה השנית שהקדמנו בפרק שנים עשר הנזכר :
 והנה נתנה התורה אליהם בכלל ובפרט ר"ל בעשרת הדברות אשר
 יוכללו בהם כל המצות כמו שבא בדבריהם ז"ל ובפרט שנתן למשה בהר
 סיני כללותיהם ופרטיהם ודקדוקיהם של מצות והנה עשרת הדברות
 באו בפרשת וישמע יתרו ומיד בפרשת אלה המשפטים באו המצות
 בפרט ומתם הדברים באמרו ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו שהוא
 רמז לכלל המצות ולהיות ע"ז שקולה כנגד כל העצירות אמר בסוף
 דבריו ושם אידים אחרים לא תזכירו ולא ישמע על פיך עם היות שגכלל
 באמרו ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו' והנה סמך לזה אמרו שלש
 רגלים תחוג לי בשנה לב' סבות האחת לפי שהעושה ע"ז מיד יעשה חג
 עליה כמו שאמרו בעשיית העגל חג לה' מחר והגביא אמר היו אריאל
 אריאל קרית חנה דוד ספו שנה על שנה חגי' ינקופו והיה זה על הפ"ז
 שהיו עובדים' הנה בעבור זה אחרי שהזכיר על הפ"ז הזהיר על החגי'
 שיהיו לעבודתו ולא לעבוד בהם האלוהות ההם' והסבה השנית היא
 לפי שכמו שזכר בפרשת וילך משה הנה לקיום התורה האלדית
 ושמירתה צותה החכמה האלדית ואמר צבא כל ישראל לראות את פני
 ה' אלדיך במקום אשר יבחר תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל
 באזניהם הקהל את וגו' ולמען ילמדו ויראו את ה' אלדיכם ושמרו
 לעשות וגומר הנה התבאר בזה שאחד והמיוחד מתועלות עלית הרגל
 היה כדי לשמוע התורה וללמוד ליראה ולשמרה ולכן אחרי גווי המצות
 כלם אמר שלש רגלים תחג לי בשנה ופירש שלשם ואמר את חג המצות
 וגו' וכלל הדברים באמרו שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני
 האדון ה' ר"ל כי אין הכוונה בחגיגה כדי לאכול ולשתות כי אם כדי
 להראות את פני אדון העולמים' וביאר גם בזה שהמצוה ינהג בזכרים
 לא בנשי' ולא יהיה סבה להרבות זנות כמו שהיה באומות הסבלות כי
 ילכו

ילכו האנשים על הנשים אל בית אלהיהם ויוזנו שמה • והנה הוסיף
לומר עוד לא תזבח על חמץ גו' ראשית בכורי אדמתך גו' לא תבשל
גדי גו' ויראה שהמזות באו הנה בלי סדר והכרח כלל אבל אחשוב שלמי
שזכר שלשת הרגלים נתן בכל אחד מהם מזבח אחד • ולזה בענין
חג הפסח אמר לא תזבח על חמץ דם ובתי ולא ילין חלב חגי עד בקר
שהוא מענין הפסח כמו מה שאמר בפרשת כי תשא ולא ילין לבקר ובח
חג הפסח • ובענין חג השבועות אמר ראשית בכורי אדמתך תביא
בית ה' אלדיך כי זמן הבאת הבכורים הוא בחג ההוא ולכן אמר בו וחב
הקציר בכורי מעשיך כי בו יביאו הבכורים • ובענין חג הסוכות אמר
לא תבשל גדי בחלב אמו והענין בזה התבאר אחרי שידעתי שבזמן
ההוא היה מנהג קדוש בכל רועה לאן שהם יתקבצו לדבר בעניניהם
ובתקון ההגותיהם והיה מאכלם גדי בחלב בפשוטו וכן כל מיני
תבשיל בשר בחלב בפשוטו וגם היום הזה נמשך המנהג ברועים אשר
בקשטו ילייא כי בזמן הזה יתקבצו יום אחד לדבר בהנהגתם וקוראים
לו בלשונם מיש"טה ובו ביום התבאר בלי ספק שזה מאכלם מן הבא
ביום מנחה הנה לסבה הזאת הזהיר האל ית' שלא יבשלו גדי בחלב
אמו וה"ה לכל בשר וחלב כמו שבא בקבלתם האמתית בכל זמן ובפרט
בחג הסוכות כמנהג העמים כלם : והרב המורה בפרק מ"ח חלק ג'
בתב טעם קרוב לזה באיסור בשר בחלב תראה אותו מדבריו • והנה
סמך לזה מאמרו הנה אנכי שולח מלאך לפניך להודיע למה שהיה
הכוונה האלדית בכל זה להביא העם לארץ הנבחרת כדי להנהיגם
שם בלי אמצעי כמו שיעד עליו הנה ההוצאה ממצרים לשלמות גופם
ומתן תורה לשלמות נפשם הוצרך להיות בו ית' בלי אמצעי אחר אצל
אחרי הגאולה ומתן תורה בהיותם במדבר עד צואם אל ארץ נושבת
לא יהיה כן תמיד ולכן אמר אליהם אל תחשבו שתמיד תושגחו כאשר
היה עד הנה ממנו ית' בלי אמצעי כי טבע המדבר לא יסבול הדבקות
האלדי וההנהגה בלי אמצעי אם לא בגם ופלא אין ראוי לעשותו לפי
שאין הכרח אליו ולזה היה די שילך לפניו מלאך עד צואם אל ארץ
ישראל לא עוד • וזהו אמרו הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך
בדרך ולהביאך אל המקו' אשר הכינתי ר"ל אין המלאך שליח להנהיגם
תמידית ולא להנהיג בארץ הנבחרת לא יום אחד ולא יומים כ"א לשמרך
בדרך ולהביאך אל הארץ ההיא שהוא המקום שהכין לעמו ואחרי

עטרת זקנים

היותם שם לא ילך לפניהם מלאך כי ילך לפניהם ה' ושמה תדבק בהם השגחתו בלי אמצעי כמו שיעד לאברהם אבינו * והנה משה אדוננו ע"ה לא בקש עליו לפי שראה היותו דבר הגון וראוי ושאנו מן הדין שיעשה עמהם האל ית' הגדול שכל הנסים תמידי בארץ ההיא המונע אליו בלי הכרח * וראה כי עוד מעט ימים או עשור ילבו לארץ הנבחרת ויראה אליהם כבוד ה' ואין אס כן בזה מהזרות ולא מהעול כלל * ואינו מהתימה כי הנה ארון הגביאים לא בקש מהאל ית' שיעשה גם גדול מוולת הכרח רב כי הוא לא בקש על המן וענני כבוד והבאר והגלות שכינה בהר סיני לבלתי מוכנים בטבעם * אבל מה שנעשה מזה היה מהרצון האלדי המוחלט בחסדו לא שיבקש עליו אדוננו משה ע"ה * ולזה שתק הנה ולא בקש עליו עם היות שבהליכת המלאך תהיה מעלתו שפלה ממה שהיה עד הנה * אך אמנם למה שירד לעומק המחשבה האלדית וראה שהמדבר הגדול והנורא היה בלתי מוכן ומונע בטבעו לדבקות האלדי ושמהרה יבאו לארץ כפי מחשבתו ויביא אליהם האור האלדי כבראשונה קבל הענין בתקומו * שאחרי ימים מעטים תשוב עטרה ליושנה בארץ המוכנת לזה וזהו אמרו כי אס שמוע תשמע בקלו ועשית כל אשר אדבר ואיבתי וגו' * ואמרג"כ והכחדתי הנה ביאר שכיבוש האויבים יהיה על ידו ית' בלי אמצעי לא על ידי המלאך הנה התבאר ממה שאמרתי שלחות המלאך היה דין כפי טבע המדבר ושלא היה שליחותו תמידי כמו שחשבו המפרשים ושליחותו דבר ראוי לא בקש משה ע"ה והותרו בזה הספק הא' והב' שזכרתי :

פרק שישה עשר

ברית הספק הרביעי * עם היות הספק הרביעי עולם מאד הנה עם ההבנה בזה שאמרתי אין היתרו ממה שיקשה * וזה כי כפי מה שפירשתי היה הכוונה האלדית במלאך השלום שכל נבדל ינהיג העם צרונם ובחירתו לא שיהיה במדרגת הכלי אבל כי להיות המדבר ארץ בטבע' בלתי מוכנת לשתדבק עם השפע והנהגה האלדית * היה מפקיד עליהם מלאך מליץ ינהגם במדבר עד בואם אל ארץ אשר ה' דורש אותה היא ארץ אחוזתם * והבטולי' שזכרתי לדעת הזה הנה היתרם הוא בזה האופן אס הראשון והוא היות א"כ העם

עזרת זקנים כח

העם הנבחר שזה לשאר האומות בלי יתרון כלל. הנה היתרו הוא שהמה יתחלפו משאר האומות ויתעלו מהם מזל המנהיג ומזל ההנהגה כי מנהיגי האומות הם שרי מעלה העלולים ומנהיג ישראל יהיה העלול הראשון היושב ראשונה במלכות המשפיע ביתר השרים וקראוהו חז"ל משט"רון ששמו כשם רבו ואם מזל ההנהגה כי הנה שאר השרים תהיה הנהגתם לעמם ולאומתם כפי טבע הארץ וכפי שעת תולדותם מזל המערכת השמיימי מזורף לזה השתדלות האנשים בסבות הנאותות להגיע אל הטוב הנכסף אליהם. אמנם המלאך הממונה על ישראל ינהגם על פי התורה וזה לנו משה וכפי מה שיקים כל אחד מהם משפטי התורה ומצותיה חוקים ומשפטים לדיקים יהיה הנלחתי עם היות הענין הפך המנהג הטבעי ובחלוק המערכה. ויהיה ערך הנהגתו לקיום המצות יחס שאר השרים אל המערכה השמיימית כי כמו שהם ייסירו האנשים אל אשר יהיה שמה רוח המזל והמערכה ככה המלאך הגואל לישראל ינהגם לקיום המצות וכפי שמירתם תהיה הטוב והרע. ולכן היה המלאך הזה הוא השר הראשון העלול ראשונה מהאל ית' לפי שיוכל לשנות סדרי המערכה להטיב לעם או להענישם על פי מעשיהם כמו שאמרתי: והביטול השגי מענין ההשגחה הפרטית כפי פרטי הפעולות שיראה סותר היותה על ידי אמצעיים הנה אומר בהיתרו שהיות ההנהגה על ידי מלאך לא יסתור דבר מההשגחה הפרטית כי הנה הפנה הזאת כפי המובן מדברי הרב האלדיו ית' החכמים חדשים גם ישנים הלא היא שהמין האנושי בפרט מבין שאר ההווים הנפסדים הוא מושגח במעשיו השגחה פרטית וכל עניני אישיו מה שישגם מהטוב והרע נמשך אחר הדין כפי פעולותיו לא במקרה כדעת הפילוסוף ולא ברגון פשוט כדעת כתות הסכלים השמעאלים אם כן כשהפקיד הש"י משרתיו עושי רצונו על עם ועם להנהיגם על פי מעשיהם כבר נאמר בהם שהם מושגחים השגחה פרטית עם שיהיה ע"י אמצעי וכפי מעלת האמצעי המנהיג ואופן ההנהגה ר"ל היותה על פי התורה והמצות יובדלו ישראל משאר האומות אבל אדונו משה ע"ה לסבות שאזכור בזה המאמר בקש מהאל ית' שני הדברים שתהיה השגחתו פרטית ושללא תהיה על ידי אמצעי גם בהיותם במדבר הבלתי מוכן אליו ושמזל טבעו ימנעוהו והנה בקש זה בפרש' כי תשא אחרי עון העגל ולא בקשו במקום הזה בשבחתו הדבור הנה אנכי שולח מלאך לפניך לסבה עננית

עטרת זקנים

שאזכור בפ"כב מזה המאמר ושם אמר אם יצא היעוד הזה לפעל
מביאת המלאך ואם יצא לפעל באיזה זמן היה ואם לא יצא לפעל מה
היה הסבה בזה שהוא הספק השלישי שזכרתי בפרש' לא הותר עדינה
כפי ענין המאמר ואמנם ביאת המלאך ליהושע לא היה להגביג את
העם כמו שחשבו המפרשים כי אם לפי שיהושע היה משתדל בדברים
יעשה אותם בדרך הלוחמים בדרך איגושי ויחשוב שבתחבולות יעשה
לו מלחמה והעיר תגתן בידו בחזקתו ותקון המלחמה לכן בא המלאך
להודיעו שאין הענין בן ושל"י ישועה והוא ילחם להם וזהו אמרו של
נעליך מעל רגלך ר"ל כי אין המלחמה אנושית ינטרכו בה לקשת וחנית
וכידון אבל היה אלוהות ולכן ראוי אליו שיכתות חניתותיהם למזמרות
ולא ילמדו עוד מלחמה וזה רמז במנעלים או יאמר על המחשבות שהיו
בלבו על המלחמה וכזה נאמר למשה רבו על המחשבות החומריות של
נעליך מעל רגליך ונתן הסבה למה לא ידקו בו תחבולות מלחמה
ואמר כי המקום אשר אתה עומד עליו קדש הוא ר"ל שהעיר תלכד בנס
ופלא ויהיה חרס ל"י ודבר קדוש נכדל זהו אמרו ויעש יהושע כן ר"ל
שחדל מהלחם בעיר ובא לו זה הדבור ע"י מלאך כיתר הנביאים לפי
שאינו במעלת משה רבו שלא היה נבואתו ע"י מלאך כמו שהתבאר
במקום אחר התבאר א"כ שדבור המלאך אל יהושע אינו ממה שיורה
היות העם הנבחר נמסר לטנהגתו ומה שאמרו חז"ל אני שבאתי
למשה רבך ולא קבלני אין בוונתם להנהגת העם כי אם היה כן היה לו
לומר אני שבאתי לישראל בימי משה אבל אמר למשה רבך לפי שהיה
כוונתו שמשה לא קבל שתהיה נבואתו על ידי מלאך ולא אמנעי אמר
ולא קבלו ונבואת יהושע יחוייב שתהיה על ידו ואיפשר שזה דעת
המדרש ולא המדרש הוא העיקר כי אם הפשט האמתי וכבר דברנו בזה
בפרק הראשון מהמאמר הזה ומשם יתבאר מה ענין אמרו המלאך
הגואל אותי מכל רע והוא ישלח מלאכו לפניך ויסע מלאך האלדים
ההולך לפני מחנה ישראל ומאמר הנביא ומלאך פניו הושיעם שבכל
המקומות האלה ודומיהם בא המלאך על גר הכלי שיכין הש"ל לעשות
מעשהו והוא המין השני מהאמנעיים שזכרתי בפ"ד ואינם מהמין
הראשון מהאמנעיים הבחיריים המנהיגים וזהו אמרו ומלאך פניו
הושיעם כי הלווי מפניו יצא והמלאך יפעלהו כאחד מהכלים כמו שבאר
וברתי התבאר א"כ שהעם על כל פנים הוא מושגח מהש"י בלי אמנעי
ושבמדבר

ושבמדבר לצורך הארץ היה שולח מלאך וזהו לא יסמור פנת ההשגחה
ומעלת העם והשכר והעונש על פי המלות :

פרק שבעה עשר

בהיות

הספק הה' וה' * למה שהיה כמו שאמרתי
הנהג' המלאך שומרת יחס וערך מוגבל במקבלים
הזהיר האל ית' שבהנהגת המלאך שינהיג ישראל במדבר ישמרו ההכנה
הראויה וזה כשישמעו דבריו ויעשו מה שיזכר ושלא יעשו מה שימנע
מהם עשותו וזהו אמרו השמר מפניו ושמע בקולו וזה במלות עשה
שיזכר * אל תמר בו וזה במלות לא תעשה * ונתן הסבה בשניהם אם
למה שאמר אל תמר בו ביאר מיד סבתו ואמר כי לא ישא לפשעכם ר"ל
שאינן בידו לסלוח אבל יגיעם מהעונש מה שיהיו ראויים אליו כפי
הדין * ונתן טעם ג"כ לאמרו ושמע בקולו ואמר כי שמי בקרב ר"ל כי
בשמי ידבר כמו שתרגס אנקלוס ארי בשמי מימריה ולכן ראוי שתשמעו
בקולו ותעשו מלותיו * והנה אמר עוד כי אם שמעו תשמעו בקולו
ועשית כל אשר אדבר ואיבית את איביך וגו' לומר שאם ישמעו בקולו
הנה יוחלט עליהם שהם עושים דבר הש"י כי דברי המלאך בשם ה'
הם * ולכן השומע בקולו הוא באמת עושה דבר האל * והודיעם שלא
יחשבו שהמלאך הדובר בשם במדבר הוא יכבוש את הארץ לפניהם
וינהגם וישגיח בשם אחרי היותם בארץ כי לא יהיה בן אבל האל ית'
בעצמו ובכבודו הוא ילחם להם וזהו ואיבית את איביך וזרתי את
צרריך כי הכבוש יהיה על ידי האל לא על ידי המלאך * והנה הוסיף
לומר עוד כי ילך מלאכי לפניך שיראה מותר לתת טעם למה שאמר
ואיבית את איביך ר"ל אם אמרתי שלא יהיה כבוש הארץ על ידי המלאך
הוא לפי שהמלאך לא ינהג כי אם במדבר עד בואם לארץ לא עוד
ולכן אחרי הכנסם לארץ לא תהיה ההנהגה לו ולכן לא יכבוש וזהו כי
ילך מלאכי לפניך והביאך אל האמרי והכחדתיו * ר"ל שהמלאך ילך
לפניהם ויביאם עד ארץ האמרי לבד ולכן אני אהיה המכחיד אותם ויתר
האומות לא המלאך הנה התבאר שהמלאך ינהג בהיות ישראל במדבר
לא עוד ושהוא ישגיח בעם בסדר מוגבל מבלי שיהיה לו כח על הכפרה
ותאלה שמות רבה אמרו אל תמר בו אל תמירנו בו ואל תעשה תמורתנו
ושמא

עשרת זקנים

ושמא תאמרו הואיל והוא השר לו אנחנו עובדים והוא נושא פשעינו לא ישא לפשעכם לא כמו שכתוב כי נושא עון ופשע אבל הוא לא ישא ע"כ הגה ביארו שמתבע המלאך הוא שיקיים שליחותו ואין בידו לכפר עון ואמנם אמרו בפרשת כי תשא כי לא אעלה בקרבך כי עם קשה עורף אתה פן אכלך בדרך וגומר הוא להגיד שהמלאך עם שלא יסלח עון ולא יעבור על פשע כמו שזכר כאן הגה יהיה ענשו כפי החטא ויהיה עונש מוגבל שיוכלו שאתו אמנם כאשר ילך הק"ב עמהם הגה כמו שפעמים רבות יכפר בעד חטאתם ברוח חסדיו * ככה במרדס בו אלו יענישם כפי הדין והמשפט הישר יתחייבו כלים לפי שיערך החטא בפנימעות האל ית' ולהיותו בלתי בעל תכלית השלמות ראוי שיהיה החוטא נענש עונש מופלג בלא תקון והוא הכלים הנמורה אבל המלאך להיות שליחותו מוגבל יהיה שכרו על הטוב וענשו על הרע דבר מוגבל יהיה איפשרי מצלו * הגה התבאר אם כן שאמרו כאן כי לא ישא לפשעכם אינו סותר למה שאמר פן אכלך בדרך ועם מה שאמרתי הותר הספק החמישי והתבאר פי' אמרו כי ילך מלאכי שהוא מענין הספק השני * ואמנם צורך הזהרת ע"ז במקום הזה באמרו לא תשתחוה לאלדיהם וגומר הלא הוא לתת אזהרה הכרחית כפי ענין המאמר והיא שלא יחשבו שאחרי שהם בהנהגת המלאך הגה יהיו ביתר האומות המיוחדו' להנהגת הנושרתים ושלזה אינו מהגות אם יעבדו האלודות ההם ככל הגויים אשר סביבותיהם ואם היה שמה אדונו אמר באזהרת ע"ז פן תשחיתון ועשיתם לכם פסל תמונת כל וגו' ועבדתם אשר חלקה' אלדיך אתם לכל העמים תחת כל השמים ואתכם לקחה' וגומר * ויורה שייחוד הנהגתם מהאל הוא ממה שיחייב ההפרד מהע"ז לכן היה מהראוי אם המלאך ינהגם כשאר שרי האומות שגם המה יעבדו אלדיהם וישתחוו להם כיון שכולם שוים בהנהגת המשרתים וכמו שאמרו חז"ל הואיל והוא השר לו אנחנו עובדים וכו' הגה מפני זה אחרי זכרון הנהגת המלאך הזהירם ואמר לא תשתחוה לאלדיהם ולא תעבדם ולא תעשה כמעשיהם שהוא מאמר כולל כל מיני העבודות והמעשים המתועבים ההם אבל כזה שיעשו בהשך וזהו כי הרם תהרם' ושברת שבר מצבותיה' ולכן אע"פי שהמלאך ינהגם הגה הם על כל פנים יעבדו את השם הנכבד לבד וזהו אמרו מיד ועבדתם אתה' אלדיכסר"ל שיעבדו אותו להיותו ה' והוא המחוייב המליאות ית' אשר הוא לבדו ראוי שיעבד ולהיותו

ולהיותו אלדיהם כי אע"פ שלהכרח טבע המדבר יבא המלאך להגהיגם
 הגה חיכו הוא אלדיהם כי הוא ית' לבד הוא האל והמשניה זהם ולפי
 שלא יאמרו שהאלוהות הזרים ההם מזליחים לעובדיהם כדברי הנשים
 השאננות זמן אז חדלנו לקטר למלכת השמים והסך להנסכים חסרנו
 כל וגומר. הגה בעבור זה אמר שהאל ית' הוא המשפיע הטובות באמת
 וברכתו היא תעשיר וזכר כלל הטובות אשר כפי הדעת ההמוני יקראו
 אנל האנשים הגלחה והם ארבעה מינים: המין האחד מהאנשים
 הוא מהאומרים שהצריאות והחיים הארוכים הם הגלחת האדם יען
 הם היותר הברחיים למציאותו ואם יקנה אותם קנה לעצמו ולא יקנה
 בזה דבר מזוני לו. ומהם אמרו שהגלחה לאדם היא בקנין הבנים
 לפי שהם ישמרו מציאותו ומינו. וכמו שזכר החוקר בספר הנפש
 התחכם הטבע להוליד בדומה כדי שיהיה הנפסד באיש נצחיי ומתמיד
 במינו. עד שבעבור זה אמרו רבים שהיה כוונת חז"ל באמרם מת
 בלא בנים אין לו חלק בעולם הבא שרונה לומר שהאיש שלא ישאר
 ממנו בנים לא יהיה לו חלק בעולם הבא שהוא הדור האמרוני שיבוא
 אחריו כי אם יהיו לו זרעו ירש ארץ ואם לא יהיו לו לא ישאר לו חלק
 ונחלה בדור יבעולם הבא אחריו בחיים הגופיים האלה: והמין השלישי
 מדעות ההמון בהגלחה הוא מהחושבים שהוא הכבוד יען הוא מתעלה
 האדם ועם נגידים ויועלי ארץ יושביהו לנצח ואמרו שהכבוד להיותו
 מיוחד לאל ית' ולנבדלים כמו שאמר ברוך כבוד ה' ממקומו היה הוא
 הגדול שבטובות ושהכבוד המובחר והמעולה ממנו הוא נצחון האויבי'
 שהוא באמת הכבוד הנקנה ביד חזקה ובזרוע נטויה וכמו שאמרו בני
 ישראל אל גדעון משל בנו גם אתה גם בנך גם בן בנך כי הושעתנו
 מיד נודין הגה התלו הכבוד מפני הנצחון: והמין הרביעי מדעות
 ההגלחה הוא שהוא העושר והרבוי בכל הקנינים והיה זה מאתם לסבות
 מהם לחשבם שהעושר סבה לכבוד ולצריאות ולבנים ולחשבם שהעושר
 וההסתפקות בעצמו וההשפעה על אחרים מהמעלות האלדיות אשר
 הוא ית' מסתפק בעצמו לא יטורך לאחר וישפיע על כל הגבראים וכמו
 שאמר והעושר והכבוד מלפניך הגה בעבור זה חשבו שהעשיר יותר
 מתדמה לסבה הראשונה ויותר מוגלח ומעולה משאר האנשים:
 והנה להיות הסברה בהגלחה האנושית בעיני ההמון נכללת בארבעת
 המינים האלה הודיעו ית' שכל אלה מיני הגלחה הם מאת ה' מן
 השמים

עזרת זקנים

השמים ואינם לא ע"י מלאך ולא ע"י כוכב בהיותם דבקים בזית' ולכן לא יצטרכו בעבורם לעבוד אדום אחרים וזהו אמרו ראשונה ועבדתם את ה' אלדיכם וברך את לחמך ואת מימך והסרתי מחלה מקרבך וזה יעוד על הבריאות שהוא המין הראשון ואמר כי העובד מאהבה לא יצטרך להנהיגות הרופאים כי האל ית' יברך מזונותיו ולכן עם היות שיהיה מזונו לחם ומים אף על פי שמלוי הלחם כמו שזכר ב"ס הוא הרע שבמלוי המאכלים והיו גם כן המים היותר רע מהמשקים להיותם יסוד פשוט ולא יזונו הנה עכ"ל הא יתברך יברך מזונותיו לחם לרומים לחן ויסיר מקרבם המחלה והבן אמרו והסרתי מחלה כי אמר הסרה לפי שהיה מטבעם מזון הלחם ומשקה המים כשיהיו לבד שישכבו החולי על כל פנים לכן אמר עם היות המחלה טבעית שמה אנכי אסיר המחלה מקרבך עם כל רוע המזונות האלה כ"ס אם יהיו מזונות אחרים טובים שלא יהיה בהם כל חולי וכל מכה ואמר עוד לא תהיה משכלה ועקרה בארצך את מספר ימך אמלא וזהו המין השני מההצלחה שהיא בבני' אמר שהוא המוליד באמת יתן ברכה בתולדותיו וזהו לא תהיה משכלה ועקרה והוא נס מופלא שבכל ארץ ישראל לא יהיה עקר ועקרה ולא ימלא בהם גם כן שכולה וגלמודה ואמר שלא די שלא יהיה עקרה אבל גם בשעת הלידה לא ימותו וזהו את מספר ימך אמלא כי ימותו כלם אנשים זקנים יבואו בכלם אלי קבר ורד"ק פירשו על זמן הולד בבטן ואמר עוד את אימתי אשלח לפניך גו' וזהו גג המין השלישי מההצלחה שהוא בכבוד ושימלא בגלחון האויבי' אמר שישלח לפניו אימתו והוא שיהיו גמוגים ארץ וכל יושביה מפניהם באופן שכאשר ילכו הם לא יעמדו לפניהם פנים בפנים אבל ירחו מהם וזהו יקנו כבוד בגלחון בלי סכנת המלחמה ואמר עוד בזה שישלח את הצרעה והיא הדבר שיבא לעמים קודם הכנסת ישראל לארץ ולפי שישלח לא יחשבו שהאומות יתגרשו פתאום מהארץ הנבחרת וכאשר לא יהיה הענין כן יאמרו כי חבלתי יכולת ה' לאגרשם פתאום הודיעם שלא יהיה כן וזהו לא אגרשנו מפניך בשנא אח' פן תהיה הארץ שממה ורבה עליך חית השדה אבל הודיעם אופן הגרוש וסדרו וזהו מעט מעט אגרשנו גו' הנה כל זה דבר בענין הגלחון והכבוד שזכר ואמר עוד ושתי את בגולך גו' והוא כנגד המין הרביעי מההצלחה שהיא בעושר והקנינים אמר שזרבת ה' היא תעשיר ובהיותם דבקים

בו ישים גבולם מים סוף ועד ים פלשתים ומדבר עד הגר שהם
 ארצות רבות שראוי שיקראו עושר קיים. ולפי שהמלכים פעמים
 הרבה קראו בשמותם עלי אדמו' לא להם ויאמרו שהמה אמונתם כפי
 הדין מפאת אבותיהם. לכן הודיעם ית' שלא יהיה ישראל בזה האופן
 אבל כמו שישם גבולם כל הארצות שזכר בכה יתן בידם כל יושבי
 הארצות ההם ויהיו ארצותם נכבשות כלם אליהם בענין שיקראו קנינם
 באמת וזהו אמרו עוד בי אמן בידכם את ישבי הארץ. הגה בזה הודיע
 האל ית' שכלל ההצלחות ההמוניות מלבד האמתיות יבואו מאתו ושהוא
 רופא כל בשר ומפליא לעשות. והוא המוליד באמת והנותן תשועה
 למלכים והעושר והכבוד מלפניו אשר הם כלל ההצלחות ההם והגה
 הוסיף לומר עוד לא תכרת להם ולא לדיהם ברית לא ישבו בארץ גות'
 להודיע שלא יצום על גרום האויבים ושלא ישבו בארץ לפחלו פן ירבה
 והיה כי תקראנה מלחמה שהמה ילחמו בישראל ועלו מן הארץ. אבל
 יצוהו זה מפני מה שימשך מחברתם והוא שיעבדו את אלהיהם וזהו פן
 יחטאו אותך לי ולפי שלא יבטחו בדקתם ואמונתם אמר כי תעבד את
 אלהיהם כי יהיה לך למוקש רוגה לומר ידעתי בני ידעתי כי אם ישבו
 בקרבך אתה תבוא לעבוד אלהיהם וזה להיותם לך בזה למוקש. ומה
 הגד איננו מהאכזריות שלא ישבו בקרבך. הגה התבאר מזה פירוש
 הפסוקים והיתר הספק הה' וכו' שזכרתי בפרשה :

פרק שמונה עשר

בהיתר הספק השביעי והשמיני ופירוש הפרשה וסדר
 המעמד הנבחר האלדי. כפי הסכמת החכם
 ד"א וזהו "מבן נ"ע שהטיבו לראות בסדר המעמד הנבחר ובקישור
 הפרשות וישוּבן כפי סדרן. הגה ישראל באו מדבר סיני בחדש
 השלישי ביום הראשון לחדש ומשה ע"ה עלה אל האלדים בהשכמת
 היום השני לחדש ובו ביום בא לעם בדבר ה' ובהשכמת היום השלישי
 לחדש עלה אל ההר להגיד את דברי העם ואז נאמר ית' לך אל העם
 וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם והיו נכנים ליום השלישי שהיה
 יום ששי לחדש לקבל התורה ובאותו היום הששי היה קול השופר וגש
 משה לבדו אל הערפל אשר שם האלדים וקבל עשרת הדברות ושמעו
 העם

עשרת זקנים

העם מהשם אנכי ולא יהיה לך כמו שקבלו חז"ל ואחרי הדברות כלם נקבצו זקני העם ושטריו ואמרו למשה דבר אתה עמנו ונשמעה ולא ידבר עמנו אלהים פן נמות והודו לו אמונת הנבואה ונתחייבו לשמור לעשות ככל דברי האלהים ושם נאמ' לך אמר להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמד עמדי ואדברה אליך את כל המצוה והעם לא רצו ללכת לאהליהם אבל אמר ויעמד העם מרחק ומשה נגש אל הערפל ואז נאמר לו פרשת כה תאמר אל בני ישראל אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם גו' ופרשת ואלה המשפטים כלה ופרש' הנה אנכי שולח מלאך לפניך לסבה שקדמה * והזהיר על הע"ז אשר יעבדו גויי הארץ אשר המלאך יביאם שמה שלא ישתחוו לה * אבל יהרסו אותה כי לא יצטרכו כי אם לעבוד השם הנכבד אשר כל ההצלחו' ממנו כמו שאמרתי ואחרי שנאמר כל זה למשה בחר ורצה לרדת ללמד העם צוה השם ית' וצא לו דבור ולא משה אמר עלה אל ה' * ר"ל שאחרי רדתו יעלה פעם אחרת והבהנים ושבעים איש מזקני ישראל עמו ושישתחו מרחוק ונגש משה לבדו והם לא יגשו והיה זה לסבה שאזכור בזה הפ' והנה כל הדבורים האלה נאמרו למשה ביום הששי לחדש והעם היה יושב מרחוק משתאה מחדש עד בא משה * ואז ירד ארון הנביאים ויספר לעם ביום ההוא את כל דברי ה' ואת כל המשפטים ור"ל את כל דברי ה' עשרת הדברות ופרשת כה תאמר אל בני ישראל אתם ראיתם גומר ופרשת הנה אנכי שולח מלאך וגומר וצאמרו ואת כל המשפטים רצה כל הדינים שנאמרו לו בפרשת ואלה המשפטים והנה זכרה התורה שהם ענו למשה כל אשר דבר ה' נעשה * ואז כתב המחוקק ע"ה על ספר את כל דברי ה' הקודמים והיה כל זה שאמרתי ביום הששי יום מתן תורה עד הערב * והשכים בבקר שהוא יום השביעי לחדש ובנה מזבח תחת הכר ושתיים עשרה מצבה לשנים עשר שבטי ישראל והיה זה להודות לשם ה' על נתינת התורה וכדי להכניס ישראל בברית חדשה בדם הצרית לקיים את כל התורה * ושלח נערי בני ישראל שהם הבחורים משרתיים שיכלו לעשות אותם הזבחים שהיו מקריבים פרים גדולים או היו נערי בני ישראל הבכורות כדע' המתרג' ויע' ז' עלת ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים ולקח חצי הדם ושם באגנות וחצי הדם זרק על המזבח והיה זה להורות שהעם הנבחר יתאחדו עם הש"י כמו שהדם עלתו נושא הנפש הוא אחד בעלמנו ולכן היה חצי הדם לה'

לֵב' צוריקה וחציו לזרוק על העם • וקודם קבול הצרית לקח משה
ספר התורה שכתב ביום הששי שעבר ויקרא באזני העם לאמר אם היה
דעתם להקים את דברי התורה ולקיימה אחרי המחשבה ומה שהסכימו
כל אותו הלילה והם השיבו כל אשר דבר ה' נעשה וגשמע • ר"ל עם
היות המצות והמשפטים רבות מאד הנה עם כל זה דענא זורא שכל
אשר דבר ה' נעשה ונקיים • ולא די המצות האלה שאמרת כלם אבל גם
מצות אחרות אם תזוה עוד ג"כ נשמע ונעשה וזהו אמרו וגשמע או
יהיה פי' וגשמע שישמעו אל דברי המלאך כמו שהזכיר ואמר השמר
מפניו ושמע בקלו • ואחרי קבלם על עצמם המצות אז לקח משה את
הדם וזרק על העם ואמר הנה דם הצרית אשר כרת ה' עמכם על כל
הדברים האלה ואחרי כל הפעולות האלה קיים מה שזוהו ית' באחרונה
מעלותו להד פעם אחרת כמו שזוה ואל תשה אמר עלה אל ה' וזהו
אמרו כאן ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל • ואמנם
צורך העליה הזאת אחשוב אני ע"ד הפשט שלמה שהיה ציאת המלאך
לעם דבר איפשר שיסבב בהם שיטעו באלהותו ויעברו אותו כיתר
האומות העובדות לאלהיהם • הנה בעבור זה צוה ית' למשה עלה אל
ה' אתה וגו' • וכל זה כדי שישנו אדנות השם ית' והיותו מושל בשכלים
הנבדלים כלם ובגלגלים ושהוא אלדי האלדים ואדוני האדונים גבוה
מעל גבוה כמו שיתבאר שכלל העיון הזה בהשגת הזקנים • והנה עלה
עמם אדוננו משה לא להיותו צריך לכמו ההשגה ההיא אבל להיותם
צלתי ראויים אליה מעצמ' אם לא תטרף אליהם שלמות משה ע"ה
אשר באמצעותו יהיו הם מזכנים וכמו שאמר ואגלתי מן הרוח אשר
עליך ושמתי עליהם • האמנם למה שלא היה הענין שיהיה בהם ואינם
משתוים בהשגה ההיא אמר ונגש משה לבדו אל ה' והם לא יגשו כלומר
שבהשגה ההיא לא יגיעו הזקנים למעלת משה ולא יעלו אליה • והעם
לא יעלה למעלת הזקנים ההם וזהו אמרו והעם לא יעלו עמו שלא
ישתתפו בהשגה ההיא כמו הזקנים שישתתפו בה עם היות שלא ישתוו
באופן ההשגה וכבר יסבול פשט הכתוב שאמרו ויראו את אלדי ישראל
יכלול משה ואהרן והזקנים כלם וזהו ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא
וגומר ויראו את אלדי ישראל כי כלם יוכללו בראיה ההיא • והיותם
בכון בעיני שההשגה הזאת לאזילי בני ישראל נתיחסה לבד ושצורך
עלית משה עמם אינה לענין השגתם אבל השם יתברך צוה למשה
שיעלה

עזרת זקנים

והטור הוא רמז לפשיטות ושהוא פשוט בלי הרכבה חומרית ולכן
אמר ובעצם השמים ולא כמו שפירש רש"י ז"ל שהוא לשון מראה ואינו כן
כי שם העצם לא יאמר על המראה שהוא מקרה: והיה כוונת המחבר
שזקני ישראל ראו והשיגו בנבואתם שהאל ית' הוא המשגיח בעצמו בעולם
השפל הזה בעם הנבחר אשר בחר לנחלה לו והוא המשגיח בעולם
השכלים הנבדלים ומשפיע בהם הטוב והמציאות והוא ג"כ מניע
בעצמו הגלגל העליון אשר בתנועתו יתנועעו הכל והוא א"כ המושל
והמנהיג בכל העולמות והוא קדוש בעולם המלאכים וקדוש בעולם
הגלגלים וקדוש בעולם השפל הזה: וזהו אמרו ויראו את ה' ויראו את ישראל
ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר ובעצם השמים לטהר ר"ל ראו שהשם
ית' שהוא אלוהי ישראל ומשגיח בעצמו והוליאם ממזרים וגתן להם את
התורה הוא עצמו המנהיג את התחתונים והוא מנהיג את העליונים
כלם השכלים הנבדלים והגלגלים: וזהו ובעצם השמים לטהר ר"ל וגם
כן מניע הנדמים השממיים: והוא על דרך אמרו כי ה' אלדיכם הוא
אלדי האלדים ואדוני האדונים ר"ל כי המשגיח בכם הוא המשגיח
באלדים שהם השכלים הנבדלים והוא המשגיח בגרמים השממיים שהם
אדונים על הגשמים השפלים האלה: כמו שדרשוהו במכילתא והביאו
הרב המורה בפ"ד ח"ב מספרו כמו שכבר זכרתי פעמים והנה אמר
ובעצם השמים בכ' ע"ס שאינו משל כפי מה שפירשתי לא לדמיון והשוואה
אלו יהיה הכ' הזה מיותרת כמו שכתב רבי יונה שיש בכתוב כ"ף בתחלת
המלות ואינה נותנת טעם בדברים והביא מזה המין כשגגה שיוצא
מלפני השליט: ותדבר אליו בדברים האלה: ותקראנה אתי כאלה:
כמעט וגרים בה ורבים אחרים שאין להם צורך בכתוב ואיפשר עוד
שיהיה הכ' כאן להשוואת בין שני דברים והדמותם כמו כמוני כמוך
כמו שכתבן פורפיט והביאו ראב"ע ז"ל על כי כמוך כפרעה ואמר
שמעשה לבנת הספיר הוא תחת רגלי האל ומסבתו ותחת כפות רגליו
למו שבעם השמים הם ג"כ תחת רגליו כי הדברים שיתדמו בענין
אחד יאמר בהם כ"ף הדמיון: והנה צורך ההשגה הזאת לזקנים היה
כדי שידעו שהמלאך השלוח אליהם הוא שליח האל ואין בו צד אלהות
כי אם היכולת המבור אלו ממנו וכל זה כדי שלא יטעו בו כמו שאמרתי
במה שעבר: ואמנם אמרו ואל אלי בני ישראל לא שלחידו לחשוב
שהאלילים ההם אינם הזקנים שזכר אבל היו שאר החכמי' ראשי המדות

שהיו מתייצבים בתחתית ההר ולא הגיעו למעלת הגבוהה הזכה בזקנים
 שעלו להר ולזה קראם בשם אחר אלילים כי היו הם גאללים מהעם
 בשלמות מה אבל לא הגיעו למעלת הזק יס ואמר לא שלח ידו להגיד
 שהאל ית' לא שלח יד נבואתו אליהם ולא בא אליהם השפע כמדרגת
 אהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל * אבל זכו להשגה מועטת
 וחזיון קצר אלדיו וזהו אמרו לבד ויחזו את האלדים כלומר שהשיגו
 מניאות האל בהשגה כללית בלתי מושלמת * ויהיה לה שלח ידו מלשו'
 היתה עלי יד ה' שהוא מין ממני הגבוהה כי היה כמו שראית מדברי
 הרב המורה הגבוהה האלדית בשני מינים חלום ומראה * ואין ההבדל
 ביניהם מנצד הפועל כי הוא בכל אחד מהם האל ית' באמצעות השכל
 הפועל ולא יוצדלו גם כן מנצד המקבל השפע כי היה בשניהם הכח
 הדברי תחלה ואחר כך הכח המדמה ולא יוצדלו גם כן בצמול החושים
 בעת השפע וההשתמשות בהם לפי שכבר בא בדבריו שהגבוהה באיזה
 מין שיהיה יתבטלו ההרגשות כלם ותחדל כל השגה חומרית וחושית
 אבל יתחלפו החלום מהמראה מנצד הכח האדם בעת קבול השפע כי
 בהיותו יסן בדרך כל הארץ ונחה עליו רוח ה' נקרא חלום נבואי * ואם
 היה בהקיץ פעם בחוץ פעם ברחובות ובאתהו לו השפע הנבואי תקרא
 מראה * וכפי שרשי הרב המורה שהפליא תושיה בענין הגבוהה אין
 החלום והמראה שוים בשלמות ומעלה אבל היה המראה מעלה שלימה
 והחלום הוא מדרגה למטה ממנה תראה דבריו בפ"מ ח"א ופ"מא
 ופ"מ ח"ב מספרו באמרו בפ"מ הגזכר ז"ל והעליונה והשלימה שבהם
 שיתנבא במראה בכלל * אמר גם כן שבחלום הנבואי לא ירחיק שיראה
 הנביא כאלו השם ידבר עמו * אבל אם איפשר שיראה הנביא ג"כ
 במראה הגבוהה כאלו השם ידבר עמו הוא רחוק אללו ולא יגיע פעל
 הכח המדמה לזה * והסבה בזה לדעתי היא כי בבא השפע לאדם בהיותו
 יסן הגה יתנאהו מכולל שקוע הדמיון והוא צו מתהפך בתחבולותיו
 בלתי משועבד לשכל להיותו בעת השינה זמן התגברות המדמה ולכן
 תהיה השפע ההוא בחלום בלתי מסודר כי יגבר הכח המדמה על
 השכלי ואינו רחוק שבהתגברות המדמה שמה יחקה כאלו השם ידבר
 עמו עם היותו בלתי אחתי * כי תגבורת המדמה יקח הדבר הכוזב
 תמורת האמתי אבל בבא השפע לאדם בהיותו בעת היקיצה ימצא
 השכל גובר ופועל פעולתו והמדמה מסודר תחתיו כפי מה שראוי בעת

עטרת זקנים

היקיפה ויהיה הנבואה זכה וברורה להיות רוב השפע על הכת הדברי והמדרגה מסודר להשכל כראוי ולכן היה המראה יותר מעולה מהחלום והרחיק הרב האלדי שיראה הנביא בעת המראה כאלו השם ידבר עמו לפי שהדמיון אינו משוגש לתקות דבר שאינו אמיתי כמו שהוא בחלום להשתבשו בסבת השינה הקודמת ולהיותו בעת המראה בסוב שבסדור הוא רחוק שימקמה שהוא בלתי אפשר : וכלל הדברים האלה כלם שמהנבואה חלום ומראה ושהמראה מדרגה מעולה ונשלמת מהחלום : והרב עצמו אמר שיד' ה' היא ממין המראה תראה דבריו בתחלת פמ"א ח"ב ז"ל איני נריך לבאר החלום מה הוא אמנם המראה והוא אמרו במראה אליו אתודע והיא אשר תקרא מראה הנבואה ותקרא ג"כ יד' ה' ותקרא ג"כ מחזה הוא ענין אינס וגורא מחריד מחובר לנביא בעת היקיפה עכ"ל : הנך רואה ממה שאמר הרב מחובר לנביא בעת היקיפה ההבדל שזכרתי מהחלום למראה ותדע שיד' ה' היא המדרגה היותר עליונה שבנבואה ולכן אמר ששם היות שהגיעו אליה הזקנים בהשגתם הנה האצילים לא הגיעו אליה וזהו לא שלח ידו : והנה הרחבנו בזה ליוקר הדרוש : ואמר ויאכלו וישתו להגיד כי האצילים למה שלא היתה עליהם יד' ה' לא הוגרכו להתבודד ולהתפרד מהמאכל והמשתה כמו שנפרדו ממנו משה והזקנים שזכר : אבל האצילים אכלו ושתו ואיפשר שהיה אכילתם מהשלמים שעשה משה קודם עלותו כדבריר"א ז"ל : התבאר מזה שהאצילים אינם הזקנים ושלא נכפל ללא צורך אמרו וימזו את האלהים ובא ויאכלו וישתו במקום הראוי והותר בזה הספק התשיעי לדעתי : ולפי שהרב המורה הביא לדעתו בהשגת הזקנים שני עדים ממאמר רבי אליעזר הגדול ומדברי יחזקאל במרכבה ראוי שאחקור עליהם ואשתדל לבאר הזמת עדותם או הכשתם או פירושם באופן אחר : אבל כדי שלא נעשה הפסקה בביאור הפרשה ראיתי להניחם לאחרית המאמר בשני פרקים יבאו בזה בג"ה :

פרק עשרים

בהיות

הספק העשירי והשלמת ביאור הפרשה : יען וביען היה התכלית הנכסף בעליה הנעלת הזאת התיחדות ארון הנביאים בהר ושבתו שם לקבל התורה והמצוות : לכן אחרי

אחרי זכרון השגת הזקנים הנכבדת והשג' האלילים כפי איפשרותם *
 בא הדבור למשה אדוננו עלה אלי ההרה והיה שם ואמנה לך את לחת
 האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורתם * ר"ל שיעלה משם לראש
 ההר לקבל האלילות האמתית והשפעת הנמרץ מהש' והודיעו שישב שם
 ימים רבים וזהו אמרו והיה שם ושיקנה בשיבה ההיא שלמות נפשו
 ראשונה במראות עליונות מראות אלדים וידבק נפשו באלדים כאחד
 מבני המרום * וגרמו ג"כ זה באמרו עלה אלי ההרה והיה שם ר"ל
 שיעלה במעלה עליונה מהדבוק והנבואה ויתמיד בה לא יסור ממנה
 בעודו בחיים חייתו לפי שמפני הישיבה בהר יאחר מתדבק תמיד
 מוכן בכל עת לנבואה כמו שאזכור בזה הפרק וזהו והיה שם ומלת שם
 אינו מההכרח שורה מקום אבל יאמר פעמים על ההתבודדות והענין
 אשר הדבור בו ומזה האופן לדעתי אמרו וימת שם משה עבד ה' בארץ
 מואב על פי ה' * ויקבר אתו בגי בארץ מואב מול בית פעור וגו' כי לפי
 שאמר למעלה דבור האל ית' למשה אדוננו ושבראה הנבואה הראהו
 את כל הארץ וזכר שבאותו ההתבודדות הנפלא מת משה ובהיותו מדבר
 עם השם פנים בפנים הוסר החומ' ממנו ונפשו נשארה קשורה בל ית'
 ודבקה בו כמו שעינינו הרואו' איש אחד יפליג בהתבודדות עד שיסירו
 המנגפת מעל ראשו והוא לא ידע בכל אה אבל הוא מתמי' בהתבודדותו
 ככה אדון הנביאים להיותו עבד ה' מת שם בהתבודדות הנבואי ההוא
 ודומה לזה כתב הרב המורה בפ"ג ח"ג אמר זה לשונו * כשיבא האיש
 השלם בימים ויקרב למות תוסיף ההשגה ההיא תוספת עלומה ותרבה
 השמחה בהשגה ההיא עד שתפרד הנפש מהגוף בעת ההנאה ההיא ואל
 זה הענין רמזו חז"ל באמרו שמה אהרן ומרים מתו בנשיקה כי נאמר
 במשה וימת שם משה עבד ה' בארץ מואב על פי ה' ונאמר באהרן על
 פי ה' וימת שם * וכן אמרו במרים שמתה בנשיקה ולא זכר בה התורה
 על פי ה' להיותה אשה ואין עוב להזכירה זה המשל והכוונה ששלשת'
 מתו בענין השגה הנאה מרוב החשק וגמשכו החכמים להקרא חוזק
 ההנאה והחשק בנשיקה כאמרו יסקגי מנשיקות פיהו וזה המין מן המיתה
 אשר היא ההמלט מהמות על דרך האמתית לא זכרו חז"ל שהגיע אליו כי
 עם משה אהרן ומרים עכ"ל הרב * והנה העיר על מה שאמרתי אם לא
 שסמך זה לאמרו על פי ה' * ואני אחשוב שגרמו במלת שם * והרב עצמו
 נשתמש מהמלה הזאת בזולת ההכנה המקומית ראה דבריו בראש ספר

עשרת זקנים

המדע אשר יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון
 וכו' ואמר בסוף ההלכה השנית אין שם מצוי אמת מלבדו ואי אפשר
 שיוצן ממלת שם ההגבלה המקומית כי האל יתברך אינו מוגבל במקום
 חלילה ועל הגד הזה ראוי שיוצן אמרו הגה והיה שם ר"ל שיתמיד
 בהתבודדות הנפלא שיש בו בהר והגה אשר שם לבד השלמת עצמו הגה
 יקנה עוד לשלמות עמו מעלה עליונה והיא התורה האלדית וההנהגה
 העליונה בכח ובשל פה כי לחות האכן היה נרמז בכח מלבד ספר
 התורה שכתב משה אחרי בן והתורה והמורה היה המקובלת משה אל
 פה ואמר עוד אשר כתבתי להורותם ויחזור ללחות להגיד כי לא
 יצטרך לכתובה לתקות ספק ופקפוק שיהיה בתורה שבעל פה אבל
 היתה הכתיבה ממנו ית' כדי להורות לישראל הפעל המופלא האהי הוא
 ר"ל כתיבת הלחות וזהו אשר כתבתי להורותם או יאמר שיתן
 לו לחות האכן והתורה והמורה שהם עשרת הדברות אשר כתב על
 הלחות כדי להורות לפניהם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר
 יעשו והנה ראתה החכמה האלדית לכתוב עיקרי האמונה והמנו על
 שתי האצנים לרמוז שהם נחמיות ושכל דברי התורה לנו ולבנינו עד
 עולם לא יחלישם ולא ימיר אותם ולכן כתבם על האצנים למען יעמדו
 ימים רבים ודומה לזה אשר איוב מיתן איפו ויכתבון מלי מי יתן
 בספר ויוחקו בעט ברזל ועפרת לעד בצור יחזבון ומשה ע"ה קיים
 דבר האל וזהו ויקם משה ויהושע משרתו ויעל משה אל הר האלהים ר"ל
 ששניהם קמו והלכו אבל יהושע הלך רבו עד התחום ומשה לבדו עלה
 אל הר האלהים ולפי ששם היות בעם שרי אלפים ושתי מאות היה מסדר
 המשפט שכל הדבר הקשה יביאו אל משה הוצרך לזוות משה לזקנים
 שזכ' שבו לנו בזה עד אשר נשוב גות' מי בעל דברים יגש גו' ר"ל שבו
 במקומנו בתוך העם עד אשר נשוב ואהרן וחור יהיו עמם במושב
 בית דין הגדול במקום משה ואשר יהיה בעל דברים בדבר הקשה יגש
 אליכם כדי לבאר להם את הדין וזה מההוראה שהיה ארוננו משה
 יודע שיהיה ישיבתו בהר ימים רבים כמו שנרמז באמרו והיה שם כפי
 ההוראה הראשונה מהפסוק כמו שאמרתי ולפי שארכו הדברים חזר
 להגיד עליות משה ואמר ויעל משה אל ההר ויבס הענן את ההר יגיד כי
 אחרי עלותו ירד עמוד הענן על ההר ויבסוהו וישכון כבוד ה' על הר
 סיני וכבוד ה' אינו הענן אבל הוא לדעתו אש כוגה ויאמר שהיה האש
 הנקרא

ואקרא כבוד ה' על ההר ועליו היה הענן דומה לעשן העז היוצא מהאש
 ולזה ביארה התורה מהו הכבוד שזכר ואמר ומראה כבוד ה' כאש אוכלת
 בראש ההר כי היה דומה לאש עם היות שכפי האמת אינו אש יסודי ולא
 אש מורכב כי אש דבר אחר נברא על דרך נס ראה דברי הרב המורה
 בפ"סד ח"א ז"ל וכן כבוד ה' פעמים רנו בו האור הנברא אשר ישיבנהו
 השמים במקום להגדלה ע"ד המופת ע"כ ובמקומות רבים מספרו
 כתב הרב ע"ה דברי רבים בענין השכינה וכבוד ה' ואור נברא באופנים
 מחולפים ומה הפליא לדבר בעיני כל בעל כנף בעלי העיון האמתי
 התוריי ולא אבוא עד תכונתו כי אינו מענין המאמר הזה ודי בשגדני
 שכבוד ה' שהוא כאש אוכלת היה בראש ההר והענן היה ג"כ עליו שזה
 ימים ויקרא אל משה ביום השביעי והיו ששת ימים האלה כדי לאסוף
 אדוננו משה בהם הכנה והתבודדות ופרישות רב על פרישות התמיד
 כי היה צריך אליו בעלם כמו שאמרו בחסכת יומא האזנים למה לא
 הוצרך לפרישות כזה ביום מתן תורה הוא לפי ששם יום המעמד
 הנבחר יום גדול וגורא הנה הכנת אדון הנביא והתמידות תספיק אלו
 ולא יצטרך להכנה אחרת וזה לסבות ראשונה לפי שכבר היו נכונים
 שלשת ימים שנית להיות משה ע"ה בין אלהים ובין העם להגיד להם
 את דברי ה' אשר זה ממה שיפסיק הדבקות שלישי שהדבקות ההוא
 היה קצר ומעט ר"ל ביום ההוא לבד אבל בישיבת ההר לקבל הלחות
 יתקבלו שלשה ענינים אחד מהם גדול המושג והוא השגת הנמצאות
 עליונות ושפלות כלם ועניני התורה פרטיה ודקדוקיה בסבותיהם
 העצמיות שני היוניבדל מהעם וגפרד מהם אשר בעבור זה יפליג
 בדבקותו ולא יפסיהא שלישי התמדתו ארבעים יום וארבעים לילה
 בהשגה ההיא מצוי הפסק מדברים הטבעיים תאכל ומשתה ושאר
 הדברים ההכרחיים לחי אשר כל זה ממה שיגדיל מעלת הישיבה בהר
 כפלים לתושיה ממעמד מתן תורה ולכן ביום מתן תורה הספיק הכנת
 אדון הנביאים להתבודדות היום ההוא בקבלו התורה והיותו בין השם
 ובין העם אבל בישיבתו בהר היה צריך שיהיה השפע יותר מעולה
 ורב והדבקות יותר עמוס וגמרן כפי ערך המושג ושיתמיד זמן רב בלי
 מזון כלל אשר זה ממה שאי אפשר שהגוף יסבלהו כפי הסדר הטבעי
 והתמדת הדבקות גם כן ימנע מעד השכל האנושי כי לא נסה ללכת
 באלה הנה בעבור כל הענינים האלה הוצרך להתבודד אדוננו משה

עטרת זקנים

ע"ה ולהבין לבו ולהתפרש מכל עניני הגוף ששת ימים מה שלא הוצרך
 במעמד אחר כי כפי מעלת המעמד באיכותו והתמדתו תצטרך
 הפרישות וכהנה היה בזה הזמן הפרישות להסכים עם הכריאה אשר
 ששת ימים עשה ה' וזיוס השביעי שבת ככה משה אדונו ששת ימים
 עשה הכנתו וזיוס השביעי שבת בהשנתו לפני האלדים וינח זיוס
 השביעי וזהו ויקרא אל משה זיוס השביעי : ואמנם בשאר הפעמים
 שעמד משה בהר ג' ארבעים יום וארבעים לילה לא הוצרך להתבודד
 כל כך כמו שהיה במעמד הזה לפי שבישיבת ההר בפסס הראשון קנה
 תכונה נכבדת ונרדמו כחותיו הגופיות ומתו תאו תיו באופן שגשאר
 יוכן תמיד להדבק באלדים מבלי שיצטרך עוד לפרישות : כי במעמד
 הזה ים התבודדותו כל כך עלום שנפרד שכלו מחומריו ולא נשאר בו
 הקשר כלל אבל היה יחסו אליו יחס שכל הגלגל רוצה לומר מיניו
 עמו כי עם היותו תניעו לא ידבק בו והוא נבדל ממנו : וכן נשאר רוח
 אדון הנביאים כגלגל תבוסו ובלתי נקשר עמו ההקשר ההוא אשר לשכל
 האנושי עם שאר האנשים ובה מתו תאוותיו בענין שלא יוכלו להמנע
 עוד הדבקות האלהי : ומזה מבין ענין אמתי לא שיערוהו הראשונים
 והוא שהיות אדון הנביאים מתגבא בכל עת והיותו מוכן תמיד לא היה
 הענין הנפלא הזה מתחלת נבואתו אבל קנה הכח הגדול הזה במעמד
 ההר אחר שבתו הארבעים יום והארבעים לילה בלי מאכל ומשתה כי
 אז קנה גופו תכונת הנשמים השממיים הגלגליים וקנה שכלו תכונת
 השכלים הגדולים מחומר המתענגים בעונם והתבודדותם תמיד
 ומפני זה נשאר מוכן להגבא בכל עת : והרצדינו נסים כתב שהיה
 מוכן להגבא בכל עת להיות נבואתו מאת השם ית' אשר לא יצטרך אל
 אמצעיים מוכנים ולא אל הכנת המקבל : והיא סבה אחרת : אבל מה
 שכתבתי הוא הנכון והאמת יורה דרכו ואתה רואה שמבינו הקדושים
 הוכיחו היותו מוכן בכל עת לנבואה ממאמרו עמדו ואשמעה וזה היה
 אחר המעמד הזה לפי שממנו קנה התכונה הזאת : ומפני זה גם כן
 נפרד מאשה אחר זה המעמד כי מפרישותו הרב ומהפסד מזגו והרכבתו
 בהר לא נשאר בו כח משתמש בזוג ובאחת משאר הפעולות הטבעיות :
 וכן אחשוב שכל ימיו לא היה עוד רעב ולגמול ולא יזיקהו העדר השינה
 או העדר הרקת המותרות זמן רב ולא היה משתמש בצרכי הגוף לתאוה
 כי אם להכרת העמדת המיות : וכל זה מהתכונה שקנה בהר אשרי
 ואשריו

ו' שריו שלכך זכה וזאת היא הסבה בעלמה שבהיות משה בן מאה
ועשרים שנה לא כהתה עיניו ולא גם לחה לפי שמקרי הטבע כלם וחולשת
הכחות שתמשך אחר הזקנה נעדר ממנו ולא נמצא בו ולכן היה מיתתו
בלי נער וכאב כמו שפירשתי באמרו וימת שם משה בארץ מואב על פי
ה' כי היו הכחות כבר באופן כך מההפשט והיה הגפש כ"כ נפרדת
החומר שלא הרגיש כאב ונער כלל בשעת המיתה אבל בתוך
ההתבודדות הוסר החמר ממנו וזה חינו לסבה טבעי' מפני זקנתו כי
כבר יצא עינו ממחשפט הסדר הטבעי אבל היה מיתתו בגזירת עירין
ובמימד קדישן והוא אמרו על פי ה' כי במאמרו מת בלא סבה מקריית
או טבעית : הנהבאר א"כ שמהפ"ה נלמדך לפרישות ששת ימים בזה
המעמד האלרי לגדל המושג והתמדתו ולכן חכמינו ז"ל במסכת
יחא לא למדו הפרישות לכל הנכנס למחנה שכינה כי אם ששת ימים
כמה והוא מהקושי כי אם הוא ע"ה נלמדך לפרישות ששת ימי' למעמד
גדול וכורא בזה היה ראוי שלמדו פרישות שנים עשר יום או יותר לכל
איש אחר הנכנס למחנה שכינה כפי ערך מעלתו למעלת משה כמו
שלמדו הם בזה הדרך עצמו כאמרם ואציה ירקירק בפניה הלא תכלס
שבעת ימים ק"ו לשכינה תכלס י"ד יום אבל היה כוונתם שעם הבדל
מעלת משה לכל אדם הגה ערך השגתו במעמד ההוא להשגת כל אדם
ערך שכלו לשכל שאר האנשים ולכן יספיק שיהיה פרישות כל אדם
הנכנס לעיון הדברים האלדיים והעבודה במקדש אשר כל זה יכוונו
בנכנס למחנה שכינה כפרישות אדון הנביאים להשגה הנפלאה ההיא
ויתמיד פרישות כל אדם בענין קטון כמו שהתמיד פרישותו ע"ה בדבר
גדול המעלה והערך ולזה אמרו כל הנכנס למחנה שכינה טעון פרישה
ששת ימים ר"ל כל הנכנס יהיה מי שיהיה טעון הפרשה ההיא ואמר
ומראה כבוד ה' באש אכלת בראש ההר גו' ויבא משה וגו' להגיד שאע"פ
שהיה מראה כבוד ה' באש אכלת בראש ההר וזה כפי הגראה לעיני בני
ישראל אבל לא כפי האמת בעצמו כי לא היה אש שורף הגה עם כל זה לא
נמנע משה מלבא שמה כשקראו האל ית' ולא פחד לבוא אבל בא בתוך הענן
וגם פלה אל ההר והוא ראש ההר אשר שם מראה כבוד ה' באש אובלת
וזכר ששם ישב עם ה' ר"ל בדבקות אלדי נמרץ ארבעים יום וארבעים
לילה והיה כל הזמן הזה עסוק בעיון אלדי לא כפרד ממנו כל אותו הזמן
רבע אחד כי היה הדבקות בכל הזמן ההוא אחד קשור מדובק לא נחלק
לשיעורים

עטרת זקנים

לשעורים ולא נפסק שעה אחת לא בשמוע המאכל והמשתה והשינה
ושאר הדברים ההכרחיים לחיו ולא ד' חונתיות הלחות היה בסוף הארבעי
יום אחר כלות ההתבודדות והשנה עומה ההיא כל אותו הזמן והיו
אחרונין אל משה ככלתו לדבר אתו וגומר יאמר כי לא היה הפסק
ההשנה גם בקיבול הלחות כי לא נתנו כ"א אחרי שלמות ההשנה ככלתו
לדבר אתו וזה דבר לא תשוער אללנו פליאחו מזד הנושא החמרי
נשר ומנעו תכלית ההמנעות ומזד השכלג"כ אשר מפאת ענינו ואשר
גסה ללכת לא יסבול הדבוק התמידי הזה כל הזמן הגדול הוא להיות
יחס שמור בין המשיג והמושג אם לא כי יד ה' עשתה זאת לזכות את ישראל
והרים בחור מעם להעלותו מן הארץ בין כבדים שם קינו לעמוד בחצר
בית המלך פנימה בנבורים אשר מעולם פורשי כנפים וכמו שהתחכם
הטבע בתוך המורכבים החמריים להפליא המין האנושי ביתר שאת
ככה ראה מהמין הוא להפליא חסיד לו נכדל ממנו כהדל המין כלו
משאר מיני הב' הבלתי מדברים : ישתבח היוצר מבחר היוצרים :

פרק אחר ועשרים

ברית

הספק הי"א והי"ב : הנה ישיבת אדוננו משה ע"ה
בהר ארבעים יום וארבעים לילה היה אנלי לשלשה
סבות הכרחיות : הסבה האחת יתבאר אחרי שתדע ד' הקדמות :
הראשונה שבעולם החומרי השפל הזה יובחנו עשרה דברים הווים
בהם יוכלו כל שאר הנמצאים החומריים : האחד מהם הוא החומר
הראשון והוא המשותף לכל הנמצאים והנושא לכל הנורות : ואמנם
מציאותו ואי זה מציאות הוא אם צבא או בפעל הרבה בו הדברים
הפילוסוף במאמר הראשון מספר השמע ובספר מה שאחר הטבע
ובדרושי ב"ר הטבעיים : השני הוא הנורה הנשמית המוללת לכל
הדברים והיא הנורה הראשונה שתחול בחומר ההוא : ואמנם מה
הנורה ההיא ואם היא המרחקית הבלתי המוגבלים השלשה : הרבה בו
הדברים אבות מד וב"ר בקצור מה שאחר הטבע הפליא תושיה לדעתו
בדרוש הזה ובמקומות אחרים : השלישי מהם היא הנורה הפרטית אשר
ליסוד מן היסודות אשר בה יתחלק משאר היסודות ואם הנורות ההם
הם האיכויות הראשונים או הכוזב והקלות או דבר אחר בלתי נודע
אללנו

עטרת זקנים לח

אנחנו חקר מזה ארסטו בספר השמים ובמקומות רבים וג"כ מפרשי ספריו ואני הגה כתבתי בזה דרוש אחד: הרביעי הוא המקרים הנמשכים אחר הצורות הכוללות והפרטיות ומהם ראשונים כחוס וקור ולחות ויוש מהם שניים כבוד וקלות והמרחקים המוגבלים השלשה ומהם חקר הפלוסוף בספר המאמרות ובספר מה שאחר הטבע ובספר השמים והעולם במקרי היסודות החמישי הוא בדברים שיתחוו באויר מהומה האד העולה מן הארץ והוא הענן והמטר והשלג והברד והקשת והעגולה אשר סביב הלבנה וזולתם והרבה בהם הדברים ארסטו בספר אותות ונליונות ואבוחמד בחלק הטבעיות השישי מהם הוא מה שיתחווה באויר מחמם העשן העולה מהארץ והם אבני אלגבים והרוח והכוכב הנקרא דשביט וג"כ הכוכבים בעלי הזנבות והרעם והברק וזולתם מהדברים: ובידיעת הדברים האלה הרבה החקירה הפלוסוף ג"כ במקומות הנזכרים השביעי הוא המתכות והם אשר יתחוו ממה שיסגר בבטן הארץ מן האד והעשן שלא עלה לאויר וגם בזה המורכבים הרבה הדברים ארסטו ואבוחמד גם כן ויתר המפרשים במקומות הנזכרים: השמיני הנפש הצומחת והיא הנמלאת בלמחים ובנ"ח אשר מפעולותי ההזנה והגדול וההולדה בדומה ואמנם מה ענין הנפש הזאת חתר ובקש ראש הפלוסופים במ"א והשני מספר הנפש ובמקומות אחרים והמפרשים במקומות רבים מספריהם התשיעי הנפש החיונית אשר פעולותיה ההשגה והתנועה ברגון ואליה יוחסו כל ההשגות פנימיות והיצוגיות ומקר עליה הפלוסוף במקומות הנזכרים ובספר חוש ומוחש והעשירית מהנמלאים הוא המדבר והוא הכח המשיג במחשבה ועיון ממנו שכל מעשי וממנו שכל עיוני ואמנם זהות הנפש הזאת ואם היה הכנה או צורה נבדלת חתר בחשך ארסטו בספר הנפש והמפרשים בחבוריהם והרבה הדברים הר"ל צג במ"א מספר מלחמות אשר לו ואת כלם ישא רוח: הגה התבאר שהנמלאים השפלים כלם יוכלו בעשרה מינים מההווים פשוטים ומורכבים לעצמיותם ומקריהם והיא ההקדמה הראשונה: ואמנם ההקדמה השנית היא שרוב המדברים בעניני הגרמי' השמימי' כללו דרושיהם וחקירתם בעשרה דרושים בהם יוכלו כל החקירות וכל הידיעות שאמרו בהם: והדרוש הראשון מהם הוא בידיעת עצמותם רצוני לומר אם הם מורכבים מהחמר הראשון והצורה גשמית קגשמים השפלים או

עשרת זקנים

אם הנשאל בהם הוא הגשמות לבד והוא העומד מקום החומר או אי זה הוא הנשאל בהם? ואם הכובד הוא מטבע הגלגל או יתחלף אליו בסוג או במין ואם הם בעלי נפש וגו' וז' דרוש הזה חקר הפלוסוף במ"ב מספר השמים והעולם וז' "אממה שאחר הטבע" וז' במאמר שיעשה קראו עלם הגלגל: הדרוש השני הוא במספר הגלגלים אם הם שבעה גלגלים לשבעה כוכבי לכת וגלגל הכוכבים הקיימים וגלגל המזלות והגלגל היומי או אם הם יותר מהמספר הזה? או אם אין גלגל היומי על גלגל המזלות כמו שחשב ב"ר והוא דעת רלב"ג בפ"ד ח"ב מ"ה מספר המלחמות: ואם בקרב שבעה הגלגלים הראשונים ימצאו קבועים גלגלי ההקפה וגלגלי יונאי מרכז אשר הסכימו חכמי התכונה עליהם או אם הגלגלים חמשים כדעת קדמוני התכונים כמו שהביא הרמב"ם ז"ל בפ"ד ח"ב מספרו ובפ"ט ממנו וכבר הרבה הדברים בדרוש הזה בטלמיוס בספרו וב"ר בקצור האלמגסטי ובעל ספר יסוד עולם בקצרה: הדרוש השלישי התחלפותם ר"ל הגרמים השתמיים אם יתחלפו בסוג או במין או בחלוק אש"י לבד וזה החלוק האם הוא לבד בעצם הגלגלים או ימצא ג"כ בכוכבים החלוק ההוא וארסטו דבר מזה ב"אממה שאחר הטבע: ואחרוני הפלוסופים דברו יותר בזה הדרוש תראה דברי ב"ר בדרושים הטבעיים ופאולודי ויניציא בפירושו על מאמר הראשון מספר השמים והעולם: הדרוש הרביעי הוא בתמונתם ר"ל אם תמונת הגלגלים כלם הם כדוריות או הם בתמונה אחרת? והכוכבים גם כן אם הם כדוריים וארסטו חקר על זה במאמר הב' מספר השמים והעולם: הדרוש החמישי מקומם ר"ל אם מקום הגלגל הוא שטח מקיף שזה נבדל כמו שהוא ב"אחר הגשמים המוקפים או הוא המרכז המוקף וחקר עליו ארסטו במ"ד מהשמע: הדרוש הששי במצבם ר"ל במצב הגלגלים אם השמש ממעל כוגה וכוכב אם יהיו הם למעלה ממנו כי בזה מחלוקת רב ובטלמיוס חשב שהם למטה מהשמש והשמש באמצע שבעת כוכבי לכת וחכמי אנדלוס הבריוח לפי הקדמות בטלמיוס שהוא בהפך כמו שהביא הרב המורה בפ"ט ח"ב: ובדרוש הזה כללונם כן ענין לקיות השמש והירח שהוא כפי מצבם ומאי זה טעם יעלו שני כוכבים כאחד ולא ישקעו כאחד ולמה היו הימים בלתי שוים במקומות המחולפים מהיישוב אשר כל זה נמשך כפי המצב' וחקרו בזה התכונים כלם בספריהם המפורסמים: הדרוש

הדרוש השביעי הוא בתנועתם ר"ל אם יתנועעו כלם בתנועה אחת
 פשוט' או בשתי תנועות' ומה הם שיתנועעו לבד ממזרח למערב
 ואשר יתנועעו ממערב למזרח ואשר יתנועעו שתי התנועות ההם
 ומאי זה טעם התנועעו קצת מהם בתנועה אחת בזמן קצר וקצת מהם
 יתנועעו אותו מרחק בזמן ארוך' ואם הכוכבים נחים קיימים בגלגלים
 או היה הגלגל קבוע ומול חוזר כדברי קצת חכמי ישראל הלא הרבה
 הדברים בזה החוקר בספר השמים והעולם מ"ב מ"ג מבוקש ד' וה'
 ממנו' והביאו בעל ספר יסוד עולם מדברי בטלמיוס : הדרוש הח'
 במניעיהם ר"ל אם המניע בגלגל הוא"כ כו' או הוא שכל נבדל ממנו
 ואם הוא נבדל האם יתנועע הגלגל ממנו על ג' התשוקה או ב'אי זה
 אופן תהיה תנועתו ממנו' ובאו בזה הדרוש דברים במ"ח מהשוע
 ובספר מה שאחר ואבחנחל בספרו בחכמ' האלהות והרב המורה במ"ב
 מספרו. הדרוש הט' בזמן ר"ל אם הם האוים ונפסדים או היו
 קדמונים בזה שער וגלחיים בזה שיבואו או היו האוים בעבר וגלחיים
 בעתיד כדעת אפלטון והרבה דברי הכל וכזו הפלוסוף בזה בספר
 השמע ובספר שמים והעולם במקומות רבים מהספרים ההם ויתר
 הפלוסופים' ודבר עליהם הרב האלדי במ"ב מספרו : הדרוש
 העשירי בפעולתם ר"ל אם הם פועלים בשפלים אם לא ומה פעולתם
 בהם אם בהווה וההפסד לבד כדעת הפלוסוף או בכל שאר השנויים
 והמקרים המתחדשים בעולם השפל כדעת התיכוני ואם זה מהם על
 הכוונה הראשונה והתכלית הראשו' בהם או הוא מהם על הכוונה
 השנית' והחוקר דבר בזה ג"כ במ"ב מספר השמים והרב המורה במ"ג
 ובאגרת שכתב לחכמי הר מונטיפיילר תחלתה מי זאת הנשקפה כמו
 שחר' ורל"ב ז'ל במ"ב מה"מ מספר המלחמות : הנה התבאר שכל
 ידיעות הגרמים השממיים כלם יוכלו בעשרת הדרושים האלה אשר
 הפילוסופים חקרו בהם וילאו למצא הפתח' והיא ההקדמה השנית :
 ההקדמה הג' שהפלוסופים האחרונים גזרו אומר שהשכלים הגפרדי'
 הם עשרה והביאם לזה חפני שהם מנו תשעה גלגלים וגזרו שהמניעים
 הנבדלים הלא הם במספרם והעשירי הורה עליו זאת שכלינו מן הכח
 אל הפועל והוא השכל הפועל ונותן הנורות : וכמו שיארו הזקן
 אבועלי ב"ס בספרו שחבר בפלוסופיה והביאו הרב המורה בפ"ד מ"ב
 מספרו' ועם היות שג"ר לא יודה בזה ויכפור ההקדמות אשר עליו

עשרת זקנים

צנו הדעת הזה אחרוני הפלוסופים הנה הוא בהכרח יודה שמספר הנבדלים אי אפשר שיהיה פחות מעשרה מהכל שאמרנו : והנה דעת האמתיים מאנשי התורה הוא שהם רבים מאד וכמו שאמר חזקוני יש מספר לגדוליו ואמר דניאל אלף אלפין ישמשויה ורבוה רבבן קדמוהי יקומון גו' ואינו גוזר אם המלאכים האלה לדעתם הם השכלי' הנבדלים או אם הם כחות טבעיות הנקראות בלשונם מלאך ממנה על ההריון שרו של אש שרו של ברד כמו שחשבו חכמים מאומתינו הדוברים על ה' עתק' אבל אומר שאף שהיו במספר גדול הנבדלים ההם הנה יוכלו במנין העשרה כי אלף אלפין ורבוה רבבן הוא עשרת מאת האלפים או עשרת אלפי אלפים : ולכן יוכל לומר שהשכלים הנבדלים יוכלו במספר הזה מהעשרה והיא הקדמה הג' אשר אקדים צוה : ההקדמה הרביעית היא שעם היות שהפלוסופים שמו יד לפה בענינים האלדיים וגזרו שהתוארים נמנעים בחקן כמו שביאר צ"ר מאד בספר הפלת ההפלה והרב האלדי בח"א מספרו : הנה חכמי האמת חזמו ישכילו זאת והם חכמי הקבלה והמה ראו את אלדי ישראל והשיגו ממנו עשרה ספירות עליונות הנקראות בלשונם : כתר חכמה צינה חסד גבורה תפארת נגח הוד יסוד מלכות : והספירות האלה אינם דברים עצמיים מתחלפים בו יתברך יחדש בו הרצוי ואינם מקרים חלילה כי אינו נושא להם אבל הם ענינים מתאחדים בו יוחסו אליו כפי פעולותיו ובידיעתם תשלם הידיעה האלדית במה שאפשר לאדם ולכן היו אותיות שמו ית' במלואו עשרה וכל ההיות עליונות ותחתונ' מתהווים ממנו כהיות ניגזרי האור מן השמש מאותיות שמו הויה אחת מאות אחת ולזה היו ההיות במעשה בראשית באותו המנין ונתנסה אברהם אבינו בעשר נסיונות וכברא העולם בעשרה מאמרות והיכו המלריים במלרים עשר מכות ועל היסוד ג"כ ויתר הפעילויות כלם הלא הם כפי מנין אותם האותיות הנשפעות ממנו להיותם כחות עליונות וסגולות כפלאות מתאחדות בואם היה שיאמר עליהם שם הכח והסגולה : וכמו שאמרנו חז"ל למינן שמי אתתי אלה בקרבנו אל תקרי אותותי אלא אותיותי התבאר מזה שהידיעה האלדית נקנות בעשרה ענינים יקראום הספירות והיא ההקדמה הרביעית : ואחרי הודיע אלדים אותך את כל ארבעת ההקדמות האלה אומר שישיבת משה אדוגנו בהר ארבעים יום וארבעים לילה היה להשיג אמתת הדברים כלם תחתונים ועליונים

ועליונים ולכן ישז העשרה ימים הראשונים בהשיגו טבעי הדברים
 מתכונתם וזורתם האמתיות לא כידיעה הרקה בוקה ומבוקה ומבולקת
 שהשיג הפלוסוף אשר לא הגיע להשיג נורת הזכוב האמתית והיותר
 קטן שבדברים הטבעיים. אבל כל הדברים אשר בעולם השכל חומר
 וזורה בוללת והפרטית והמקרים ושאר הדברים כלם השיג על
 אמתתם ידיעה ברורה אמתית. ולהיות הגמלאים השפלים במספר
 העשרה כמו שצא בהקדמה הראשונה היה השגתו בהם בזה המספר
 מהימים והעשרה ימים השניים נצטרך להשיג טבעי הגרמים השמימי
 וטבעי הככבים ותנועתם ומניעיהם ומספרם ומצבם ויתר הדרושים
 אשר ימלאו בידיעתם ולהיות דרושי ידיעה בהם עשרה כמו שצא
 בהקדמה השנית היה ישיבתו בהשגתם עשרה ימים לרמוז למספר הזה
 מהידיעות וההשגות. והעשרה ימים השלשיים נצטרך משה אליהם
 כדי להשיג עיון השכלים הנבדלים מחומר משרתי החל עושי רענו ר"ל
 במהותם וסדורם ואופן השירות והשגת שיטתם לאל ובמספרם ג"כ
 בהתחלפותם אם היה שיתחלפו במין או במקרה מהמקרים או בהיות
 האחד עלה והאחר עלול. ולהיות מספר השכלים הנבדלים נכלל
 בעשרה הן שיהיה עשרת אחדים או עשרת מאות או עשרת אלפים או
 יותר מזה. היה ישיבתו בהם עשרה ימים לרמוז על מספרם זה.
 והעשרה ימים האחרונים מהם עלה משה אל האלדים ונתעלה בהשגת
 מה שאיפשר מהאלהות ואיכות המלאות הנבראים ממנו שהוא תכלית
 הידיעה וסוף ההשגה והוא הנלחת האדם אשר אין למעלה ממנה.
 ולפי שהספירות אשר בהם יוכלל כל זה הם עשרה כמו שצא בהקדמה
 הרביעית היה ישיבתו בהשגה ההיא עשרה ימים לרמוז על מספר
 הספירות אשר היתה בהם ההשגה. הנה התבאר שהיתה ישיבתו
 ארבעים יום וארבעים לילה כדי לרמוז על מיני ההשגות שהשיג בעולם
 השכל ובעולם הגלגלים ובעולם השכלים הנבדלים ובאלוהיית. אך
 דע וראה כי כמו שלא היה השגתו בעולם השכל בהשגת החוקרים
 בשכלם ככה לא היתה השגתו בגלגלים ובשכלים הנבדלים ובאלוהיית
 באופן השגת החוקרים אשר לא ידעו ולא יבינו בהשגה יתהלכו והמה
 יודו אשר למעלה מגלגל הירח לא השיגו דבר כי אם בהווד לא כן בעד
 האלדים משה כי כאשר גברו דרכי נבואתו לדרכי הראיות השכליות
 המדומות ככה גבה השגתו הפלא ופלא והיתה כפי אמתת הגמלאים

עטרת זקנים

ההם כאחד מצבא המרום וכמו ששיגהו אחד מהשכלים הנבדלים •
ואם יקשה בעיניך איך בהשגת הדברים השפלים התמיד עשדה ימים
כמספר אשר התמיד בעיון השכלים הנבדלים עם כל חלוקה ההשגות
ההם • אני אשיבך מלין שהיה מספר הימים להורות מספר הידיעות
עם היות שהמושגים יתחלפו במעלתם וקושי ההשגה בהם כמו שהיה
הענין במעשה בראשית שיוחד יום אחד להיות השלמים כמו שיוחד יום
אחד להיות המאורות או להיות השכלים הנבדלים אם היה שגרמו
באמרו יהי אור ויהי אור כמו שבא בקבלה האמתי וגם כי יגשרך
לעטרת ימים הראשונים להשגת העולם השפל להיותו בלתי מוכן
ואחריהם ישאר כל כך מוכן שלרוב הכנתו בעשרה ימים הראשונים
כשאר מוכן להשיג בעשרה ימים השניים עולם השמים והם הגלגלים
כלם ואחרי היותו כ"ב בעשרים יום נשאר ראוי והגון להשיג בעשרה
ימים לבד השלש ימים עולם השכלים הנבדלים וה"ה בעשרה ימים
הנשארים • ובזה הדרך היה ההכנה בימים הראשונים עוזר גדול
להשגה האמיתית ולכן יסתפק בה במעט מהימים הנה התבאר ממה
שאמרתי שהישיבה בהר היה כדי להשיג סודות המציאות ואמנם הלחות
נתנו באחרונה אחר היותו שלם בכל מה שאפשר ובעת נתינת הלחות
השלימו האלדים בציאור המלות כפי הראוי • והוא אמרו ויתן אל משה
ככלתו לדבר אתו והרצון בזה כי כאשר כלה לדבר אתו ר"ל להשיג
העניינים האלדיים הנרמזים בדבר אתו או אחרי השלמת ההשגות
כלם נתן אליו הלחות עם בציאור המלות כמו שאמרתי וזאת היא הסבה
הראשונה לדעתי בישיבת משה בהר • והסבה השנייה בישיבת אדון
הנביאים בהר כל אותה הזמן היה כי להיות השכל האנושי נקשר בנו
הקשר ימנעו מהשגת הנבדל וקבול השלמות האלדי אשר השיג משה
בהר להיות ההשגה היא רוחנית יותר ממה שאפשר אליו לסבול •
לכן גזרה החכמה האלדית לברוא חדשה בארץ אשר כמוס לא נהיתה
ולא נראתה כזאת מהיות גוי והיא להעלות אדון הנביאים ממדרגה
אנושית אל מדרגה רוחנית נבדלת ולכן זיהו שיבין עצמו לזה כדי
שיתליך מזגו והרכבתו לו לזו וקו לקו באופן שאחר ההכנות ההם כלם
יקבל צורת הרוחניות ויהיה ראוי לקבל ההשגות האלדיות כאחד מצבא
המרום ואולי שלזה נאמר לו עלה אלי ההרה והיה שם ר"ל שיתהוה שם
ויקב' היות שלית • והנה העלם האנושי יתהוה בארבעים יום כמו

שזכרו רז"ל במקומות רבים ובסוף הארבעים יום ישתלם ההכנה ויקבל
המתהווה נורה אנושית לא קודם לכן כי היו הימים הראשונים ימי
ההכנה וכמו שהתבאר בשני וכשביעית מספר השמיע הגזרות יחולו
פתאום במתהווים אחרי הדרגת ההכנות כלם והגזרות האלה היות זה
דרבס גם כן שיחולו אחרי ההכנה נאמר במלאכת המשכן ותכל כל
עבדת משכן אהל מועד ויכל משה את המלאכה ויבס העין נו'
וכבוד ה' מלא את המשכן הנה בעבור זה הוצרך משה ע"ה לשבת
בהר ארבעים יום וארבעים לילה שהוא הזמן המוגבל להויה האנושית
לחול בה הגזרה ולא נשלמה ההכנה להשיג הגזרה המעולה ההיא כי
אם בסוף הארבעים יום והארבעים לילה ובהשלמתה כתיב ויתן אל
משה ככלתו לדבר אמו ולפי שבארבעים ימי הויה אולד אין שם
מאכל ומשתה לכן היה שלחם לא אכל ומים לא שתה כדרך המתהווה
והנה רצה להדמות בהויה הזאת לפועל השלם שגומר מלאכת ההויה
האנושית בארבעים יום או שהוצרך לכך וזאת היא הסבה השנית
ביציאת משה בהר והסבה השלישית היא כי הוצרך לחננו משה
ע"ה להכניע יצרו ולהמית תאוותיו ולהכביש מזגו ופצעו לממשלת
השכל באופן שלא יעכב מהשגת השלמות ולפי שהאציות הגזרות
באדם ארבעה וליחותיו ויסודותיו אשר מהם הורכב ארבעה והיה
גודל השגתו נכללת בעשרת הדברות כתובים בארבע אלדים לכן היה
הנצורך להכניע כל יסוד וליחיה עשרה ימים כמספר עשרת הדברות
באופן שכל יסוד ויסוד מהד' יכנע לקבול הדברות העשרה ההם ומפני
זה היו ימי ההכנה והכנעת החומר ארבעים יום הנה התבאר שהסבה
הראשונה שזכרתי בזה לקוחה מפאת המושג ומעלתו והסבה השנית
הוא כפי המשיג וצורך הכנתו והסבה השלישית היא כפי צורך שניהם
קוצר המשיג וגודל המושג אכן נשאר לרעת אם היה שהארבעים יום
הראשונים הוצרך משה אליהם מפני הסבות האלה בארבעים ימים
השניים וגם הארבעים שיש בהם פסע שלישי מה היה הצורך אליהם
בזה המספר בעצמו ואיפשר שנאמר כפי דעת קצת המפרשים שלא
היה הישיבה בהר כי אם שתי פעמים בלבד ושבעים הראשונה הוצרך
אליו מהסבות שזכרתי ושהמדרגה האלדית הזאת שקנה הנה
במעשה העגל אשר דאג לו כי מר כי נגע עד לבו עשתה לו כנפים
נגשר יעוף השמים וסוד ארון הנביאים להסתבך בסנסוני ההגשמה

עשרת זקנים

בעצבון לבו וכדי להחזיר אבדה לבעליה הוצרך להעביר את דעת העגל
ואת מחשבתו ית' אשר חשב על היהודים לאבדם ואחרי התפלה
והתחנה ונתרצה האל למחות עונם אמר לו האל פסל לך שני לחות
אבנים כראשונים ר"ל שיתבדוד כבראשונה כאשר קבל הלחות י ואז
ישב בהר ארבעים יום וארבעים לילה לזכך החומר ולחזור למדרגה
הראשונה שאבד ואחרי ההכנה ההיא הוכן לקבל שנית הצורה העליונה
וכיתנה לו אז באמצעות הלחות והיות רכון אצלי הוא שבפעם הראשונה
שישב משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה לגדל המושג שהשיג
ולרוב הפלאות אשר נעשו שמה בימים הראשונים רצה הקב"ה במספר
הימים ההם שיקבל סגולה נפלאה מהפעם הראשונה ההיא וקבע
במספר הימים ההוא האלוהי יתברך כח יתר וברכה רבה ולכן בשאר
הפעמים בעמדו על עון העם ובעמדו על הלחות השניות נתעכב
צהר המספר ההוא מהימים וישב שם ארבעים יום וארבעים לילה יען
וביען מספרם יועיל מאד בסגולה רצויה ולזאת הסבה גם כן אצלנו
שארית יעקב בכל שנה ושנה עושים ארבעים ימית שובה והימים האלה
נזכרים ונעשים לפי שבסגולתם ובקדושתם שקנו בתחלה היו עוד כל
ימי הארץ נרצים לפניו ית' וגם אני אודך שהפלא העצום לא היה כי
אם בפעם הראשונה שישב בהר בלא מאכל ומשתה כל אותו הזמן אבל
בשאר הפעמים לא היה הנם כל כך גדול לפי שקנה תכונה קיימת
והפסע מהחומר בפעם ההיא כל כך חזק שלא נשאר הקשר מה לנפשו
צנופו ולא ירעב ולא יצמא עוד כמו שכתבתי בפרק הקודם לזה : הגה
פתבאר משלשת הסבות האלה ששיבת אדוננו משה בהר הזמן הקצוב
הזה היה להכרח רב ואחר עס זה הספק האחד עשר : ואמנם בהיות
הספק השני עשר והוא למה נעדר משה אדוננו מהמאכל והמשתה כל
ימי היותו בהר : אני אחשוב בו שתי סבות הכרחיות האחת כי להיות
הכוונה במעמד ההוא החלש כחות הגוף והפסד התאוות והכגע חומר
אדון הנביאים באופן לא יהיה מונע הדבקות האלדי היה מהחסד האדי
להעמידו מבלי מאכל ומשתה בענין שההזנה התמידית לא יחזק כחות
הגוף והעדר האכילה והמשתה יחליש הכחות וימית התאווה אשר הוא
ממה שיעזור לכוונת המעמד האד : והסבה השנית בהעדר המזון היה
לפי שהדבקות וההשגה בהם היתה כלה מתאחדת מדובקת כל
הארבעים יום מבלי הספק כלל ואם היה אדון הגביה' תשתמש בהזנה
הגוף

הגוף היה מפסיק בהתבודדותו כי בהשתמש בגפשו בכלים הגשמיים לא תוכל להשתמש במושכלות והיה המאכל והמשקה מזיק ומונע לא לבד מפאת עלמו כי אם גם מפאת הפסק הדבקות אשר ימשך ממנו בהכרח כי האכילה תחייב השינה ויציאת המותרות ושאר הדברים ההכרחיים בחי אשר כל זה ממה שימנע התמדת ההתבודדות והשלמתו הנה גם מפני זה חייבה החכמה האלדית שלא ישתמש אדון הנביאים במאכל ומשקה ונדברי החכם ד' עמנואל מארץ רומא ראיתי בפי' התורה אשר לו דבר זה לשונו ויש אנשים יראו לתת טעם בדבר ויאמרו כי סבת זה היה שמה ע"ה לאו באתו המעמד האלהי לבש מלאכות ופנה מכל טרדות העולם ומחשבותיו וכל כחותיו הגופניות נתבטלו ולא פעלו פעולתם להתגבר שכלו אז ושוטטו בעולם המלאכים ומתוך שלא נשאר בו שום כח גופני שלא נח מפעולתו א"כ הכח המושך והמעכל והדומה ודומיהם מן הכחות הגופניות לא עשו פעולתם למשוך ולדחות ומתוך כך נשאר גופו עם המזון שהיה בו הימים ההם הנזכרים: וע"ד האמת זה הדבר היה מן המופתיים הגדולים שהיו מיום צריאת העולם ועל זה הענין ממש נאמר בגד כל עמך לעשה נפלאות אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הגוים וראה כל העם אשר אתה בקרבות מעשה ה' כי גורא הוא וגו' עכ"ל: ויפה דבר באחרית דבריו ואמנם לא נזכר הנה בפרשה הענין הנפלא הזה ועם שאמר ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה הנה לא ראה לזכור לחם לא אכל ומים לא שתה כמו שאמר אחרי כן לפי שהפלא הזה נזכר במקומו בפרשת כי תשאובא בביאור גדול בפרשת והיה עקב אכל הנה בפרשת ואלה המשפטים היה הכוונה השלמת ספור עליית משה להר: ומה ראו הזקנים אכל מה שקרה לו בהיותו בהר לא זכרו הנה כי סמך אחרי העליה הגבוהה שבאתה על מלאכת המשכן להיות זה התכלית הנכסף בספור לסבה שיבא בפרק הנמשך לזה ולכן לא חשש לזכור הנה העדר האכילה והמשתה שקרה לו בהר: ועם זה הותר הספק השנים עשר:

פרק שנים ועשרים

הספק הרביעי והשלמת ביאור הספק השלישי
שזכרתי בפרש' בפ"ב ובס"ג מזה המאמר ולא

בריתר

עטרת זקנים

הותרו עד כה' הנה אחרי ביאור הפרשה והיתר הספקות הנפלות
בה הנה נשאר עלינו להתיר הספק הרביעי והשלמת היתר הספק
השלישי והוא כי אם היה שליחות המלאך והגהבתו לעם דבר ראוי והגון
בהיותם במדבר ומשה לזאת הסב' לא בקש עליו והודה בו' איך אחרי
עון העגל בקש עליו ומשכ מחשבות להרוות בזולתו והנה טבע הארץ
לא יסבלהו' ומשה כבד הודה בגזרה' וגם נשאר לדעת אם היה
שהגזרה אמת צדיק ילין בה איך לא יצתה לפועל ולא נתקיימה כמו
שיעד עליה' והנה בתשובת זה אומר שכפי מה שזכרתי בפרקי זה
המאמ' היה יעוד השם ית' לאבות הקדושי' שינהיג זרעם בלי אמצעי
אחרי היותם בארץ לא בהיותם במדבר להיותו מונע גדול לזה' ולכן
אחרי השלמת העם בשני השלמיות אשר היה הכרח היותם על ידו ית'
בלי אמצעי אמר הנה אנכי שולח מלאך לפניך כמו שפירשתי אבל עם
היות פסוק דיגו ית' כפי יעודי האבות וטבע הארץ ראוי והגון הנה
אחרי שירד משה מהר והגיד לעם דברי המצות כלם ועם רבויים
וקושי שמירת' השיבו בנפש חפזה כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע' ומשה
זרק עליהם דם הברית ועלה הוא ע"ה ואזילי בני ישראל וזקנים להר
והשיבו מה שהשיבו' והוא השלם מכל ילוד אשה עלה אל הר האלדים
וישב שם עם ה' בהשגה נפלאה ובעיון נמרץ הפלא ופלא מופשט מכל
חומרות והגיע למדרגת השכלים הנפרדים היושבים לפני ה' ובא
הפשטן מהחומר כל כך שארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכל
ומים לא שתה וחדד שנתו מעיניו ולא בא במצור ובמצוק העניינים
ההכרחיים למי כפי הטבע' הנה ראה השם ית' אז לעשות עם עמו
ונחלתו חסד ואמת נורא למלכי ארץ והוא שעם היות' במדבר הגדול
והנורא מקום בלתי מוכן להדבק בו השפע האלהי הוא ית' בעצמו
ובכבודו לא על ידי מלאך ישגיח בם יבהם הוא ימשול בם ויהיה הדבוק
חמידי עמהם כמו שהי' במעמד הר סיני עם היות שלא היה כן יעודי
האבות ושכבר עבר' הגזרה בחלוק הזה' והיה החסד הזה עמהם משתי
בחינות בחינה מפאת עצמם כי לשלמות אמונת' ותשוקתם למצו'
וקבלת דם הברית והשגת זקניהם ואזיליהם היו ראויים לתקון הגזרה
ושיעשה עמהם חסד הדבקות' ובחינה מפא' אדונו משה ע"ה כי אחרי
זכותו למפלה עליונה עין לא ראתה אלדים זולתו והגעתו לשלמות
בזה שחש ידבר והאלדים יענו בקול לא היה ראוי שימסר להנהגת
מלאך

מלאך ותהיה נבואתו מאתו אחרי הזתה מאת ה' מן השמי' בלי אמצעי
 כלל מפני שתי הסבות הכרחיות האלה רצה ה' לזכות את ישראל
 והוסיף על החסד המיועד לאבות כהנה וכהנה בהנהגתו בדבקותו
 הנמרץ המעולה בהיותם במדב' ולזה אחרי אמרו ויהי שם עם ה'
 ארבעים יום וארבעים לילה סמך אמרו וידבר ה' אל משה לאמר דבר
 אל בני ישראל ויקחו לי תרומה גו' והיה סוף המאמר ועשו לי מקדש
 ושכנתי בתוכם' ואמר שעם היות הגזרה החדשה שליחות המלאך
 להנהיגם הנה לשלימות העם ושלמות משה שקנה מחדש היה רוצה
 לחזור מגזירתו ויחפץ לשבת בית ביניהם ולהדבק שכינתו בתוך
 במדבר ההוא' ולזה ראוי שישתדלו בבנין המשכן ועשייתו כדי שיהיו
 ראויים להדבק בס' שמה השכינה האלדית' ובהיות אדון הנביאים בהר
 שמת ונעלז בקנין החסד האלדי הזה' מעא העם הזה מטאג גדולה
 ויעשו להם עגל מסכה ולהיות' כפי החטא ההו' בלתי ראויים להדבק
 בס' השפע המקור והחסד הגדול הנקנה באמצעות מלאכת המשכן
 אמר האלית' למשה שלחיתם עם קשה עורף אין ראוי שילך בתוכם
 במו שהי' רצונו לעשות ושלכן יאות לקיים בהם הגזרה הראשונה בגזר
 להנהיגם על ידי מלאך כי היו בלתי ראויים להדבק בהם השכינה והיו
 אמרו בפרשת כי תשא לך עלה מזה אתה והעם ושלחתי לפניך מלאך כי
 לא אעלה בקרבך והמלאך הזה הוא עצמו הנוכח בפרשת ואלה
 המשפטים ולפי שכבר הודיע שיחזור מהגזרה הודיעו עתה שלא יעלה
 בקרבם כמו שהיה רצונו לעלות' ומה תבין שבפרשת ואלה המשפטים
 לא היה ראוי שיאמר כי לא אעלה בקרבך כמו שאמרו בפרשת כי תשא
 לפי שהמאמר הזה יורה שכבר רצה לעלות עמם ועתה יחזור בו' ולזה
 אמר כאן כי לא אעלה בקרבך כמו שכתב ה' רנסים וכווננו לבדקה'
 האמנם אדוקנו משה ע"ה לפי שראה שהשם יתברך מעצמו הודיעו בהר
 החסד שיעשה עמם ושידבק השגחתו בהם' בהיותם במדבר והיה
 חוזר בו בסבת עון העגל בכה ויתחנן לו שלא יעשה כן ויקיים דברו
 הטוב אשר דבר והוא אמרו שם ראה אתה אומר אלי העל את העם הזה
 ואתה לא הודעתני את אשר תשלח עמי בו' ר"ל אתה אומר אלי העל
 את העם הזה ושאתה לא תלך עמם' וזה באמת קשה אללי מאד לפי
 שאתה כבר הודעתני בפרשת ואלה המשפטים את אשר תשלח עמי
 והוא המלאך שאמרת הנה אנכי שולח מלאך לפניך גו' ויהיה א"כ ואתה

עטרת זקנים

לא הודעתני בתמיהה כלומר וכי אתה לא הודעתני את אשר תשלח עמי
באמת כבר הודעת כל זה לי ואני שתקתי . ואתה מעלתך אחרת אחרי
כן בהיותי בהר ידעתך בשם וגם מצאת חן בעיניו הוא רמו על מה
שאמר לו בהר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם שהיה בעבור משה להגדיל
מעלתו כדי שלא ינבא על ידי מלאך . וכיון שאתה אחרת לעשות חסד
מאס כזה ראוי לי עתה לבקש עליו שלא תחזור בו ולא תגחם על הטובה
השר אחרת וזהו ועתה אם נא מצאתי חן בעיניך ירנה עתה כמו
שמצאתי בהר הודיעני נא את דרכיך ר"ל שאתה תהיה מודיע הדרך
במדבר לא המלאך וזה כשתלך בתוכם ואז תודיע את הדרך אשר נלך
ואשר תשגיח בהם במדבר או שיודיעו מדותיו כדי לרצותו בהם בשע'
הכעס בעבור שלא ימשך מה שאמר טן אכלך בדרך . וזהו אמרו עוד
במה יודע אפוא כי מצאתי חן בעיניך אני ועמך נז' . ר"ל אם היה
שלמעלת העם ולמעלת משה אחרת להדבק השכינה בהם . במה יודע
אם כן שמצאנו טן בעיניך אפוא . ר"ל במדבר כי אם כלכתך עמכם כי
אפוא יורה המקום ויאמר כי במה יודע אפוא שהוא המקום הזה יתרון
העם ויתרון משה אם ילך עמכם המלאך ותלה הענין במה יודע כי עם
כיות שיהיה יתרון להם כפי האמת מן האומות גם בהיות ההנהגה על
יד מלאך כמו שבא בפי' ו' מזה המאמר הנה אוחזו היתרון לא יודע לבל באי
עולם כמו שאמרתי . ובסוף הפרשה אמר ילך נא ה' בקרבנו . ר"ל
שיקיים מה שאמר להם שילך בתוכם ושיעשו מקדש לשכון כבודו
בקרבם . וזהו אמרו ילך נא ר"ל עתה בהיותם במדבר והאלית' השיבו
נגד כל עמך אעשה נפלאות וגומר ר"ל שהוא יכרות עמכם ברית ללכת
בקרבם וזוהי יהיה לעם מעלה עליונה והיא כי עם היותם כפי כללותם
בלתי מוכנים הנה בסבת הדבקות יעשה לפניהם נפלאות מה שלא
יעשה המלאך ששליחותו מוגבל ויצטרך להכנת המקבלי' כמו שאמרתי .
ויהיה למשה נ"כ שלמות גדול כי יראו כל העם את מעשה ה' כי נורא
הוא אשר הוא ית' יעשה עמו והוא החסד המיוחד שזכה בו אדוננו משה
בשכלו בהיותו תמיד מוכן לגבואה מצלי מוגע גשמי ובגופו שזכה
לקרן פנים אשר יראו כל העם מגשת א'יו כמו שזכר הרב רבינו חסדאי
ז"ל . ואמנם פירוש הפרשה כלה אינו מענין המאמר והנה יבא בג"ה
בשלמות בפי' התורה אשר אני עושה וענין קרון הפנים הגה יבא שמה
גם אביא מעט מועד בפרק האחרון מזה המאמר . הנה בחבאר מזה

איך לא הביע שליחות המלאך לפעל כי היה לחסד אלדי • והתבאר
עוד למה בקש עליו משה אחרי עון העגל מה שלא עשה קודם לכן •
ותדע בזה שהדבק השכינה בעם זהירות במדבר לא היה בזכות האבות
ושבועתם כי אם בזכות אדוננו משה ע"ה והוא דבר לא שיערו צו
הראשונים והוא מה שרציתי לבאר בזה הפרק : ועם מה שאמרתי הנה
נשלם פירוש הפרשה לדעתי באופן נאות • ואתה הראת לדעת שכפי
מה שפירשתי יותרו הספקות שיתחייבו לדברי המפרשים כלם בפרשה
והתהלה לאל :

פרק שלשה ועשרים

אמר

יחזק אחרי כלותי פירוש הפרשה והיתר ספקותיה •
אשית אל לבי שהרב המורה הביא שני עדים לקיים
דעתו שלבנת הספיר נאמר על החומר הראשון • האחד מדברי הנביא
יחזקאל ע"ה ותרגום יונתן בן עוזיאל בפ"ד ח"ג מספרו • והשני ממאמר
רבי אליעזר הגדול בפ"כו ח"ב מספרו • ולפי שכמו שזכר הפלוסוף
בספר השמים והעולם הטענות שיעשה המנגד לחזוק דעתו המס
יסובו ספקות לדעת סותרו לכן חל עלינו חובת הכחש עדות העדים
שהביא או לפרש דבריהם באופן אחר וראוי אם כן שגפרש מאמר הנביא
והמתרגם ומאמרי רבי אליעזר באופן לא יחלוקו על מה שפירשתי
שלבנת הספיר נאמר על השכלים הנבדלים ובו לא תשאר פרסה
מנגדת למה שפירשתי : והנה לא שמעת עד כה פי' המאמרים ההם
כדי שלא להפסיק בביאור הפרשה להיותה כלה קשורה בגחלת • ועתה
שמתי פני להתובח עם הרב כמה שזכר באלה הענינים ואביא בזה
הפרק מה שכתב בפ"כו ח"ב ובפרק הנמשך לזה אכתוב על מה שהביא
הרב בפ"ד ח"ג מתראות יחזקאל הנביא כדי להכחיש מה שהבין מהעדי
האלה : כתב הרב המורה בפ"כו ח"ב ז"ל ראיתי לרבי אליעזר הגדול
דברים בפרקים המפורסמים הנודעים בפרק י"ז לא ראיתי מעולם
יותר זרים מהם בדברי אדם מהנמשכים אחרי תורת משה רבינו ע"ה •
וזה לשונו שמים מאי זה מקום נבראו מאור לבושו לקח וגמא כשלמה
והו מתחין והולכין עד שאמר להם די שנאמר עוטה אור כשלמה
טעה שמים כיריעה • הארץ מאיזה מקום נבראת משלב שח' כסא

עמדת זקנים

כבודו לקח וזרק על פני המים שנאמר כי לשלג יאמר הוא ארץ עז'ל' -
 ואחרי שהביא הרב דברי רבי אליעזר אחר שתמה ממנו מהלך ושדכריו
 יבלבלו כל בעל דת ושנא התבאר לו בו פירוש מספיק - האמנם הו'יא
 ממאמרו זה שני כללים האחד שחומר השמים וחומר הארץ הם חומרים
 מתחלפים - אם היה שיאמר בשמים חומר - והכלל השני כי למה שאנקלוס
 תרגם ות'זת רגליו כמעשה לבנת הספיר ותחות כורסיה יקריה
 בעובדא דאבן טבא - ורבי אליעזר פירש שלבנת הספיר שהוא שתחת
 הכסא הוא חומר הארץ והוא מבואר שחומר הארץ הוא החומר הראשון -
 הוליד הרב מזה שלבנת הספיר הוא החומר הראשון והוא העד הראשון
 שהביא בדבר - ולפי שיסוד הטענה הזאת הוא שרבי אליעזר היה שואל
 על הסבה החומרית שממנה נבראו השמים והארץ ועל זה תמה ממנו
 הרב ואמר שמאמרו זה יביא אל הקדמות ועל הבנתו זאת הו'יא הכללי'
 שזכרתי : ראיתי להביא בטולים עצמיים לזה ואוכיח שר' אליעזר לא
 היה שואל על סבה החומרית ושיסוד הרב הוא קו תוהו ואבני דבו וכו' וזה
 יתבאר שלא הוליד מה שרצה : והבטול הראשון הוא כי אם היה שואל
 על הסבה החומרית איך נסתפק רבי אליעזר בתשובתו מאור לבוש
 משלג שתחת כסא כבודו כי עדין יסאר הקושיא ואור לבוש מהיכן
 נברא והשלג מאי זה דבר נברא וכבר הרגיש הרב בספק הזה וחשבו
 ביטול לדעת רבי אליעזר והוא באמת ביטול להבנתו ודעתו לא לדעת
 רבי אליעזר אשר בנדק כל אמרי פיו : הביטול השני כי אם היה השאלה
 על הסבה חומרית איך אמר מאי זה מקום נבראו והיה ראוי שיאמר
 מאי זה דבר נבראו כי הוא הלשון הראוי למה שממנו יתהווה ואתה
 ראית מדברי הרב המורה בפ"ח ח"א בשיתוף מקום שלא יאמר על
 החומר : והראיה השלישית בזה כי אם היה שואל על הדבר שממנו
 יתהוו השמים והארץ איך אמר שנבראו השמים מאור לבוש והנה אור
 הלבוש הוא מקרה ואיך יתהוו המעולים שבגשמים מהמקרה - כ"ש
 שאור הלבוש אינו גונוו אבל הוא הזוהר הנשוא בגוון וא"כ הוא מקרה
 דבק במקרה אחר : והרביעית כי אם היה שואל על הסבה החומרית
 איך אמר בארץ שנבראת מהשלג שתחת כסא הכבוד והוא מבואר
 שהחומר הראשון והשמים לא יקדמו בזמן להיות הארץ והכתוב אומר
 בראשית ברא אלדים את השמים ואת הארץ יורה ששניהם באחד
 נבראו וא"כ איך אמר שנבראת הארץ מהשלג שתחת כסא הכבוד - וכל
 זה

זה ממה שיורה שרבי אליעזר לא שאל על הסבה החומרית ולא נמצא כן
 בדבריו כי ידע בודאי שנבראו השמים והארץ אחר האין הגמור וגדול
 שבגדולי ישראל חלילה לו שיאמן בקדמות העול' כפושעי' הפילוסופים :
 אבל כוונת דבריו כפי העולה על רוחי אגיד לך ואתה פה עמוד על
 התבוננות אמתתו . אתה הראת לדעת מדברי הרב המורה בשתוף
 מקום שיאמר על המעלה שכלים והביא מזה המין ברוך כבוד ה'
 מחקומו הגה מקום אתי ובדצריהם ז"ל ממלא מקום אבותיו והנה רבי
 אליעזר באמרו מאי זה מקום נבראו לא שאל על החומר כי אם על
 הפועל הקרוב ר"ל אם היה היות השמים והארץ מהאל ית' בלי אמצעי
 או היה היות השמים מהשכלים הנבדלים והארץ מהגלגלים או
 מהשכלים ההם או היו שניהם ממנו ית' בלי אמצעי כלל והוא דרוש
 מקרו בו חכמינו הראשונים ע"ה והוא אמרם בד"ר ר' אליעזר אומר
 שמים נבראו תחלה ואחר כך ארץ שנאמר בראשית ברא אלהים את
 השמים ואת הארץ . ר' יהושע אומר ארץ נבראת תחלה ואחר כך שמים
 שנא' ביום עשות ה' אלדים ארץ ושמים . רבן במילאל אומר שניהם
 נבראו כאחת שג' קורא אני עליהם יעמדו יחדו : הגך רואה בעיניך
 שהיה הדרוש על הפועל לא על החומר וזה פירוש שמים מאי זה מקום
 נבראו ר"ל מאי זה מעלת מהנמצאים נמשכה החיותם ומי עשאהם
 האל ית' או השכלים הנבדלים והוא השיב לזה מאור לבוש ר"ל שנמשך
 מהאל ית' בלי אמצעי והלבוש רמז למעלותיו כמו שאמר ה' מלך גאות
 לבש וילבש זקנה כשרין והאור רמז לרגון כמו שאמר באור פני תלך
 חיים ואור פני לא יפילון ואור פניך כי רציתם והיה הכוונה שמהרגון
 האדי ושפע מדותיו ומעלותיו נבראו השמים ע"ד אמרו עולם חסד
 יבנה ואמר החכם הגדול הזה שלהיותו נמשך מפאת הרגון והשפע
 האלהי היה כשיעור הזה ממה שהשמים בו להיות הרגון שיהיה בזה
 השיעור ולא שנא' מצלתי יכולת ה' לעשותו יותר גדול וזה רמז באמרו
 ז"ל היו נמתחים והולכים עד שאמר להם די הגה יחס זה כלו אל
 הרגון ושפע המדות והמעלות האלדיות לא לשכלים הנבדלים ; ושאל
 עוד על הארץ ואמר והארץ מאי זה מקום נבראת ר"ל הארץ וכל
 תולדותיה מי הוא המכה אותה . והשיב בזה משלב שתחת כסא הכבוד
 ובזה ראוי שחדע שעם היות שכסא נאמר על השמים כמו השמים כסאי
 להורותם למי שידעם על עולם ממציאם כמו שזכר הרב בפ"ט ח"א לא

עמרת זקנים

ימשך וזה ששם כסא לא יאמר על דבר אחר כי הרב עלמו הודה בפי
 שנאמר על בית המקדש כמו שאמר כסא כבוד מרום מראשון גו' ואמר
 עוד הרב בלוחו פרק שכסא יאמר ג"כ על הש"י וגדולתו וגבורתו שאינו
 נבדל ממנו כמו שהביא כי יד על כס יי' וא"כ בכל אחד מהעולמות
 השלשה נמצא כסא מיוחד לאל ית' א"ס בעולם המלאכים המה יהיו
 כסאו כי יורו על עולם ממליאם ובפרט העלול הראשון ובעולם
 הגלגלים נקרא השמים כסא ובפרט הגלגל העליון ובתחתון נקרא בית
 המקדש כסא וראוי הוא שאלו יוחסו בשם כסא להיותו בין שאר הנמצאי'
 שבעולמיהם מושגחים מהאל ית' בלי אמצעי כמו שזכרתי בפ"ב מזה
 המאמר בשלמות ואני אחשוב עוד ששם כסא כשיבא לבדו יובן על
 הגרם השממי אבל כשיהיה סמוך אל כבוד כאמרס כסא כבוד כסא
 כבודו לא יאמר כי א"ס על השכלים הגדלים מחומר ועל האל יתברך
 עמו' והנה תמצא זה בדבריהם ו"ל שתמיד יאמרו כסא הכבוד על
 המלאכים והנביא יאמר כסא כבוד מרום מראשון מקום תקדשנו וסמך
 מקוה ישראל ה' כל עזובך יבשו' הנה התבאר מפשט הכתוב שלא
 נאמר בי א"ס על האל ית' לבדו או על השכלים הגדלים ומה שיגלה זה
 באמת הוא מאמר הנביא יחזקאל ע"ה וממעל לרקיע אשר על ראש
 כמראה אבן ספיר דמות כסאו ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם
 עליו מלמעלה ואמר גם לדעת הרב המורה שראה על החיות שהם
 לדעתו הגלגלים רקיע כעין הקרח הגורא נטוי על ראשיהם מלמעלה
 והוא הגלגל העליון הסובב בכל ואמר שעל הגלגל העליון הוא ראה
 אבן ספיר דמות כסא והם השכלים הגדלים מניעי הגלגלים ועל
 השכלים ההם ראה דמות כמראה אדם והוא רמו לסבה הראשונה
 המשפיע עליהם תמיד' וממה שביאר שהכסא ממעל לרקיע נדע
 בלא ספק שהם השכלים הגדלים וממה שתאר הרקיע שהוא הגלגל
 בשם קרח הגורא כמו שאמר ודמות על ראשי המה רקיע כעין הקרח
 הצור' נטוי על ראשיה' מלמעלה שהוא לדעת הרב הגלגל הסובב בכל
 חבין מאמר ר"א באמרו משלב שתחת כסא כבודו כי השלב והקרח
 ישתתפו במובנם וסבתם אחת כמו שהתבאר בסבביות ובדברי
 המשורר הכותן שלב כנמר כפור כאפר יפזר משליך קרחו כפתים גו'
 הגה היה אללו שלב כפור קרח דברים ממין אחד וזה ממה שיכירית שלב
 יאמר על הגרם השממי כמו שיאמר עליו הקרח בדברי הנבי' וזה

אמרו מסבג שתחת כסא כבודו ר"ל שהארץ נבראת בכחות הגלגלים ושהנהגתה בהויה והפסד כמשכת מהם כמו שהביא הרב המורה פ"י ח"ב: הנה התבאר שהיה דעת רבי אליעזר שהארץ נבראת על ידי הגלגלים הנמשלים בשלג אשר תחת כסא כבודו שהם השכלים הנבדלים מסכים למה שאמר בב"ר במחלוקתו עם ר' יהושע שמים נבראו תחלה ואח"כ ארץ אשר כוונתו שם שנבראת הארץ באמצעות הגלגלים וזהו ג"כ אמרו כאן לקח וזרק על המים כלומר שמהשמים באו הכחות על הדברים השפלים והנה הביא ראיה מאמרו לשלג יאמר הוא ארץ ר"ל שאמר לגלגל שיהיה הארץ: וזה דעתי בפירוש דבריו אחרי דקדוק גדול ושקיד רבה והאלדים יודע האמת אבל מ"מ אין ספק שמה שר"ל הרב להוכיח מדברי ר' אליעזר אינו כדבריו ולא העיד כלל על מה שר"ל הרב המורה: והוא אשר ראיתי להביא בפרק הזה: ואמשיך הדברים בעד השני שהביא מדברי יחזקאל במרכבה:

פרק ארבעה ועשרים

כפי מה שנלה הרב המורה בתחלת החלק הב' מספרו הנכב' אמר שבנבואת יחזקאל היו שלשה השגות חלוקות ושלכן נאמר שם שלש פעמים וארא האמת בחיות וארא והנה רוח סערה ג' ומתוכה דמות ארבע חיות וזה מראהו בנ' וחשב הרב שנאמר זה על הנרמים העממיים ההשגה השנית היא באופנים אמר וארא החיות והנה אופן אחד בארץ אלל החיות גומ' מראה האופנים גומ' וחשב הרב שנאמר זה על הארבעה יסודות אש ואויר מים וארץ אשר החומר הראשון משותף אליהם והוא האופן הראשון שזכר: ההשגה השלישית היא בחשמל ואמר וארא כעין חשמל כמראה אש גומר ואמר הרב שנאמר זה על מציאות השכלים הנבדלים והסבה הראשונה: ולפי שנאמר בהשגת האופנים שהם היסודות לדעתו מראה האופנים ומעשיהם כעין תרשיש ותרנס יונתן ב"ע ע"ה חיצו גלגליא ועובדיהון כעין אבן טבא וכו' והוא מסכים למה שתרנס אנקלוס ע"ה ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר כעובדא דאבן טבא גזר הרב המורה שהענין הנמשל בשניהם הוא אחד וסתם מאמרו באמרו והבן זה: וירמוז כפי הנראה מדבריו במקומות מספרו שאנילי בני ישראל השיגו אחתת החומר הראשון

עזרת זקנים

הראשון המשותף ליסודות ושהוא נרמז באמרו באופנים שהם היסודות
שהם כעין תרשים שהוא עובדא דאבן טבא הנמשל בחומר ההוא אצל
שני המתרגמים זהו העד השני שהביא הרב לבאר שלבנת הספיר הוא
החומר הראשון : ויען היה יסוד הטענה הזאת אמרו שהאופנים הם
היסודות והחיות הם הנלגלים הגה אבקש לך ראיות חזקות שאין הבנת
מראה כדברי הרב ושאין החיות רמו לנלגלים השממיים ואין האופנים
רמו ליסודו ועם זה תבטל טענתו זאת והנה אוכיח זה בשבעה ראיות
לקוחות מדברי הנביא ע"ה בשתי המראות ועם הרב המורה נתוכח
אם יסכימו לשרשיו הפסוקים אם לא ולהיות הדרוש עמוק עמוק מי
ימלאנו והוא הגדול מחכמת התורה ושהרב התחכם במה שכתב בזה
אחלה פני המעיין בפלס ומאזני משפט יסקול דברי הרב וטענותי :
הראויה הראשונה כי אם היה כוונת הנביא במראה הנפלאה הזאת
בשים במציאות בכללו ד' יסודות מתדמים בחומרים והפכיים בצורותיה
ושעליהם הגרמים השממיים מתנועעים תמיד והם יגיעו אותם להיות
ולתפסד ושהשמים ההם יתנועעו ממניעים נבדלים אשר הגבוה מהם
הוא אלהינו ואין עוד אחר כדעת הרב הגה לא היו חכמינו הקדושים
מפליגים בהסתר הדרושים האלה כמו שבא במשנה אין דורשין מעשה
בראשית בשנים ולא במרכבה ביחיד והיותם מונעים הלמוד הזה עד
ימי הזקנה לחכמים כאמרם חא ואגהרך מעשה מרכבה אחר ליה אכתי
לא קשאי והנה אין בדבר מאלה הדרושים שזכרתי מה שיחייב ההעלם
הזה אבל ראוי שידרשו אלה הידיעות במקלות ברבבות עם ישראל
ואיך לא והנה בכל האומות גם באומתינו נחפרסם ההתפלספות בכמו
אלה הדרושים בבתי מדרשיהם הכוללים לנערים ולבחורים כמו שזכר
הרב רבינו חסדאי ז"ל וכל זה ממה שזרה אליך שמעשה מרכבה שראה
הנביא אינו מה שהתבאר אצל הפלוסופי בראיותיהם וא"כ אין האופנים
שזכר הנביא היסודות כדעת הרב ואמרו כעין תרשים לא ירמוז אל
החומר הראשון המשותף אליהם כדעתו : הראיה השנית כי אם היו
החיות הם הגרמים השממיים כדעת הרב כדי שיאמר שהאיפנים אצלם
הם היסודות איך אמר שהם ארבעה והגה הכדורים השממיים הם
יותר מזה המספר ואתה תראה שבמראה השניה אמר ואראה והנה
ארבעה אופנים אצל הכרבים אופן אחד אצל הכרוב אחד ואופן אחד
אצל הכרוב אחד ומראה האופנים כעין אבן תרשים הגה שיהכרובי

שהם החיות כמו שביאר ואמר בהם היא החיה אשר ראיתי בנהר כזר
המה במספר האופנים עלמו וכמו שהיסודות הם ארבעה באמת ככה
יתחייב שיהיו הגלגלים ג' כ' ארבעה כדורים ולא עוד והוא מהשקר כי
הכדורים השממיים רבים הם יותר מהמספר הזה והרב הרגיש מאל
בספק הזה וכתב בפ"ט ח"ב שהראשונים היו מסדרים נגה וככב
למעלה מן השמש והיו מונים מספר הכדורים המצויירים ר"ל כדורי
הגדולות אשר בהם ככבים ארבעה והם כדור הככבים העומדים וכדור
הככבים הנבוכים החמשה וכדור השמש וכדור הירח אלה הם הארבעה
כדורים ולמעלה מהם כלם גלגל אחד מופשט אין ככב בו ואמר הרב
ז"ל וזה המספר אצלי שרש גדול מאד לענין עלה בדעתי לא ראיתי לאחד
מן הפלוסופים בביאור דברי החכמים העירוני על זה וכו' בפ"י ח"ב
הנוכח כתב הרב עוד ז"ל ועלה בדעתי כי אלו ה' כדורים המצויירים
ואע"פ שזופעים מכלם כמות בכל המתהוות והם עלתם יש לכל כדור
יחיד מן ה' יסודות הכדור ההוא התחלת כמות היסוד ההוא לבד וכו'
ועם היות שהרב העלים למה כתב כל זה ומה הצורך אשר לו בו שם
הגה האמת הוא שכל זה כתב הרב כדי לישב מספר הארבעה חיות
והיותם משוערות בדברי הנביא עם ארבעת האופנים וכל זה איננו
שוה לפי שהיסוד אשר עליו בנה הרב הדעת הזה הוא רעוע לפי שיסודו
הוא שכוכב ונוגה הם למעלה מהשמש ועל זה בנה הקדמתו שהם
ארבעה כדורים והוא יסוד רעוע כי כבר נודע לחכמים שאינו כן
ושני הככבים האלה הם למטה מהשמש וכן כתבו בטלמיוס ראש חכמי
התכונה וחלילה שהנביא יחזקאל יבנה נבואתו על קו תבו והקדמה
כוזבת וגם כי לדעת הראשונים לא ימנו הכדורים בזה המספר עם
היות ככב ונוגה למעלה מהשמש אבל ימנו כדור כל כוכב וככב
מהכדורים בפני עצמו ואם יכללו החמשה כלם בכדור אחד הנה ג' כ'
יכלט שמה השמש והירח ובכלל שמעולם לא נברא אדם ימנה הכדורים
במספר ארבעה וגם לדעת הרב ודבריו הנה הם חמשה עם הכדור
העליון שאין כוכב בו וידוע שהנביא אם ידבר מהכדורים מכלם ידבר
ולא יהיה נבואתו מארבעת הכדורים המצויירים וישכח הגלגל המקיף
בהם אבל כפי האמת מספר הכדורים בזה האופן הרב הוציאו מלבו
לישב מאמר ארבע חיות וארבע מרכבות זכריה ושאר הרביעיות וזה
ממה שזרה שאין כוונת המראה בדברי הרב: הטענה השלישית כי אם

עזרת זקנים

היה שהחיות רמזו לגלגלים והאופנים ליסודות והחשמל לעולם
 השכלים הגבדלים יקשה מאד סדר ההשגה כי הנה ההשגה לא תמלט
 משתהיה מהמאחר אל הקודם כהשגת יעקב אבינו והגה סולם מוצב
 ארצו וראשו מגיע השמימה גו' שהשיג מהמאחר אל הקודם כמו שבא
 במה שעבר * או שתהיה מהקודם אל המאחר כהשגת ישעיהו באמרו
 ואראה את ה' יושב על כסא גומר שרפים עומדים ממעל לו והוא רמז
 לסבה הראשונה המשפיע ביתר השכלים ואחרי כן אמר וימועזו אמות
 הספים מקול הקורא והוא רמז לעולם הגלגלים ואמר בסוף והבית
 ימלא עשן שהוא רמז העולם השפל המתהווה והנפסד מפאת כחות
 הגרמים השממיים * והנה לדעת הרב יתחייב שתהיה השגת יחזקאל
 מבולבלת ולא תהיה מהמאחר אל הקודם ולא מהקודם אל המאחר
 כי הוא התחיל בחיות שהם השמים ואחר כן דבר באופנים שהם היסודות
 ואחר כך בחשמל שהם השכלים הגבדלים והיה ראוי שתתחיל ההשגה
 מהאופנים ואח"כ החיות אח"כ החשמל או שתהיה בהפך מהחשמל אל
 החיות והאופנים באחרונה וכבר הרגיש הרב בחולשת סדרתו מפאת
 הספק הזה וכתב פ"ה ח"ב בסופו ו"ל הקדים השגת החיות מפני שהם
 קודמות במעלה ובעלה לאופנים כמו שזכר רוח החיה באופנים וזולת
 זה ג"כ ואחר האופנים ההשגה השלישית אשר הוא עליונה במדרגה מן
 החיות וסבת זה שסתי ההשגות קודמות בלמוד בהכרח להשגה
 השלישית והם מורות עליה עכ"ל * ועדין הספק במקומו כי אם קימה
 ההשגה בדרך מופת ראיה כמו שיראה מדברי הרב באמרו למה
 שהשמים הראשונות קודמות בלמוד בהכרח להשגה השלישית והם
 מורות עליה וכו' היה ראוי שתתחיל באופנים אחר כן בחיות ואז ידבר
 בחשמל ואם היה בדרך מופת סבה שתלך מהקודם אל המאחר היה לו
 להקדים ענין החשמל שהוא קודם במעלה לכל הדרושים * התבאר
 מזה שדעת הרב בהשגה לא יתכן : הראיה הד' כי לדברי הרב יקשה
 מאד אמרו ודמות על ראשי החיה רקיע וגו' * ותח' הרקיע כנפיהם
 ישרות גו' ואשמע את קול כנפיהם כקול מים רבים גומר ויהי קול מעל
 לרקיע גומ' וזה לפי שלדעת הרב ההשגות הם חלוקות ולכן נאמר
 בהם שלשה פעמים וארא כמו שכתב בפ"ה ח"ג הנזכר * ואם כל מה
 שאמר בחיות הוא מדרוש הגרמים השממיים עד אמרו וארא והנה אופן
 אחד וגו' שהוא דרוש היסודות עד וארא כעין חשמל ומסס עד סוף
 המראה

עזרת זקנים . מח

המראה הוא דרוש האלהות א"כ איך בדברו באופנים צאו הפסוקים האלה והם ענינים כבר נאמרו בחיות ואין צורך בהשנותם כ"ש שיאמר שלא נזכרו בדברו בחיות ונזכרו במה שדבר בענין האופנים וזה ממה שזורה שאלם גודה בחיות כוונת המראה מה שזכר הרב יתחייב לדעתו שיבואו הפסוקים בלי סדר ותהיה ההשגה בסדר מבולבל והרב לא הרגיש בזה הספק: הראיה החמישית כי אם היו החיות הם הגרמיים השממיים והאופנים המה היסודות כדעת הרב המורה יקשה מאד אמרו ואשמע את קול כנפיהם כקול מים רבים כקול עדי בלכתם קול המלה כקול מחנה בעמדס תרפינה כנפיהן: ויהי קול מעל לרקיע אשר על ראש גו' והקושי בזה מארבעה פנים: אחד מאשר יחס קול לגרמיים השממיים והוא בחלוק האמת ראה דברי הרב בפ"ה ח"ב שזכר שהיה דעת קדוש שהיו לגלגלים קולות נוראים עלומים בתנועתם ואמר שם ז"ל וזה הדעת מפורסם באומתנו ב"ע"כ: ועם היות ששמה לא ביאר הרב הצורך הפרק ההוא דע נא וראה כי כוונתו שמה אינה כי אם להעיר על זה הקול שזכר הנביא והרב אומר שזה בלתי איפשר כפי האמת ויתחייב א"כ שצא שוא ודבר כוזב במראות יחזקאל הנביא חלילה לאל מרשע: הפן השני מהקושי באלה הפסוקים במה שיחס הקול ההוא לכנפים לבד ולא לידים ולפנים ורגלים ולגויותיהם והוא זר מאד כי האומר כקול הגרמיים השממיים יאמר שבתנועתם יחדשו הקול ההוא ולא יאמר שיתחדש הקול מהכנפים אשר הם לדעת הרב כדוריות הנלגלג ונפשו ושכלו שיצייר והמגיע הבדל שיגיעהו על גד התשוקה ואלה הענינים לא יחדשו קול: הפן השלישי מהקושי באמרו בעמדס תרפינה כנפיהן וזה יורה על שהשמים נחים צומן מה והוא שקר כי המנוחה נמנעת בהם יען היתה תנועתם סבובית תדירה וכמו שהביאו מדב ואמר וכף רגליהם ככף רגל עגל מלמד שאין ישיבה למעלה: הפן הרביעי מהקושי היא באמרו ויהי קול מעל לרקיע אשר על ראשם גו' והנה מעל לרקיע שהם הכדורים כלם אין גשם כלל ולכן לא תמצא שמה איפשרות קול וחין שם כנפים ולא עמידה לשיאמר בעמדס תרפינה כנפיהן: והנה הרמזים שזכר הרב בכנפים והדעת הקדום שזכר בקול הנלגלים לא יתכן שיאמר שהיה בדבר נמצא על הנלגלים: והראיה הששית אמרו במראה השנית ואראה והנה ארבעה אופנים אלל הכתבים אופן אחד אלל הכרוב אחד ואופן אחד אלל הכרוב אחד ומראה האופנים

עמרת זקנים

האופנים כעין אבן חרשים • וכל בשרם וגבהם וידיהם וגומד זאם היו
האופנים המה היסודות איך חמר בהם כנפים כי הנה היסודות הם
בשמים מתיים ואיך להם נפש ולא שכל שיציר ולא מניע שיניעם על נד
התשוקה שהם הדברים שהמשיל בבנפים לדעת הרב המורה • והראה
השביעית אמרו עוד במדראה השנית לאופנים להם קורא הגלגל באזני •
וארבעה פנים לאחד פני האחד פני הכרוב פני השני פני אדם והשלישי
פני אריה והרביעי פני נשר ואמרו חז"ל בראשונה אמר פני שור ועכשו
אמר פני הכרוב יחזקאל בקש עליו רחמים והפכו לכרוב אמר לפניו
רבוננו של עולם אין קטיגור נעשה סניגור • ועתה ראה שהפנים
האלה המה הפנים שזכר בחיות ואם היה שהחיות הם הכדורים
השממיים והאופנים המה היסודות איך אמר באופנים הפנים שזכר
בחיות כי היסודות לא ישתתפו לגרמים השממיים לא בחומר ולא
בצורה ולא בדבר אחר • וכבר הרגיש הרב בספק הזה ואמר ז"ל והשיב
הנורות בעצמם והתנועות בעצמם והתבאר שהחיות הם הכדורים •
ע"כ בפ"ג ח"ג רוצה לומר שהפנים האלה שזכר כאן לא זכרם באופנים
כי אם על החיות כמו שזכרו בראשונה ורבי דוד קמחי ז"ל גמך
אחריו אמר וארבעה פנים לאחד לכל אחד מהכרובים וכו' אבל טעם
הפסוקים לא יסבלו כי הכתובים כלם באופנים ידברו ולא בכרובים •
ראה תחלת הספור ואראה הנה ארבעה אופנים בו' ומראה דמות
אחד לארבעתם כאשר יהיה האופן בתוך האופן בלכתם אל ארבעת
רביעיהם ילכו בו' וכל בשרם וגבהם נומר לאופנים להם קורא הגלגל
בו' וארבעה פנים לאחד וגומר הנך רואה שהפסוקים כלם באופנים
ידברו לא בכרובים ולכן אמר פני האחד פני הכרוב ואם היה הדרוש
בכרובים למה יאמר פני האחד פני הכרוב והוא כאלו יאמר פני הכרוב
הוא פני הכרוב וזה מאמר בטל וגם שאחרי זה זכר פני הכרובים ולכן
יחוייב שזה נאמר על האופנים והוא חמה שיכריח שאין האופנים
היסודות כדעת הרב ואין עין תרשים הוא החומר הראשון כדעתו •
הראה שמינית כי אם הרב יחייב שלבנת הספיר הוא החומר הראשון
בין שחרגם בו אנקלוס עובדא דאבן טבא כמו שחרגם יונתן אמרו
כעין חרשים באופנים יותר ראוי הוא שנאמר שהשכלים הנבדלים
שקרא יחזקאל הגביא כסא אשר מתעל לרקיע הם חומרים בטבעם
זשים בהם מהחומר הראשון בין שגא' בהם במראה אבן ספיר והוא
כלשון

הלשון עלמו שזכרה התורה כמעשה לבנת הספיר שאומר הרב שהוא החומר הראשון וכן תמצא שבמראה השנית אמר ואראה והנה על הרקיע אשר על ראש הכרובים כאבן ספיר כמראה דמות כסא וגו' והנה אומר בפירוש שעל ראש הכרובים שהם החיות ימצא האבן ספיר וג' תרגם בו יונתן אבן טבא וימשך מזה שיהיו השכלים האלהיים בלתי כבדלים מחומר כי חוץ הטענה תמצא יותר בדברי משה והנביא יחזקאל יען נתנו מרועה אחד משתמלא בדברי אנקלוס ויונתן כ"ש בהיות לשון הפסוק והתרגום שזה בשניהם והוא ספק עלום לא דבר הרב בו והסתיר פנים ממנו ואפלא מהרב המורה הפלא ופלא כי הוא אומר בפ' שיונתן מאשר ראה מאמר הנביא לאופנים להם קורא הגלגל באוני גור אומר שהאופנים הם השמים ותרגם כל אופן גלגל והרב אמר שאין כן דעתו כמו שתראה בפ"ד ח"ג ואם הוא בעצמו מודה שחשב יונתן שהאופנים הם השמים איך יאמר שתרגם יונתן עין תרשים אבן טבא ושומר זה על החומר הראשון כי א"א שיסבור המתרגם שהשמים הם בעלי חומר ראשון ולכן יאמר אומר שהמתרגם מאמר שאמר שהאופנים הם השמים ותרגם בהם כעין תרשים אבן טבא יראה שלא יאמר אבן טבא ולבנת הספיר על החומר הראשון כדעת הרב והטענה שהביא א"כ לדעתו היא אליו הגדולה שבסתירות: הנה ביארתי מכל מענות האלה שמה שכתב הרב המורה בפ' מעשה מרכב' אינו האמת ושאר החיות הם הגלגלים כמו שחשב והאופני' אינם היסודות כדעתו ומה יתבאר שאבן ספיר אינו החומר הראשון ויונתן ב"ע לא כיון אליו באמרו אבן טבא וא"כ באו על האבן הזאת שבעת עינים ר"ל שבעה ראיות על שאין אבן ספיר הוא החומר הראשון מהם כוללות ומהם פרטיות מלבד הטענה הראשונה שאינה עלמית כ"כ בדרוש הזה כפי הפסוקים וא"כ אתה המעיין תן חלק לשבעה וגם לשמונה הטענות האלה ותראה שאינו כמו שחשב הרב וגם שנודה שהיה הכוונה כאן באמרו כעין תרשים הוא החומר הראשון לא יתחייב שיהיה כן לבנת הספיר כי כבר יהיה דבר אחד משל לשני דברים מתחלפים כמו שהביאו הרב המורה בהקדמת ספרו ז"ל ויותר עמוק מזה היות המשל האחד בעצמו משל לענינים רבים ע"כ: ואמרי שביארתי שאין הכוונה במרכבת המשנה שראה הנביא מה שחשב הרב המורה א"א מבלתי שאעיר דבר מה בכוונת המראה כפי חולשת סברתי לא בביאור והרבה

עשרת זקנים

המאמר כי אם ראשי דברים כמו שז"ל : ואומר שהאופנים והחיות הם שמות נאמרים על השכלים הנבדלים מחומר משרתי עליון עושי רצונו והם מדרגות כפי מעלתם החיות מדרגה עליונה מהשכלים ההם והאופנים מדרגה למטה מהם ומקבלים מהם השפע כמו שהמר כי רוח החיה באופנים ואמר בלכתם ילכו גו' ולפי שכמו שהתבאר אלל המאמתי היו השכלים הנבדלים בארבעה מחנות כמו שכתבו מו"ל בהרבה מקומות ואמרו שמיכאל הוא שר המחנה הראשונה וגבריאל שר המחנה השנית ונוראל שר המחנה השלישית ורפאל שר הרביעית לכן אמר ארבע חיות וארבע אופנים : וזכריה הנביא ראה ארבע מרכבות יוצאות מפין שני ההרים גו' וקראם ארבע רוחות השמים יוצאות מהתיב על אדון כל הארץ : ואיפשר שהחיות הם ראשי המחנות והאופנים הם אשר יהיו למטה מהם במחנותיהם או יהיו מעלות מתחלפות מהשכלים הנבדלים : ובמדרש תנחומא אמרו כמה מעלות היו בסולם ארבעה ואמרו עוד במקום אחר האבות הן הן המרכבה והבן דבריהם בעין השכל כי הענין כל מסכים לאמת מכלל כל ולפי שהאופנים והחיות הם שכלים בעלי בחירה ורצון אמרו אנשי כנסת גדולה והאופנים וחיות הקדש ברעש גדול מתנשאים לעומתם משבחים ואומרים ברוך כבוד ה' ממקומו והשבח והשיר לא נאמר כי אם על בעלי נפש : האמנם אם יש שכלים אחרים מבלעדיהם והמחלות האלה מהו אופן וסדר ענינם : הגה זהו נעלם מעין השכל האיננושי ולא ידע כי אם בנבואה או בקבלה מהנביאים ולכן החמירו החכמים בלמוד מעשה מרכבה להיותו דבר יוצא מחק השכל העיוני מהשינוי מעצמו ולכן היו השמות הקדושים נקנים בקבלה אליהם והיו מוסרים אותם לפרחי כהונה בהיותם בגוים ובזמן ידוע וכל זה ממה שיעיד שאינו מה שחשב הרב ושהוא קרוב למה שכתבתי : ויען וביען החכמה האלה רחוקה ממני אמרתי אשמרה לפי נחסו' ודי לי שהתבאר ממה שאמרתי שהעד השני שהביא הרב לא יעיד דבר ממה שכתב אבל יראה באמת שאכן ספור ולבנת הספיר נאמר על השכלים הנבדלים והוא אשר רציתי לבאר :

פרק חמשה ועשרים

בחתימת

בחימת

הדברי' בזה המאמ' ממך שזכרתי צמח שקד' יעלה
 בידנו שהאומה ישראלית תתדמה לגלגל צב'
 בחינות ועתה אזכור עליהם בחינה רביעי' אמנם הבחינ' האמ' היא כי
 כמו שהגלגל עם היותו גשם יזכה לדבקו' הגדול תמידיו וכליו' אותו
 יתנועע תמיד להגיע אל התכלי' הנכסף להשתלש בכל מה שאיפשר לו
 שלמות ככה האומה ישראלית תתדבק אל האל ית' התדבקות רוחני
 וכלי' אותו תתנועע מתשוקת עבודתו לעשות מעשה הדדקה
 והמנוח וכבר אמר ישיעיהו הבחינה הזאת אמר כה אמר האל ה' בורא
 השמים וכוטיהם רקע הארץ גומ' אני ה' קראתיך בדק גו' ואמר כי האל
 ית' שברא השמים מהאין בנמו' בשיעור' וגטיתם הנפלא ואשר רקע
 הארץ ונאצאיה והם המתכו' והנמחי' אשר הם כלם מעבד הארץ כמו
 שאמר להם תוצא הארץ תדשא הארץ והוא אשר הרכיב טבע ממונע
 שאינו מהשמי' לבד ולא מהארץ לבדה אבל הוא אמנעי מורכב משניהם
 וזהו אמרו נותן נשמה לעם עליה וגומר ר"ל שהוא ית' נתן נשמה ורוח
 עליון אלהי לעם בהיותו בארץ והולך עליה שהוא דבר נפלא שהנפש
 האלדי' תתדבק בחומר הארצי' הזה וזכר שמכל אשר בארץ לא בחר
 השם לנחלה לו להתדבק בהשגחתו כי אם האומה ישראלית לבד וזהו
 אמרו עוד אני ה' קראתיך בדק ואחזק בידך וכו' אמרנו לדבקות הנפלא
 ההוא ואמר שבזה יהיה לאור גויים כי לא עשה כן לכל גוי' הבחינה
 השנית כמו שהקשר היותר חזק מחלקי הגלגל עם הגדול הוא במקום
 פרטי מיוחד ממנו והוא בעיגול הגדול האזור אותו אשר הוא באמצע
 ברוחק שזה מקטביו כמו שזכר החוק' ככה היה הדבקות והשפע הנפלא
 אשר בכללות הארץ הנבחרת והאומה תמצא מיוחד אם בארץ בהר חמד
 אלדים לשבתו המקום אשר בחר ה' לשכן שמו שם ירושלם הבנויה ואם
 באומה בחר בשבט לוי באהרן וזרעו הכהנים וזכר אמר המשורר ע"ה
 הבחינה הזאת אמר אלהי' שער' גיון מכל משכנות יעקב ואמר זאת
 מנוחתי עדי עד פה אשב כי אויתיה לדה בדרך אבדך גו' ואמר עוד
 כהניה אלביש ישע גומר ופסוקים אחרים רבים יאמרו זה וזכר
 אמרו חז"ל מתוך בני ישראל אמר רבי צלאל מכל האומות לא בחר
 הב"ה אלא בישראל ומאריך ישראל לא בחר אלא בבית המקדש ומבית
 המקדש לא בחר אלא בית קדש הקדשים כך בכל האומות לא בחר אלא
 בישראל ומישראל בחר שבט לוי ומשפט לוי בחר באהרן שנאמר ויבחר

עזרת זקנים

ואתו מכל שבטי ישראל : הבחינה השלישית כי כמו שהחלק המיוחד
והשלם שבכל הגלגל הוא הכבד והוא היותר מדויק לגדל והוא אשר
לזהרו ואורו מאיר לגלגל כלל וגם לשאר הגלגלים כמו שכתב מהשמש
שמלבד גלגלו יאיר שאר הגלגלים ועם היות הכבד והגלגל כלל גשם
אחד ואינם משני סוגים היה הכבד הוא היותר מעולה שבו והוא
המשלים לכל הגלגל כן האומה הנבחרת עם רבוי חלקיה ואחדותה
והתדבקות כללותיה בש"י היה איש אחד ממנה יותר חזק ההתדבקות
אליו לחזק היחס והקורבה שבינו לאל ית' והוא אדוננו משה ע"ה אשר
קרן עור פניו וכאמרם פני משה כפני חמה כי היה הוא המאיר באורו
וזהו לכללות האומה כמו שיאיר החמה לשאר הגלגלים ולהיותו בשכלו
וחזק דבקותו משלים האומה מאיר לארץ ולדרים עליה רנה הב"ה
שגם עור פניו יאירו ויתדמה לכבד בשני חלקיו אם בליורו ודבקותו
עם הגדל וזה יוחם לשכלו ויתדמה אליו עוד בגשמו שגמו שהכבד
הוא גשם ספריי ככה משה אדוננו יהיה גשמו ספריי וזהו קרן עור
פנים והנה היה זה אחרי רדתו מהר ושני לוחות האבנים בידו כי עם
היות שישב שם ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכל ומים לא שתה
ותדד שנתו מעיניו לא מפני זה כהתה עינו לא שבעבור זה גם למה
אבל נתחלף טבעו מטבע אנושי למראה גשם ספריי ומה טוב אמרו
ומשה לא ידע כי קרן עור פניו כי בהיותו מתבודד בדבקות אלרי לא
הרגיש בהחליף מזגו ועם היות הבחינות האלה נפסקו ונחלשו בסבת
גלותינו כבר באו יעודי הנביאים שהמה עתידים להתחדש בזמן
באולתינו ושעם ביאת משיחנו נשוב כימי קדם לכל מעלה ושלמות אם
התחדשות הבחינה הראשונה והוא הדבקות האלרי לאומה כבר יעדו
הנביא ישעיהו ע"ה לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם וללילה הירח לא
יאיר לך והיה לך ה' לאור עולם ואלדיך לתפארתך לא יבא עוד שמך
גו' ועמך כלם נדיקים גו' יאמר שבזמן הגאולה יהיו ישראל בתכלית
הדבקות והשפעה האלדי ולא יהיו תחת ממשלת הגרמים השממיים עד
שאמר ממשל שהאור שגשפע מהם לכל העולם השפל בימי משיחנו לא
לישראל כי יהיה האור המגיע אליהם מהאל ית' בעצמו לא מהשמש
וזהו אמרו לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם וללילה הירח לא יאיר לך
והיה לך ה' לאור עולם ואלדיך לתפארתך ואמר לאור עולם להגיד כי
עם היות האור שזה בכל העולם הנה לישראל יהיה מהש"י וזהו והיה לך

ה' לאור עולם והנה אמר שמוה ימשך חסד עליון אלהי והוא שהאור
הגלגלי לא יתמיד על הארץ אבל אחרי ימשך חסד והאור האלדי לא יהיה
כן והוא אמרו לא יבא עוד שמשך וירמך לא יאסף כי ה' יהיה לך לאור
עולם גו' ואם יאמר אומר איך יהיו בני ישראל כלם ראויים לחסד גדול
כזה השיבו ועמך כלם נדיקים לעולם ירשו ארץ גו' ר"ל כי להיותם
בעמם אגסים נדיקים וטובים ולהיותם מעשה ידי השם ראויים
להתפאר מפני הסבות האלה יהיו ראויים למעלה הגדולה הזאת והיה
ענין האור משל למלכות והמעלה התמידית שיהיה להם מאת האל ית'
לא מהמערכה והוא שאמר לעולם ירשו ארץ: ואמנם התחדשות הבחינה
השנית והיא חזק הדבקות בירושלם אמר הנביא מיעד הטוב כי הנני
בורא שמים חדשים וארץ חדשה ולא תזכרנה הראשונות ולא תעלינת
על לב כי אם שישו וגילו עדי עד אשר אני בורא כי הנני בורא את ירושל'
גילה ועמה משוש יאמר שהוא ית' יברא שמים חדשים וארץ חדשה והוא
רמוז ומשל לאומת ישראל וקראה שמים להתדמותה לגלגל בכל
הבחינות האלה ואמר שלא תזכרנה הראשונות לפי שלא יהיה אליהם
יגון ואנחה בזכרון הרעות אשר סבלו והוא שהמשך עוד אמרו כי אם
שישו וגילו עדי עד ונתן הסבה למה ישישו ואמר אשר אני בורא ר"ל לפי
שאני בורא הבריאה המעולה הזאת ופירש הבריאה ההיא ואמר כי הנני
בורא את ירושלם גילה ועמה משוש הנה יעד על הטוב והשלמו והדבקות
בא' ית' שיהיה לירושלים עיר הקדש בזמן משיח נדקנו. ואמנם התחדשות
הבחינה השלישית והוא שימצא באומתנו איש יחסו אליה יהם הכבד אל
הגלגל להאיר עליו ולהשלימו כבר יעד הנביא שיהיה כן אמר הן עבדי
אתמך בו בחירי רצתה נפשי נתתי רוחי עליו משפט לגוים יוציא והנה
אמר זה על מלך המשיח שיתמוך בו והוא רמוז לדבקות ושימן רוחו
האלדי עליו בענין משפט לגוים יוציא וזכר שהמשפט לא יוציאם
לגוים מרוב משאומתן ומצערות רבות והוא לא יצחק ולא ישא ולא ישמע
בחזק קולו ואמר כמוסיף ביאור על זה קנה רצון לא יסבור ופשתה כהה
לא יכבנה לאמת יוציא משפט ר"ל אפילו קנה שהוא רצון לא ישכנה
ואפי' פשתה שהיא כבר כהה לא יכבנה בעיניו ועכ"ל לאמת יוציא
משפט והוא אמרו עוד לא יכבה ולא ירנן עד ישים באר' משפט ולמורתו
איים יתלו ר"ל שיאיר לאומות במשפט כמו שיאיר השמש לגלגלים
באורו והוא: והבחינה הרביעית שאוסיף עליהם עתה אשר בק

עשרת זקנים

תחדמה האומה לגלגל הוא כי כמו שהגלגל בכללו מתנועע תנועת
ההעתק ואי איפשר שיתנועע תנועת ההווה וההפסד אם היה שיאמר
בהווה תנועה הנה ככה האומה הנבחרת כלנו כאיש אחד משתנים
תנועת ההעתק במעלה ושכלות לא בתנועת ההווה וההפסד כי
האומה הזאת לא תפסד ולא תפסדה עם כל הזרות הצאות עליה ואם
השליכנו אל הרץ אחרת כיום הזה הנה לא גרשנו גט פטורים לא
שבחנו לגנח לשיהיה ההפסד איפשרי עליהם כי הנה עם כל תוקף
הגלות לא הוסרה וועל ראשנו עטרת תפארת ההשגחה לא נפרדנו
מהדבקות האלהי הנמרץ בגלו נחיה בגוים כמו שהגלגל בהשתנותו
במעלות ושפלות במצביו לא תפרד ממנו דבקות הנבדל וניורו לא
שנאמר שהנחנו היום במדרגת האור והשפע הקדוש בזמן בית קדשנו
ותפארתנו כי איננו באותה המדרגה עמנו היום אבל אנחנו מתנועעים
בזה פעמים נעלה במעלה למעלה בשני השלמיות גופני ונפשי .
ושעמים גרד מטה מטה בשפלות נמרץ בתוך האומות העולם: אך
אמנם לא נירא בהמיר ארץ מהפסד כללי יען המגיע אותנו נלחוי נבדל
בלתי נפסד כמו שאמר הנביא אני ה' לא שניתי ואתם בני ישראל לא
כליתם ולזה תמשך אחר זאת התנועה תנועת השפלות והגלות תנועת
העליה והקבוצ כענין הגלגל וחלקיו העולה אחרי רדתו מתרחק פעם
מהאמצע ופעם מתקרב אליו וכן אנחנו שפעם נתרחק מהאמצע
המקודש הזה לכנפות הארץ בגלותינו ופעם נתקרב בגאולתינו נעלה
להראות את פני האדון ה' לבאות וכבר אמת הנביא ע"ה גם הצמיחה
הזאת באמרו כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עשה
עמדי לפני כ"ן יעמד זרעכם ושמכם והיה מדי חדש בחדשו
וגו' ואמר שישראל יתדמו לשמים בהיותם בטוחים מתנועת ההפסד
כי כאשר השמים עם היות שהמה חדשים וגבראים אחרי האין המוחלט
והארץ החדשה ג"כ עם היות שהם הווים המה עומדים לגנח ולא
יפסדו ואינו כמו שדמ' השלוסוף שכל הווה נפסד כי זה אמנם יצדק
בהווה בטבע ולא בהווה על דרך פלא וזהו שאמר אשר אני עושה עמדי
לפני ר"ל כי להיות הדבר כנס יהיה הענין שהמחדשים יעמדו לפני
עדי עד כן יעמוד זרע ישראל ולא יפסד מעל פני האדמה והנה אמר
זרעכם ושמכם להגיד כי זרע ישראל יעמוד תמיד וגם לא יצא מכלל
הדת ולא ימיר שם אחר ותורה אחרת אבל כמו שיעמוד זרעם ככה

יעמוד שמכס לגלגל כנחיס וכן פירשו הרב המורה וסמך לזה אמרו והיה
מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר להשתחוות גו' לומר כי
כמו שגלגל הלבנה בחודש החמידי ישתחוה לבוראה ויתן עוז למלכה
בכל חדש בהתחדשה ככה האומה בהתדמותה לגלגל יבא מדי חדש
ומדי שבת להשתחוות למלך ה' נבאות בניור שלס'ותשוקה נכבדת
באחד מלבא המרוס במרוס :

אוחילה

לאל אחלה פניו יראה בצרת עמו יזכור ענינו
ולחננו ויעלה אותנו מכל הגוים למקום המשפט
לארץ הנבחרת וכימי קדם משיבנו לגלגל על אדמתינו ויקים לנו רועה
באמן יקים מאמר המיעד כימי זאתך מארץ מצרים אראנו
נפלאות : תס ביל"או

כה תברכו את בני ישראל

בני ישראל ואני אברכם

צורות היסודות

להחכם הכולל האלהי הישר והמפסר
דון יצחק אבראבנאל

יצחק בן לאדוני אפי הנשיא דון יהודה אבראבנאל ס"ס : יען ובינן
היה הטעות במשפטי ההתחלות גדול עונו מנשוא להיות הדרוש הבנוי
לתלפיות על קו תהו ואבני בהו שוא ודבר כזב וכו' שובר הפלוסוף
בספר השמים והעולם האיש אחד יחטא בהקדמות ההתחלות ימוטו
מוסדי ארץ הגה הרה עמל וילד שקר וראה ראיתי דעות החכמים
ומביני מדע בצורות היסודות אם הם האיכויות ראשונים או שניים או
דבר אחר נעלם ואנחנו לא נדע מערכה מול מערכה איש לדרכו פנו
ועל דעת אחד לא יסמכו ותהי האמת נעדרת מעיני המסייגים לכן על
כל דברי האגרת הזאת דברתי עם לבי הגה אבקש לך מנוח אשר ייטב
לך ואני אקבץ מכל הגוים חכמים ונבונים וידועים ואנשים מבני
ישראל אשר דברו בדרוש הזה דעותיהם והסכמתם אחד הגה ואמת הגה
ואראה פני הסותר לדעת דעת מהם ועליהם תטון מלתי לזרפם בכור
הברזל להוציא לאור תעלומת האמת בדרוש הזה וכל זה לא ברב
דברים באופן שביותר קצר שאפשר יהיו התחלות ויסודות ההווה
מושגי' אלכלו בשלמות וכמו שהזכירנו על זה נעים ומירות ישראל ראש
דברך אמת ולעולם כל משפס נדקך : ובחפשי אמתחות ספרי
תנאתי דעותיהם ישתרצו עלו לג' חלקים האחד מהם שזורות היסודות

המה האיכויות הראשונים חוס וקור ולחות ויוצש ואל זה הדעת יראה
 נוטה מה שאמר הפלוסוף בתחלת המאמר הי"ב מספר ב"ח אמר ז"ל
 ואומר כי ההרכבות ג' מינים הראשונה מהם ההרכבה אשר תהיה
 מהחומר הראשון ולורות היסודות הד' צמה שהם יסודות ר"ל החוס
 והקור והלחות והיוצש שהנה כבר התבאר בספר האויה והפסד שגורות
 היסודות צמה הם יסודות ארבע הם אלו האיכויות הארבע ואולם
 ההבדלים האחרים הנמצאים להם הנה הם נמשכים להם כמו הכבדות
 והקלות והשעירות והחלקות והספוגיות והמקשיות עכ"ל וכן סינא
 בשער י"ו מספרו בשמים והעולם יראה נוטה גם לזה הדעת אמר זה
 לשונו יש לנו לבאר איך קבל חומר היסודות הגורות ההם הראשונות
 אשר נקראו הם על שמם הנה התאמת בראיות חזקות שסבת החמימות
 התנועה וסבת הקרירות המנוחה וכו' עד שיהיה מתיר ומרחיב
 הדבקות והוא סבה גדולה להתפשטות החלקים וכו' עד ונקרא החומר
 ההוא קר ויוצש: הנה ביאר שגורות היסודות הם האיכויות הראשונים
 חוס וקור ולחות ויוצש: והחכם רלב"ג בספר מלחמות במאמר החמישי
 חלק ג' פרק שני אמר ז"ל ועוד שאנחנו גאמר כי האש תהיה אש כמוה
 בגורת העצמים אשר בהוזה שהגורת העצמית לאש הוא החוס עכ"ל
 הנה התבאר מדברי האנשים האלה שלמים הם הדעת הראשון מהם
 והוא שגורות היסודות הם האיכויות הד' הראשונים: ואמנם הדעת
 השני הוא שגורות היסודות והבדליהם העצמיים הם הכבדות והקלות
 והנה קיים זה א"כ רש"א בד' בספר השמי' והעולם מאמר רביעי כלל שני
 אמר שהכבוד והקלות אש שיהיו הם עצם היסודות ר"ל צורתם או שיהיו
 יותר קרובים אל עצמם משאר המקרים הנמצאים ליסודות עכ"ל
 ובספר האויה והפסד אמר שהכבדות והקלות אש שהם צורו היסודות
 ואם במדרגת ההבדלים העצמיים עכ"ל ב"ר: ותמסתיים בפירושו
 למאמר הנרשם באות הלמד ממה שאחר הטבע אמר שהגורה העצמית
 לא תפעל בגורתה כי אש באיכויות והמשל כי האש כאשר תפעל אש
 כמוה מבשם כבד לא יפעל בגורה העצמי' אשר בו שהוא הקלות באותו
 הנשם הכבד כי כבר התבאר בטבע שאי' באש כח פועל זולת החוס
 אבל יפעל בחוס שהוא מקרה בו ע"כ: ואבזכרן' תפיל בתלק הרביעי
 מספר חי בן יקטן אמר ז"ל והתבאר לו שאמתת כל אחד מהכבד והקל
 מארכבת משני ענינים אחד מהם יכול בו השתוף משניהם יחד והוא

צורות היסודות

ענין הגשמות והאחר תפרד זו האמתות כל אחד משטתם מן האחד והוא הכבדות והקלות המחברים בענין הגשמות ד"ל הענין אשר בו יתנועע אחד מהם מעלה והאחד מטה עכ"ל ואמר ג"כ לפני' בזה החלק עצמו כאשר זכר שהנפש המשכלת צורת האדם והחיונית צורה לחי במה הוא חי והצומחת צורה לצומחים אמר שהצורה לגשמים הדוממים דבר ייחדם בו יפעל כל אחד מהם פעלו אשר יומד בו בכמו מיני התנועות ומיני האיכויות המוחשיות מהם וזה הדבר הוא צורת כל אחד מהם והוא הנקרא טבע עכ"ל ג"כ : ועיין דברי הזקן המעולה הזה לעקו חוזה כי נר להם דעת החכם הגרבוני שפי' עליהם וכמו שאזכור : והדעת הג' הוא שצורות היסודות אינם האיכויות הד' וגם אינם הכבד' והקלות ולא איכות אחר מהמושגים אללנו האמנם הם עצמים ימצאו בחומר הראשון ימשכו אחריהם כל האיכויות כענין המקרי' עם הצורה הטבעית ושאלה הצורות אינם מושגות אללנו וכבר נטה לדעת הזה ה' סינא בסוף ספר השמים והעולם שלו אמר ז"ל והחוס והיוצג לאש אינם צורתו העצמית אך הם איכויות נמשכים בטבע אחר צורתו וכו' : וכן אמר בחוס ולחות האויר ובקור ולחות המים ובקור וביוצג אשר לארץ : והנה א"ל שנאמר שיהיה דעת בן סינא שיהיו צורות היסודות הכבדות והקלות אחרי היותם נמשכים אחר החוס והקור וכמו שנבאר : ואבוחמד אלגזלי בספר בוונות הפלוסופים במקרא השנית מאמר שני בחלק הטבעיות אמר ז"ל : אמנם צורת היסוד הוא טבע אחר ד"ל שהר' בריאת ענין בחומר שאותו הענין לא יושג בעצמו בחושים כי לא יושג בהם כי אם החוס והקור והלחות והיוצג והם מקרים באים מאותו הטבע ואותו הטבע נודע מפעולתו לפי שהוא פועל בגופו השקיטה במקומו הטבעי וההחזרה אליו כשיפרד ממנו ויחייב ההטאה הנקראת קלות או כבדות ויחייב בכל גוף איכות מיוחד וכמות מיוחד א"כ טבע המים יראה במים הכבדות בהכרח יחזירנו אליו בהסתלק המכרית כמו שיחייב תנועתו למטה כשישליכהו המשליך למעלה וזה כשיסתלק הכח המכרית עכ"ל והחכ' הזה הרבה לבאר בוונתו בזה משאר החכמי' : ון' רש"לד בפירושו הארוך לשמע הטבעי על המלה מאמר חמשי כלל שני פרק רביעי אמר ז"ל וכבר יסופק על זה ממה שיאמר אותו בספר הרה והפסד שהאש הפך המים והאדן הפך האויר והם עצמים * ואלסכנדר יסיב שמאמרן בספר המאמרות שהעלם לא יהיה הפך העלם

העלם הוא מלד שהעלמים מורכבים מהחומר והלורה ומאמרו בהיות
 והפסד שהיסודות הפכים הנה הוא מלד הלור' וזה היתר לא יספיק במה
 שחמ' הנה דבר וזה שאשר הנה משאין בעלם שנוי מפני שאין לו הפך הוא
 מאמר מי שינית שאין בעלם הפך לא מפני נורה ולא מפני החומר
 והמחוייב שנאמין שהעלמים הפשוטים אמנם יתהפכו באיכותם
 והאיכות הראשונים אינם עלמים ואם יהיו מתדמים לעלם לפי שהוא
 מן השקר שיהיה דבר מה ימנה ממאמר מה בנמצא ובזולתו ממאמר
 אחר עד שיהיה החוס ד"ו בלדס מן האריך ובאש מן העלם אבל הוא באש
 קרוב מן העלם ולכן עמד בנדר מעמד ההבדל והוא בלדס ובזולתו
 רחוקה מן העלם' וזהו אשר ספרנוהו מאלסכגדר הוא אשר ספר
 ממנו תמסטיים ומלאנו מאמר אלסכגדר בפירוש זה המאמר על כל
 הענין אשר אמרנו שהיסודות אמנם יתהפכו באיכותם לא בצורתם
 ושמחנו בזה עכ"ל' : והחכם ר' משה הנרבוני אמר בפירושו לחי בן
 יקטן חלק ג' ז"ל וצורות היסודות הם אשר אלה האיכות נמשכים
 מהם והצורות העלמיות לא יקבלו הפחות והיתר ואמר בחלק ד' ממנו
 ודע כי הכבדות והקלות אינם בשלות צורות היסודות אבל הם הבדלים
 עלמים נמשכים לצורה עכ"ל' : וכן דעתו בכל ספריו נמשך לדעת
 ב"ר כמנהגו כי הוא בכל הענינים מסכים עמו : ואחרי שזכרתי הדעות
 אשר נמצאו לקדמונים בזה הענין ראוי שאביא מה שיראה סותר לדעת
 דעת מהם וזה כפי הנמצא בדבריהם וכפי מה שיעלה על לבי ובראשונה
 יראה שלדעת הראשון יתחייבו בטולים ארבעה : האחד שאם היו
 האיכות ד' הם הצורות היה במאמר העלם הפך וזה נמנע א"כ הקודם
 הוא בטל אמנם החיוב הוא מבוחר למה שהנורה יקרא עלם וראשונה
 מהחומר ושאין במאמר העלם הפך התבאר בספר המאמרות : השני
 אם היו האיכות צורות היסודות היה במאמר העלם פחות ויתר
 והנמשך שקר א"כ הקודם אליו הוא שקר אמנם החיוב מבוחר כי ביסודות
 יהיה החוס בפחות ויתר באש ובאוויר והקור במים ובארץ וכן שאר
 האיכות ואמנם שאין במאמר העלם פחות ויתר התבאר בספר
 המאמרות : הג' שאלו היתה צורת המים עולים למעלה החס כיון
 שבהתחממותם נפסדה צורתם שהוא הקרירות ולא נשארה אמתת
 המים וזה שקר א"כ המוקדם הוא שקר' : הד' האיכות האלה הם

צורות היסודות

מקרים צמורכבים ומה שהוא מקרה צמורכב א"א שיהיה עצמי בפשט
א"כ האיכויות אינם צורות היסודות : ואמנם שהאיכויות הם מקרים
צמורכבים הגם הוא דעת ב"ר ואבוחמד ושהמקרה אינו עצם הפשט
הוא מבואר בעצמו : ואמנם לדעת הב' יתחייבו ג"כ ד' בטולים :
האחד כי הצורה היא אשר יסודרו ממנה בעצם פעולות הדבר והגם
הקלות לא יסודר ממנו פעל לאש כי אם במקרה א"כ אין הקלות
והכבדות צורות היסודות : ואמנם שהקלות לא ימשך פעל כי אם
במקרה מבואר כי לא תהיה להם התנועה למעלה כי אם בהיותו
בזולת מקומו שאז יתנועע אליו בקלותו וזהו במקרה כי המנוחה היא
לבגם הטבעי בעצם בהיותו במקומו כמו שהתבאר בספר השמע ולזה
לא תהיה להם תנועה במקומם עם היות להם שם צורתם : הביטול
הב' שהצורה אין ראוי שתהיה בהקש אבל יהיה בדבר בעל הצורה
ואולם הקלות הוא נאמר בהקש כי קגת היסודות הם קלים במקום
אחד וכבדים במקום אחר והאש כל מה שקרב למרכז הוא יותר קל
ואין לו קלות במקומו כמו שזכר הפלוסוף וזה ממה שיראה שאין
הכבדות והקלות צורות : הביטול הג' מה שזכר אבוחמד במקום
הנזכר והוא שאלו היתה צורת האויר עד"מ הקלות הגם כשינוח האויר
תחת המים כנאד הנפוח הגם יתחייב שכיון שאין לו שם קלות שלא
יהיה אויר וכן הארץ והמים כשינוחו באויר בהכרח נאמר א"כ שאינה
מארץ ומים כיון שאין להם שם כבדות כי מן הגמגמ שתהיה הצורה
נפסדת אותה בזה והדבר בעל הצורה ימלא בפעל : הביטול הד'
כי אם היה הקלות צורת האש יהיה בלתי איפשר שתהיה צורה ג"כ
לאויר כי א"א שימלא צורה אחת בשני דברים מתחלפים במהותם וכן
אם היה הכבדות צורת הארץ לא היה ג"כ הכבדות צורת המים :
וזה הביטול עצמו יתחייב אם היו החום והקור והלחות והיובש צורות
עצמיות כפי הדעת הראשון שזכרתי : ואמנם לדעת הב' עם היותו
המוסכם מכל אחרוני החכמים שהוא האמת הגם אחרי העיון יתחייבו
לו ג"כ ארבעה בטולים אחרים : האחד שאם היתה לכל יסוד מהיסודות
צורה אחרת זולת האיכויות הגם יחוייב שיסודר ממנה פעל מה או יהיה
הטבע כבר עשה הדבר לבטלה אבל הטבע לא יעשה דבר לבטלה
ומזאת הצורה לא יסודר פעל כלל א"כ אין לאלה היסודות צורה אחרת
כי אם האיכויות : ואמנם שלא יסודר פעל מה מהצורה הזאת יראה

מאשר השקיעה במקום הטבעי וההצורה אליו כשיפרד ממנו הנה זה לקלות הדבר או כבדותו כי לקלות האש יתנועע למעלה ושם ינוח וגם הקלות והכבדות לא ימשכו מצורה נעלמת כי אם מהחוס והקור וכמו שבוחמד זכר זה מקרא ראשון ממאמר הטבעיות הנזכר ז"ל אמנם הקלות הוא מהחוס והכבדות הוא מהקור וכל אשר יהיה היוצא בוסף עם אחד מן החמימות והקרירות נתוסף הקלות או הכבדות וכו' הנה ביאר שהטאה הזאת ימשך בעלם מהחוס והקור לא מצורה טבעית אחרת: ואמנם איכות וכמות היסודות לא ימשכו מהצורת עצמית כי הכמות ימשך אחר החוס והקור וכמו שזכר הפילוסוף והביאו שבוחמד עצמו במקרא הרביעי אמר שכאשר יהיו המים על האש יגדל שיעורם וכאשר ישיגם הקור יקטן שיעורם וכאשר ישיגם השמש אשר הוא בין קלוות חוס האש והקור המקפא ישיג המים בשיעור ראוי אמרתי וכו' הנה ביאר שכמות היסודות הוא מפני החוס והקור לא מפני צורות אחרות אבל כבר התבאר במקום אחר שאם יקטן או יגדל שיעור המים הרמוזים בלי סדר לא ישארו בגדר המים אבל יתפכו ליסוד אחר וכמו שזכרו הפילוסוף בראשון מספר השמע על צורת המתדמי החלקים ואמנם איכות היסודות לא ימשך מצורה אחרת למי שיסבור שצורת היסוד הוא האיכות עצמו וג"כ החוס אשר במים יחייב לפעול בו וכשיסור המכריח ישוב לאיתנו הנה כל זה ממה שורה שפעל היסודות הוא באיכותיהם לא בצורה אחרת עצמית ואם אנחנו נעמוד על מציאות הצורה מפאת פעולתה והיה אין בכאן פעל מיוחד לצורה ההיא א"כ אין בכאן צורה אחרת אם לא שנאמר שנמצאת הצורה ההיא לבטלה והוא בלתי איפשר והוא הביטול הראשון ואמנם הארכתיו בו להשיב על מה שכתב שבוחמדומה שחשב שהיה פעל הצורה עצמית ביסודות כמו שזכר: הביטול השני שאם היו ליסודות צורות אחרות זולת האיכות לא ימצא להם אם כן הפעל הנמשך מאיכותם בזה שהם יסודות אבל מדבר משותף להם וזולתם יותר פשוט ויותר קודם מהם כמו שהרגש אינו לאדם בזה הוא אדם כי אם מדבר יותר כולל ופשוט מהאנושית אשר ישתתפו בו האדם וזולתו מהבעלי חיים ובהיות הענין כן הנה יחוייב שימצא דבר בעל איכות יותר קודם ופשוט מן היסודות וזה שקר שאם כן לא היו היסודות יסודות והתחלות ראשונות להויה וגם יתחייב שיהיו בדברים ההם בעלי

צורות היסודות

בעלי האיכויות צורה אחרת לסבות שיחייב כן כיסודות וילך הענף
א"כ ללא תכלית ואם לא היה להם צורה היו היסודות הארבעה מורכבי'
מהם ולא יהיו אם כן התחלות ראשונות כמו שזכרתי וכל זה שקר :
הביסול הג' שאם היה ליסודות צורה אחרת הנה לא תמצא להם צמה
שהם יסודות כי היסודות התבאר שהם יסודות באותם האיכויות וכיון
שהפשוטים הם בעבור המורכבים והאחרון בהויה הוא הקודם בטבע
אם כן אין ליסודות צורה אחרת כי אם היה להם צורה אחרת תהיה
צמה שהם יסודות כי זהו המיוחד שבעניניהם וזה שקר אם כן הקודם
אליו הוא שקר : הביטול הרביעי כי אם היו צורות היסודות בלתי
האיכויות הנה לא יוכל אדם להגיד איזו צורה היה ואיזה פעל ימשך
ממנה וזה שקר שיהיה הצורה בלתי מושגת עם הראות כל פעולותיה
וגם כי היה הצורה דבר אחר מהיהיה ענין מאמר ארסעו שלצורות
היסודות ישארו צמוג והנה אנו לא נשיג במורכב כי אם האיכויות
והצורה הגשמית ויתר הצורות הבאות אחריה לא שיהיה שם צורה
אחרת שאם היה שם היינו משיגים אותה באמצעות פעולותיה ומה
יהיה ג"כ מאמר ארסעו שלצורות היסודות העלמיות נשארות צמוג
אם בפעל ואם צמוגות בין הכח והפעל ואם היו בפעל איך לא נרגיש
בהם ולא יפעלו פעולת יורו על מציאותם ואם היו צמוגות בין הכח
והפעל יהיה מכת הגמגמ שאיכויות הדבר ומקוריו ישארו צמוג בפעל
ולא ישארו הצורות העלמיות ואם בתחלה היו כיסודות בפעל ובכח
לא יהיו באותו מציאות תהיה אם כן ההמוגה בהכרח הפסד לא מוג
וכל זה ממה שמראה שהוא מן הגמגמ שיהיה הצורה היסודית דבר זולת
האיכויות האלה : ואמרי זכרון דעות הקודמים בדרוש הזה וזכרתי
פני הסותר שהתחשבה יגזור לאחד מהדעות האלה הנה ראוי שנעיין
עתה ונבחין הודק מהבלתי לודק מהדעות והבטולים שזכרתי :
ואמר שהדעת הראשון הוא לדעתי אמתת הדרוש הזה ושהאיכויות
הארבעה הראשונים הנה צורות היסודות ועלמיותיהם : ואמנם
המענה הראשונה שפשיתי לבטל הדעת הראשון הזה מאשר לא ימצא
במאמר העצם הפך אינה לודקת על כל פנים לפי שהיא לחוקה מספר
המאמרות אשר נפלו בו הדברים על גר הפרסו' והפרסו' הוא לודק
על הרוב לא תמיד וזהיתאמת בדברים המורכבים כמו שהמשיל שם
כי אין האריה הפך בעקרב עם היות אחד מהם חס והאחר קר כי
ההפכיות

ההפכיות הזה הוא במצגם לא בעצמיהם ובצורותם המיוחדות לא היו הפכים אבל נאמר שמוציהם הפכיים * ולזה לא יהיו מקומותיהם הפכיים כי המקום ימשך אחר הצורה ועומד במדרגתה אבל הפשוטים איננו קשה שיהיו הפכיים כאש למים ולזה היו להם מקומות הפכיים * וזה מבואר בעצמו וכבר נטה למה שזכרתי אלסכנדר כפי מה שזכרתי בדברי ב"ר בשמע ע"ה והגה לפני' אחר זה אזכור שם מה שהשיב עליו ב"ר לא תפשו דבר : ואמנם הטענה השנית שזכרתי מאשר לא ימלא במאמר העצם פחות ויתר ג"כ הותרה כפי מה שזכרתי למעלה כי שם נאמר זה על צד הפרסום ולא יצדק תמיד וזה כי עם היות שהעצמים יגשאו על נושאיהם בהמכמה בשם ובגדר בלי תוספת וחסרון אינו נמנע מפני זה שאותו העצם ימלא בנושאו בחזק ובחולשה כי הנה הצורה המיוגית שהיא הרגש ותנועה עם שהיא נאמרת בשם וגדר על כל חי לא ימשך מזה שלא יהיה האריה יותר מרגיש ומתנועע בקלות ומארה מנמלה אחת והאדם עצמו פעמים ימלא בו ההרגש בחזק ופעמים יחלש בו * ולזה מה שזכר הפלוסוף בספר הגפש שאין חיות האדם כחיות בעלי חיים אחר בלתי מדבר הנה התבאר שאין במאמר העצם פחות ויתר בשם ובגדר ר"ל לשיקרא הנושא חיוני וגדר בו אבל כבר יהיה העצם ההוא בחזק ובחולשה וכן יהיה ענין החוס והקור באש ובאוויר ובארץ ובמים שעם היות שיצדק על שיהיה שם הקור ושם החוס וגדרם לא יתחייב מזה שלא יהיה האש יותר חזק החוס מהאוויר והארץ חזקה הקור מהמים וזה מבואר בעצמו : ואמנם הטענה השלישית מהחוס התקרי שימלא למים עם היותם בצורת מים איננה ג"כ נותנת האמת על כל פנים כי ההבדלים לא יחייבו להמלא בפעל תמיד עם נושאם אבל בכחיו הגומח אע"פ שבעצור מכריח מה לא יצמח כלל לא נאמר מפני זה שגתבטלה צורתו כיון שהוא מפאת ההכרח ולא בטבעו וכן הוא הענין במים כי עם היות צורתם הקור לא יתחייב שיהיו קרים בפעל תמיד אבל שיהיה להם כח על הקור כשלא ימנעו מונע ודומה לזה אמר ב"ר ברביעי מספר השמים והעולם על מה שאמר תמסתיים שאין הכבדות והקלות בפעל בהיותם במקומם הטבעי ואמר שהוא לא הבין טבע ההבדל כי אינו מחוייב שימלא על כל פנים בפעל כי אם בכח והוא מבואר בעצמו : ואמנם לטענה הרביעית אומר כי האומר שהאיכויות הם צורות עצמיות ליסודות הנה לא

צורות היסודות

לא יזדה שהם מקרי' במורכב אבל יאמר שהם ענינים עצמיים בו ימצאון
 בהרכבה מצורות הפשוטים: וגם שנאמר שהחוס והקור הפרטיים
 ממוגבלים הם דברים מקרים במורכב לא ימנע שהחוס והקור בהחלט
 הם צורות עצמיות בפשוטים כמו שאמר ב"ר עלמו שהצורה הגשמית
 הם האחרתים הג' הבלתי מוגבלים עם היות שזדה שהמרחקים הג'
 ההמה הפרטיים ומוגבלים בגשמיים הם מקרים בהם וימנו ממאמר
 הכמה וכמו שיאר בקצורו לספר מה שאמר בסבב והציאו אכוחחד
 במאמר הראשון מהאלהיות: הגה התבאר שהטענות אשר זכרנו
 בסתירת הדעת הראשון אינם נודקות והמה מבוארי הביטול בעצמם:
 ואמנם הטענות שזכרתי בביטול הדעת השני והשלישי הנה מחייבות
 ונודקות על כל פנים והתבאר אם כן ביטול שתי הדעות ההמה
 ושהדעת הראשון הוא האמת בעצמו: האמנם למה שהיה כמו שאמר
 הפלוסוף בראשון מספר השמים שטענות המנגד יהיו ספקות לדעת
 המנגד אליהם והיה שז"ר בזה שזכרתי שכתב בפירושו הארוך בספר
 השמע העיר שני ספקות לדעת הראשון הגה ראוי שאומר בהיתר' זהגה
 הספק הראשון הוא כי אם היו האיכויות הם צורות היסודות היו בהכרח
 עצם ומקרה יחד וזה בטל והחיוב ביאר ממה שצא בספר המאמרות
 שהחוס והקור והלמות והיווצש הם ממאמר האיכות ואם כן הם מקר'
 ושהם עצם התבאר אלל האומר שהם צורות: הספק השני ממה
 שנכתב בפרק הרביעי כלל שני מאמר חמישי מספר השמע שאין
 במאמר העצם תנועה לפי שאין בו הפך: אלה הם שתי הספקות
 שהעיר ב"ר על הדעת הראשו' הזה כמו שזכרנו מדבריו בזה שקדם:
 ואני אשיב לספק הראשון שאינו בטל שיכנס דבר מה בשני מאמרות
 מצדדים מתחלפים כי הנה אברהם וינחם הם ממאמר העצם במהותם
 וממאמר המצטרף בערך האציות והבניות המתהפך ביניהם עם היות
 אחד מהמאמרים עצם והאחד מקרה: והגה אם החוס והקור היו
 ממאמר האיכות מצד עצמותם כקנין ועשין ותמוג' ותאר היה הספק
 עצום בחיי אבל החוס והקור אינם מאותו המאמר כי אם מפאת
 ההתפעלות אשר יתפעל האדם מהם ומהם הנד הם איכויות וזה לשונו
 שם ואמנם נאמר בכמו אלו איכויות התפעלויות לא מפני שחודשו
 בדברים המתוארים בס מהתפעל אבל מפני שהם יחדשו במרגושיהם
 התפעלות עכ"ל: הגה ביאר שאינם מתן המאמר הזה בעצמותם ולזה

לאיכנסו בקנין וענין או בכח טבעי אבל יהיו מהאיכות מלד ההפעלות
 אשר יעשו ולזה היו מוסוג ההתפעלות מאותו המאמר ומבואר הוא
 שההתפעלות הוא דבר קרה לצורות במקרה ולזה נכנס במאמר
 האיכות לא מלד עלמותם וכזה אין קושי כלל ודומה לזה הוא מאמר
 ב"ר שוכרתי בצורה בשמית שאמר שהם המרחקים כמה הם מרחקים
 לא בהיותם בשיעור כך כי מזה הלד הם ממאמר הכמה עם היות
 שמלד עלמותם הם לדעתו ממאמר העצם והנה הענין לדעתו הוא
 יותר ממופק מהדרוש שאנחנו בו : ואמנם היתר הספק השני אינו
 ממה שיקשה כי ארסנו לא סמך דעתו בשאין בעצם תנועה על אותה
 העונה שזכר ב"ר ר"ל לפי שאין במאמר העצם הסך אבל היתה יסוד
 טענתו להיות המתנועע בכח וכמו שביארו ארסנו בשלמות בפרק
 הקודם אליו : האמנם למה שהיה כוונתו בפרק ההוא לבאר שאין
 בשאר המאמרות תנועה לקח הביאור כולל עם מאמר העצם כפי מה
 שאמר בו על לך הפרסום בספר המאמרות לא על שישמך על זה
 בהקדמה בודקת : וכבר התעורר לזה ב"ר בפירושו הארוך במקום
 הזה ואמר שביאר זה ארסנו במאמר העצם בפרק הרביעי הזה על לך
 היותר טוב ובעבור ביאור שאר המאמרות לא שיהיה הכרחי אחרי מה
 שכבר ביאר בפ' הקודם : ואחרי התרת ספקות ב"ר ראוי שתדע שאין
 להם שיסמוכו על דברי ראש הפלוסופים כי אע"פ שלא דבר בביאור
 בדבר הזה כפי הנמלא מדבריו הגב מה שכבר אמר בספר השמים
 והעולם ובספר ההויה וההפסד מאשר הכובד והקלות הם צורות
 היסודות או קרובים להם יותר משאר המקרים וכו' יסכים עם מה
 שאמרתי כי הכובד והקלות הם בלי ספק מהמקרים הראשונים שימשכו
 אחרי החום והקור אשר הם צורות היסודות ואמר ארסנו עוד בספר
 ההויה שצורות היסודות ישארו בנמוג אם בפעל ואם בממוצע בין הכח
 והפעל יראה שהחום והקור שהם צורות ישארו בנמוג אם בפעל מלד
 החום והקור הנמלא בו ואם שנאמר שלא ימלא בו בפעל כיון שאינם בו
 כאשר הם ביסודות ובחזוקס אבל כיון שימלא בהם חום וקור נאמר כי
 לא ימלאו הם בפעל כיון שאינם בחזוקס ואינם ג"כ בכח כיון שחמימות
 ימלא בהם ולכן ראוי שנאמר שימלא בהם במנוע בין הכח והפעל ולזה
 הסכים ג"כ דברי אבונמנן' תפיל באמרו שהכובד והקלות הם שיהיו
 אמתת הנמלא ואם שיהיו דבר נוסף על הגשמות והנה אין ספק שזה

צורות היסודות

הספק אשר הניחוהו מהיות הכובד והקלות צורות או נמשכים מהם
 לאיפול כי אם על דברים שהיו מסוג אחד באיכויות שהחוס והקור
 והכבדו והקלות כלם נכנסים בסוג האיכות וכלל כל דברי
 הכובד יובנו כפי האמת מסכים למה שאמרתי ולא כמו שפירש
 הנרבוני: אמנם ארחת ישמעאלים ב"ם ואבוחמד וב'ר ברחו מהדעת
 האמתי הזה מהבטולי שזכרתי וצאו לחשוב מחשבות שגורות היסודות
 הם דברים אחרים נעלמים מאתנו וכבר התבאר שזינו כן: אף כי
 האמת יורה דרכו אם מפאת מקומות היסודות אשר הם כמו שאמר
 ארסטו הולכים מהלך הצורה והיה ההתחלפות אשר במקומות הוא כפי
 החוס והקור ר"ל שהיותר חס הוא המתקרב אל המקיף והיותר קר הוא
 המתקרב אל האמצע ועוד כי הפועל האחרון בהיות הכ"ח הוא החוס
 היסוד כמו שהתבאר בספר ההויה ובמקומות אחרי' וכל זה ממה שזורה
 אהחוס והקור הם צורות היסודות ואין לך שתאמר שאם היו האיכויות
 צורות עצמיות היה אם כן צורה אחת בשני יסודות מחולפים והוא
 הבטול הרביעי שזכרתי לדעת הרביעי: כי הנה עם היות שבכל יסוד
 ויסוד שתי איכויות הנה אין הצורה עצמית בו כי אם אחד מהם לבד
 והוא האיכות הנמצא בו בעצם וראשונה מאשר תמצא ביסוד אחר ואם
 כן החוס צורת האש והלחות צורת האויר והקור הוא צורת המים
 והיובש הוא צורת הארץ ושאר האיכויות אשר להם אינם צורות כי אם
 משיגים עצמיים ולכן היה שחוס האויר אינו כחוס האש ולחות המים
 אינו כלחות האויר וקור הארץ אינו כקור המים אבל חוס האויר ולחות
 המים וקור הארץ אינם ממין חוס האש ולחות האויר וקור המים כי עם
 היות שכלם יקראו איכו' בשלוח כפי האמת הם מחולפים בטבעם לפי
 שאלו הם צורות עצמיות והאיכויות השגיים ההם הם משיגים לא
 צורות כמו שאמרתי: התבאר מזה שהאיכויות הארבעה הם צורות
 היסודות והוא אשר רציתי לבאר:

וקתלה לאל המהולל בתושבות:

תושלבע